

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
"SUPREMACY OF LAW"

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
"SUPREMAȚIA DREPTULUI"

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»

JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL
"SUPRÉMATIE DE DROIT"

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»

No 2, 2025

Спеціалізоване
видавництво

Specialized
publishing house

Agenția Națională de Asigurare
a Calității în Educație și Cercetare

CERTIFICAT

de recunoaștere a revistei
în calitate de publicație științifică de profil

Seria RȘP Nr. 062

Supremația Dreptului

ISSN 2345-1971

E-ISSN 2587-4128

Fondator: Universitatea de Studii Politice și Economice
Europene „Constantin Stere”

Tipul B

Profil: Științe juridice

În baza Deciziei Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității
în Educație și Cercetare nr. 17 din 24 februarie 2023, pentru o perioadă de 4 ani.

Președinte

Andrei CHICIUC

Eliberat la 07 aprilie 2023

Chișinău

SUPREMACY OF LAW

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

No. 2 year 10 (2025)

The journal is registered by the Ministry of Justice of the Republic of Moldova,
Decision No. 311 of July 12, 2016

Field of research: Legal sciences

EDITORS- IN -CHIEF: *Spiros FLOGAITIS*, Doctor of Law, University Professor,
President of the European Public Law Organization Greece
Jose Luis IRIARTE ANGEL, PhD, Professor of private international law,
Public University of Navarra, Spain

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: *Gheorghe AVORNIC*, Dr. hab. in Law, University Professor, Rector, University of European Political
and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Editing in Romanian and Russian: *Tudor SOROCEANU*. Editing in English: *Lorina AVORNIC*. Editing in French: *Anișoara DUBCOVEȚCHI*.
Computerized assistance: *Maria BONDARI*

SCIENTIFIC COUNCIL

Giuliano AMATO, Doctor of Law, University Professor, La Sapienza University
of Rome, former Prime Minister, Italy
Gheorghe AVORNIC, Dr. hab. in Law, University Professor, Rector, University of European
Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Sergiu CRIJANOVSKI, Doctor of Law, Associate Professor, University of European
Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Bogdan CUZA, Doctor of Law, Doctor of Economics, Germany
Talia HABRIEVA, PhD in Law, University Professor, Academician, Russian
Academy of Sciences
Nicolai INSIN, PhD in Law, University Professor, Academician, National Academy
of Legal Sciences of Ukraine

Vytautas NEKROSIUS, Doctor of Law, University Professor, Lithuania
Natalia ONISCENCO, Doctor of Law, University Professor, academician, Institute
of State and Law „VM Koretsky”, National Academy of Sciences of Ukraine
Kakha SHENGELIA, PhD in Law, University Professor, Rector, Caucasus Uni-
versity, Tbilisi, Georgia
Tudorel TOADER, Doctor of Law, University Professor, Rector, Alexandru Ioan
Cuza University of Iași, Romania
Andrei TREBKOV, Doctor of Law, President of the International Union of Law-
yers, Russian Federation

EDITORIAL BOARD

Mihail BAIMURATOV, PhD in Law, University Professor, senior scientific ad-
viser, Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine
Oleg BALAN, Dr. hab. in Law, University Professor, State University of Moldova
Aurel BAIESU, Dr. hab. in Law, University Professor, State University of Moldova
Violeta COJOCARU, Dr. hab. in Law, University Professor, State University of Moldova
Cristina COPACEANU, Doctor of Economics, Associate Professor, University of European
Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Ion CRAIOVAN, Doctor of Law, University Professor, Romania
Andrian CRETU, Doctor of Law, University of European Political and Economic
Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Lucian DINDIRICA, Doctor of History, Associate Professor, Romania
Mircea DUTU, Doctor of Law, University Professor, Academician, Romanian
Academy
Ion GUCEAC, Dr. hab. in Law, University Professor, Academician, Academy of
Sciences of Moldova
Ioan HUMA, Doctor of Law, University Professor, Romania
Anatoly KAPUSTIN, PhD in Law, University Professor, Institute of State and
Law of the Russian Academy of Sciences, Russian Federation

Victor MORARU, Dr. hab. in Political Sciences, University Professor, Corresponding
member, Academy of Sciences of Moldova
Nicolai ONISCENCO, PhD in Law, University Professor, Rector, National School
of Judges, Ukraine
Elena RAILEAN, Doctor of Pedagogy, Associate Professor, American University
of Moldova
Anatoly RAPOPORT, PhD in Law, University Professor, Purdue University, USA
Tzvetan SIVKOV, Doctor of Law, University Professor, Bulgaria
Alexandr SOSNA, Doctor of Law, Associate Professor, State University of Moldova
Florin STRETEANU, Doctor of Law, University Professor, Babeș-Bolyai Uni-
versity, Cluj-Napoca, Romania
Alexandru SURDU, PhD, Academician, Institute of Socio-Human Research, Ro-
manian Academy
Alexandru-Virgil VOICU, Doctor of Law, University Professor, Babeș-Bolyai
University, Cluj-Napoca, Romania
Iurii VOLOSIN, PhD in Law, University Professor, National Aviation University,
Kiev, Ukraine
Sergei ZAHARIA, Doctor of History, Associate Professor, Rector, Comrat State
University, Republic of Moldova

EXPERT COMMITTEE

Albert ANTOCI, PhD in Law, Associate Professor, University of European Political
and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Alexandru ARMEANIC, Doctor of Law, Associate Professor, Academy of
Economic Studies of Moldova
Igor ARSENI, Doctor of Law, Associate Professor, Comrat State University,
Republic of Moldova
Alexei BARBĂNEAGRĂ, Dr. hab. in Law, University Professor, State University
of Moldova
Viorel BERLIBA, Dr. hab. in Law, Associate Professor, Academy of Sciences
of Moldova
Eduard BOISTEANU, Dr. hab. in Law, University Professor, Aleco Russo Balti
State University, Republic of Moldova
Valeriu BUJOR, PhD in Law, University Professor, University of European
Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Alexandru BURIAN, Dr. hab. in Law, University Professor, International Law
Association, Republic of Moldova
Sergei CHUCHA, PhD in Law, University Professor, Institute of State and Law,
Russian Academy of Sciences, Moscow, Russian Federation
Valentina COPTLET, Doctor of Law, Associate Professor, University of European
Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Valeriu CUSNIR, Dr. hab. in Law, University Professor, Institute of Legal, Political
and Sociological Research, Academy of Sciences of Moldova
Igor DOLEA, PhD in Law, University Professor, State University of Moldova
Marin DOMENTE, Doctor of Law, American University of Moldova
Iurie FRUNZA, Doctor of Law, Associate Professor, Institute of Legal, Political
and Sociological Research, Republic of Moldova
Gheorghe GOLUBENCO, Doctor of Law, University Professor, State University
of Moldova, President of the National
Raisa GRECU, Dr. hab. in Law, Associate Professor, University of European
Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, Doctor of Law, Associate Professor, Sevastopol State
University, Vice-President of the International Association of Lawyers

Nikita KOLOKOLOV, PhD in Law, University Professor, Department of Judiciary,
Law Enforcement and Protection of Human Rights, Moscow State Pedagogical
University, Russian Federation
Alexandru MARIT, PhD in Law, University Professor, University of European
Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Oleg MARTELEAC, PhD in Law, University Professor, Department of Constitu-
tional Law, National University of Kiev „Taras Shevchenko”, Ukraine
Pavel MIDRIGAN, Doctor of Law, Associate Professor, American University
of Moldova
Iurie MIHALACHE, Dr. hab. in Law, Associate Professor, University of European
Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Tudor OSOIANU, Doctor of Law, University Professor, Academy of Sciences
of Moldova
Olesea PLOTNIC, Dr. hab. in Law, University Professor, Academy of Economic
Studies of Moldova
Mihai POALELUNGI, Dr. hab. in Law, University Professor, Free International
University of Moldova, Republic of Moldova
Nicolae ROMANDAȘ, Doctor of Law, University Professor, Academy of Public
Administration, Republic of Moldova
Alexandru ROSCĂ, Dr. hab. in Philosophy, University Professor, academician,
Academy of Sciences of Moldova
Diana SCOBIOALA (SIRCU), Dr. hab. in Law, Professor, National Institute of
Justice, Republic of Moldova
Andrei SMOCHINA, Dr. hab. in Law, University Professor, Free International
University of Moldova, Republic of Moldova
Boris SOSNA, Doctor of Law, University Professor, Comrat State University,
Republic of Moldova
Victor SPINEI, Doctor of History, University Professor, academician, Romanian
Academy
Gheorghe SULT, Doctor of Law, Associate Professor, Comrat State University,
Republic of Moldova
Olga TATAR, PhD in Law, Associate Professor, State University of Comrat,
Republic of Moldova
Veaceslav ZAPOROJAN, Doctor of Law, Associate Professor, Academy of Eco-
nomic Studies of Moldova

Electronic version: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Web: www.supremdrept.revistestiintifice.md
All articles are double-blind peer reviewed

The responsibility for the texts' content lies exclusively with the authors

© USPEE, UAM, ASJ, 2025

SUPREMAȚIA DREPTULUI

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

Nr. 2, anul 10 (2025)

Revista este înregistrată de către Ministerul Justiției al Republicii Moldova,
Decizia nr. 311 din 12 iulie 2016

Domeniu de cercetare: Științe juridice

REDACTORI-ȘEF: *Spiros FLOGAITIS*, doctor în drept, profesor universitar,
Președinte, Organizația Europeană de Drept Public, Atena, Grecia
José Luis IRIARTE ÁNGEL, doctor, profesor în drept internațional privat,
Universitatea Publică din Navarra, Spania

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT: *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Rector, Universitatea de Studii
Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Redactare în română și rusă: *Tudor SOROCEANU*. Redactare în engleză: *Lorina AVORNIC*. Redactare în franceză: *Anișoara DUBCOVEȚCHI*.
Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Giuliano AMATO, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea La Sapienza
din Roma, ex-Prim-ministru, Italia
Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Rector,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Republica Moldova
Sergiu CRIJANOVSCI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de
Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Bogdan CUZA, doctor în drept, profesor universitar, Germania
Talia HABRIEVA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician,
Academia de Științe a Federației Ruse
Nicolai INȘIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Aca-
demia Națională de Științe Juridice, Ucraina

Vytautas NEKROSIUS, doctor în drept, profesor universitar, Lituania
Natalia ONIȘCENCO, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician,
Institutul Statului și Dreptului „V.M. Koretsky”, Academia Națională de Științe a
Ucrainei
Kakha SHENGELIA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Uni-
versitatea Caucaziană, Tbilisi, Georgia
Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, Rector, Universitatea
„Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România
Andrei TREBKOV, doctor în drept, președintele Uniunii Internaționale a Juriștilor,
Federația Rusă

COLEGIUL DE REDACȚIE

Mihail BAIMURATOV, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul
Legislației al Radei Supreme, Ucraina
Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat
din Moldova
Aurel BĂIEȘU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de
Stat din Moldova
Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea
de Stat din Moldova
Cristina COPĂCEANU, doctor în economie, conferențiar universitar, Universitatea
de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Ion CRAIOVAN, doctor în drept, profesor universitar, România
Andrian CREȚU, doctor în drept, Universitatea de Studii Politice și Economice
Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Lucian DINDIRICA, doctor în istorie, conferențiar universitar, România
Mircea DUȚU, doctor în drept, profesor universitar, academician, Academia
Română
Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia
de Științe a Moldovei
Ioan HUMĂ, doctor în drept, profesor universitar, România
Anatolii KAPUSTIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul
Statului și Dreptului, Academia de Științe a Rusiei, Federația Rusă

Victor MORARU, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru-
corespondent, Academia de Științe a Moldovei
Nicolai ONIȘCIUC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Rector, Școala
Națională a Judecătorilor, Ucraina
Elena RAILEAN, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea
Americană din Moldova
Anatoly RAPOPORT, doctor în filosofie, profesor universitar, Universitatea
Purdue, SUA
Tzvetan SIVKOV, doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria
Alexandr SOSNA, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat
din Moldova
Florin STRETEANU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Babeș-
Bolyai, Cluj-Napoca, România
Alexandru SURDU, doctor în filosofie, academician, Institutul de Cercetări Socio-
Umane, Academia Română
Alexandru-Virgil VOICU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea
Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România
Iurii VOLOȘIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea
Națională de Aviație, Kiev, Ucraina
Serghei ZAHARIA, doctor în istorie, conferențiar universitar, Rector, Universitatea
de Stat din Comrat, Republica Moldova

COMISIA DE EXPERTI

Albert ANTOCI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii
Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Alexandru ARMEANIC, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de
Studii Economice din Moldova
Igor ARSENI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din
Comrat, Republica Moldova
Alexei BARBĂNEAGRA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Univer-
sitatea de Stat din Moldova
Viorel BERLIBA, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Academia de
Științe a Moldovei
Eduard BOIȘTEANU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universita-
tea „Aleco Russo” din Bălți, Republica Moldova
Valeriu BUJOR, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Po-
litice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Alexandru BURLIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Asociația de
Drept Internațional, Republica Moldova
Serghei CHUCHA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Statu-
lui și Dreptului, Academia Rusă de Științe, Moscova, Federația Rusă
Valentina COPTILEȚ, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de
Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Valeriu CUȘNIR, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Cer-
cetări Juridice, Politice și Sociologice, Academia de Științe a Moldovei
Igor DOLEA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat
din Moldova
Marin DOMENTE, doctor în drept, Universitatea Americană din Moldova
Iurie FRUNZA, doctor în drept, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări
Juridice, Politice și Sociologice, Republica Moldova
Gheorghe GOLUBENCO, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de
Stat din Moldova, Președintele Asociației Naționale a Expertilor Judiciari
Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de
Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de
Stat din Sevastopol, vicepreședinte al Uniunii Internaționale a Juriștilor

Nikita KOLOKOLOV, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Departamen-
tul Putere Judiciară, Aplicarea Legii și Protecția Drepturilor Omului, Universita-
tea Pedagogică de Stat din Moscova, Federația Rusă
Alexandru MARIȚ, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii
Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Oleg MĂRTELEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Catedra Drept
Constituțional, Universitatea Națională „Taras Șevcenko” din Kiev, Ucraina
Pavel MIDRIGAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Ame-
ricană din Moldova
Iurie MIHALACHE, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Univer-
sitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica
Moldova
Tudor OSOLIANU, doctor în drept, profesor universitar, Academia de Științe a
Moldovei
Olesea PLOTNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Academia de
Studii Economice din Moldova
Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universita-
tea Liberă Internațională din Moldova, Republica Moldova
Nicolae ROMANDĂȘ, doctor în drept, profesor universitar, Academia de Admi-
nistrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova
Alexandru ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, academician,
Academia de Științe a Moldovei
Diana SCOBIOALA (SIRCU), doctor habilitat în drept, profesor universitar, In-
stitutul Național de Justiție, Republica Moldova
Andrei SMOCHINA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea
Liberă Internațională din Moldova, Republica Moldova
Boris SOSNA, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din
Comrat, Republica Moldova
Victor SPINELI, doctor în istorie, profesor universitar, academician, Academia Română
Gheorghe SULT, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat
din Comrat, Republica Moldova
Olga TATAR, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din
Comrat, Republica Moldova
Veaceslav ZAPOROJAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de
Studii Economice din Moldova

Versiunea electronică: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Pagina web: www.supremdrept.revistestiiintifice.md

Toate articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review”

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

SUPRÉMATIE DE DROIT

JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL

N° 2, année 10 (2025)

Le journal est enregistré par le Ministère de la Justice de la République de Moldova,
Décision n° 311 du 12 juillet 2016

Domeniu de cercetare: Științe juridice

RÉDACTEURS EN CHEF: *Spyros FLOGAITIS*, docteur en droit, professeur,
Directeur de l'Organisation Européenne de Droit Public, Grèce
José Luis Iriarte ÁNGEL, docteur, professeur en droit international privé,
Université Publique de Navarre, Espagne

RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: *Gheorghe AVORNIC*, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université des Sciences
Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Rédaction en roumain et russe: *Tudor SOROCEANU*. Rédaction en anglais: *Lorina AVORNIC*. Rédaction en français: *Anisoara DUBCOVEȚCHI*.
Assistance technique: *Maria BONDARI*

COMITÉ SCIENTIFIQUE

Giuliano AMATO, docteur en droit, professeur, Université de La Sapienza à Rome, ex-Premier ministre, Italie
Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Sergiu CRIJANOVȘCHI, docteur en droit, professeur agrégé, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Bogdan CUZA, docteur en droit, docteur en économie, Allemagne
Talia HABRIEVA, docteur habilité en droit, professeur, académicienne, Académie des Sciences de la Fédération de Russie

Nicolai INSIN, docteur en droit, professeur, académicien, Académie Nationale des Sciences Juridiques d'Ukraine
Vytautas NEKROSIUS, docteur en droit, professeur univ., Lituanie
Natalia ONISHCHENKO, docteur en droit, professeur, académicien, Institut d'état et du droit „V. M. Koretsky”, Académie Nationale des Sciences d'Ukraine
Kakha SHENGELIA, docteur habilité en droit, professeur agrégé, recteur, Université du Caucase, Tbilissi, Georgie
Tudorel TOADER, docteur en droit, professeur, recteur, Université „Alexandru Ioan Cuza”, Iasi, Roumanie
Andrei TREBKOVA, docteur en droit, président de l'Union Internationale des Juristes, Fédération de Russie

COMITÉ DE RÉDACTION

Mihail BAIMURATOV, docteur en droit, professeur, Institut de législation de la Verkhovna Rada, Ukraine
Oleg BALAN, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Aurel BAIESU, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Violeta COJOCARU, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Cristina COPACEANU, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Ion CRAIOVAN, docteur en droit, professeur, Roumanie
Andrian CRETU, docteur en droit, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Lucian DINDIRICA, docteur en histoire, professeur, Roumanie
Mircea DUTU, docteur en droit, professeur agrégé, académicien, Académie Roumaine
Ion GUCEAC, docteur habilité en droit, professeur, académicien de L'Académie des Sciences de Moldova
Ioan HUMA, docteur en droit, professeur, Roumanie
Anatoly KAPUSTIN, docteur habilité en droit, professeur, Institut d'état et de droit, Académie des Sciences de la Fédération de Russie

Victor MORARU, docteur habilité en sciences politiques, professeur, membre correspondant de L'Académie des Sciences de Moldova
Nikolay ONISHCHUK, docteur habilité en droit, professeur, recteur, École Nationale des Juges, Ukraine
Elena RAILLEAN, docteur en pédagogie, professeur, Université Américaine de Moldova
Anatoly RAPOPORT, docteur en philosophie, professeur, Purdue University, États-Unis
Tzvetan SIVKOV, docteur en droit, professeur, Bulgarie
Alexandr SOSNA, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Moldova
Florin STRETEANU, docteur en droit, professeur, Université Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, Roumanie
Alexandru SURDU, docteur en philosophie., professeur, académicien, Institut de recherche en Sciences Socio – Humaines, Académie Roumaine
Alexandru-Virgil VOICU, docteur en droit, professeur, Université Babes- Bolyai, Cluj-Napoca, Roumanie
Iurii VOLOSIN, docteur habilité en droit, professeur, Université de l'Aviation, Kiev, Ukraine
Serghei ZAHARIA, docteur en histoire, professeur agrégé, recteur, Université d'État de Comrat, République de Moldova

COMITÉ D'EXPERTS

Albert ANTOCI, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Alexandru ARMEANIC, docteur en droit, professeur agrégé, Académie des Études Economiques de Moldova
Igor ARSENI, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Alexei BARBĂNEAGRĂ, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Viorel BERLIBA, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Académie des Sciences de Moldova
Eduard BOISTEANU, docteur habilité en droit, professeur, Universités „Aleco Russo” de Balti, République de Moldova
Valeriu BUJOR, docteur en droit, professeur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Alexandru BURIAN, docteur habilité en droit, professeur, Association de droit international, République de Moldova
Serghei CHUȚA, docteur habilité en droit, professeur, Institut d'État et de Droit, Académie des Sciences de Russie, Moscou, Fédération de Russie
Valentina COPTILET, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Valeriu CUSNIR, docteur habilité en droit, professeur, Institut de recherches juridiques, politiques et sociologiques, Académie de Sciences de Moldova
Igor DOLEA, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Marin DOMENTE, docteur en droit, Université Américaine de Moldova
Iurie FRUNZA, docteur en droit, professeur agrégé, Institut de recherches juridiques, politiques et sociologiques, République de Moldova
Gheorghe GOLUBENCO, docteur en droit, professeur, Université d'État de Moldova, Président de l'Association Nationale des Experts judiciaires
Raisa GRECU, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Sévastopol, vice-président de l'Union Internationale des Juristes

Nikita KOLOKOLOV, docteur habilité en droit, professeur, chef du département du Pouvoir Judiciaire, l'application de la loi et la protection des droits de l'homme, Université Pédagogique d'État à Moscou, Fédération de Russie
Alexandru MARIT, docteur en droit, professeur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Oleg MARTELEAC, docteur habilité en droit, professeur, Département de droit constitutionnel, Université Nationale de Kiev „Taras Șevcenko”, Ukraine
Pavel MIDRIGAN, docteur en droit, professeur agrégé, Faculté de droit, Université Américaine de Moldova
Iurie MIHALACHE, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Tudor OSOLIANU, docteur en droit, professeur, Académie des Sciences de Moldova
Olesea PLOTNIC, docteur habilité en droit, professeur, Académie des Études Economiques de Moldova
Mihai POALELUNGI, docteur habilité en droit, professeur, Université Libre Internationale de Moldova, République de Moldova
Nicolae ROMANDAS, docteur en droit, professeur, Académie d'Administration Publique, République de Moldova
Alexandru ROSCA, docteur habilité en philosophie, professeur, académicien de l'Académie des Sciences de Moldova
Diana SCOBIOALA (SIRCU), docteur habilité en droit, professeur, Institut National de la Justice, République de Moldova
Andrei SMOCHINA, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université Libre Internationale de Moldova, République de Moldova
Boris SOSNA, docteur en droit, professeur, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Victor SPINEI, docteur en histoire, professeur, académicien, Académie Roumaine
Gheorghe SULT, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Olga TATAR, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Veaceslav ZAPOROJAN, docteur en droit, professeur agrégé, Académie des Études Economiques de Moldova

Version électronique: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>; Web: www.supremdrept.revistestiintifice.md

Tous les articles sont évalués en système „double-blind peer review”

La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№. 2, год 10 (2025)

Журнал зарегистрирован Министерством юстиции Республики Молдова,

Решение № 311 от 12 июля 2016 г.

Область исследования: Юридические науки

ГЛАВНЫЕ РЕДАКТОРЫ: *Спиро ФЛОГАИТИС*, доктор юридических наук, профессор,

Президент Европейской Организации Публичного Права, Афины, Греция

Хосе Луис ПРИАРТЕ АНГЕЛ, доктор, профессор международного частного права,

Публичный Университет Наварры, Испания

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: *Георге АВОРНИК*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор,

Университет Европейских Политических и Экономических Знаний

имени Константина Стере, Республика Молдова

Редактирование на румынском и русском: *Тудор СОРОЧАНУ*. Редактирование на английском: *Лорина АВОРНИК*. Редактирование на французском:

Анишоара ДУБКОВЕЦКИ. Компьютерное сопровождение: *Мария БОНДАРЬ*

НАУЧНЫЙ СОВЕТ

Джулиано АМАТО, доктор юридических наук, профессор, Римский университет Ла Сapiенца (La Sapienza), экс-премьер-министр, Италия

Георге АВОРНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Серджиу КРИЖАНОВСКИ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Богдан КУЗА, доктор права, доктор экономики, Германия

Талия ХАБРИЕВА, доктор юридических наук, профессор, академик, Российская академия наук

Николай ИНШИН, доктор юридических наук, профессор, академик, Национальная академия юридических наук, Украина

Витаутас НЕКРОСИУС, доктор юридических наук, профессор, Литва

Наталья ОНИЩЕНКО, доктор юридических наук, профессор, академик, Институт государства и права имени В.М.Корецкого, Национальная академия наук Украины

Каха ШЕНГЕЛИЯ, доктор юридических наук, профессор, ректор, Кавказский университет, Тбилиси, Грузия

Тудорел ТОАДЕР, доктор права, профессор, ректор, Университет „Александру Иоан Куза”, Яссы, Румыния

Андрей ТРЕБКОВ, доктор права, председатель Международного Союза Юристов, Российская Федерация

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Михаил БАЙМУРАТОВ, доктор юридических наук, профессор, Институт законодательства Верховной Рады, Украина

Олег БАЛАН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Аурел БЭЭШУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Виолетта КОЖОКАРУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Кристина КОПЭЧАНУ, доктор экономики, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Ион КРАЙОВАН, доктор права, профессор, Румыния

Андриан КРЕЦУ, доктор права, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Лучиан ДИНДИРИКА, доктор истории, доцент, Румыния

Мирча ДУЦУ, доктор права, профессор, академик, Румынская академия

Ион ГУЧАК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Иоан ХУМЭ, доктор права, профессор, Румыния

Анатолий КАПУСТИН, доктор юридических наук, профессор, Институт государства и права, Российская академия наук, Российская Федерация

Виктор МОРАРУ, доктор хабилитат политических наук, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы

Николай ОНИЩУК, доктор юридических наук, профессор, ректор, Национальная школа судей, Украина

Елена РАЙЛЯН, доктор педагогики, доцент, Американский Университет Молдовы

Анатолий РАПОПОРТ, доктор философии, профессор, Университет Пурдью, США

Цветан СИВКОВ, доктор права, профессор, Болгария

Александр СОСНА, доктор права, доцент, Молдавский Государственный Университет

Флорин СТРЕТЯНУ, доктор права, профессор, Университет Бабеш-Болай, Клуж-Напока, Румыния

Александру СВРДУ, доктор философии, академик, Институт социально-гуманитарных исследований, Румынская академия

Александру-Вирджил ВОЙКУ, доктор права, профессор, Университет Бабеш-Болай, Клуж-Напока, Румыния

Юрий ВОЛОШИН, доктор юридических наук, профессор, Национальный авиационный университет, Киев, Украина

Сергей ЗАХАРИЯ, доктор истории, доцент, ректор, Комратский государственный университет, Республика Молдова

ЭКСПЕРТНАЯ КОМИССИЯ

Алберт АНТОЧ, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Александру АРМЯНИК, доктор права, доцент, Академия экономических знаний Молдовы

Игорь АРСЕНИ, доктор права, доцент, Комратский государственный университет, Республика Молдова

Алексей БАРБЭНЯГРЭ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Виорел БЕРНБА, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Академия наук Молдовы

Эдуард БОИШТЯНУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Бельгийский университет имени Алеко Руссо, Республика Молдова

Валериу БУЖОР, доктор юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Александру БУРБАН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Ассоциация международного права, Республика Молдова

Сергей ЧУЧА, доктор юридических наук, профессор, Институт государства и права Российской академии наук, Москва, Российская Федерация

Валентина КОПТИЛЕЦ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Валериу КУШНИР, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Институт юридических, политических и социологических исследований, Академия наук Молдовы

Игорь ДОЛЯ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Марин ДОМЕНТЕ, доктор права, Американский Университет Молдовы

Юрие ФРУНЗЭ, доктор права, доцент, Институт юридических, политических и социологических исследований, Республика Молдова

Георге ГОЛУБЕНКО, доктор юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет, Председатель Национальной ассоциации юридических экспертов

Раиса ГРЕКУ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Вячеслав ГУСЯКОВ, доктор права, доцент, Севастопольский государственный университет, вице-председатель Международного Союза Юристов

Электронная версия: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Сайт: www.supremdrept.revistestintifice.md

Все статьи рецензируются по системе „double-blind peer review”

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CONTENT

<i>Irina TATARU, Parascovia BOTAN</i> Legal nature and limits of justified risk in criminal law	10
<i>Raisa GRECU, Oleg APARECE</i> About necessity of adding an aggravating circumstance to article 150 of the Criminal Code of the Republic of Moldova	17
<i>Ghenadie PAVLIUC, Adrian TABIRTA</i> Legal nature of coercion as a factor for excluding the criminal character	28
<i>Artur AIRAPETEAN</i> Procedural aspects of presenting objects for identification	36
<i>Nicolai ROMANDAS, Ana SACARA</i> Legal mechanisms for exercising the right to social insurance benefits granted in case of work disability	44
<i>Rodica CHIRTOACA</i> The legal institutions regarding the acquisitions and recovery of the assets of an insolvent debtor	57
<i>Angela POPOVICI, Georgeta MELNIC</i> Legal and accounting dimensions of asset inventory in the digitalization era: updated regulations in the Republic of Moldova	67
<i>Mihai Bogdan CRACIUNAS</i> Comparative case study: legal regulations in the field of urban planning in the Republic of Moldova and Romania	76
<i>Constantin MIHALESCU</i> Mentalities acquired by the inhabitants of geographical areas influenced by the legal system and religion of the Byzantine empire	88

CUPRINS

<i>Irina TATARU, Parascovia BOȚAN</i> Natura juridică și limitele riscului întemeiat în dreptul penal	10
<i>Raisa GRECU, Oleg APĂRECE</i> Despre necesitatea completării art.150 CP RM cu o nouă circumstanță agravantă	17
<i>Ghenadie PAVLIUC, Adrian TABÎRȚĂ</i> Natura juridică a constrângerii ca factor de excludere a caracterului penal	28
<i>Artur AIRAPETEAN</i> Aspecte procesuale vizând prezentarea spre recunoaștere a obiectelor	36
<i>Nicolai ROMANDAȘ, Ana SACARA</i> Mecanisme juridice de realizare a dreptului la prestațiile de asigurări sociale acordate în caz de incapacitate de muncă	44
<i>Rodica CHIRTOACĂ</i> Instituții juridice privind dobândirea și recuperarea activelor debitorului insolubil	57
<i>Angela POPOVICI, Georgeta MELNIC</i> Aspecte juridico-contabile ale inventarierii patrimoniului în contextul digitalizării: reglementări actualizate în Republica Moldova	67
<i>Mihai Bogdan CRĂCIUNAȘ</i> Studiu de caz comparativ: reglementările juridice în domeniul urbanismului din Republica Moldova și România	76
<i>Constantin MIHALESCU</i> Mentalități dobândite de locuitorii zonelor geografice, influențați de sistemul de drept și religia Imperiului Bizantin	88

TABLE DE MATIÈRES

Irina TATARU, Parascovia BOTAN
La nature juridique et les limites du risque fondés dans le droit pénal

10

Raisa GRECU, Oleg APARECE
Sur la nécessité d'introduire une circonstance aggravante à l'article 150 du Code pénal Moldave

17

Ghenadie PAVLIUC, Adrian TABIRTA
Nature juridique de la coercition comme facteur d'exclusion du caractère criminel

28

Artur AIRAPETEAN
Aspects procéduraux relatifs à la présentation des objets en vue de leur reconnaissance

36

Nicolai ROMANDAS, Ana SACARA
Mécanismes juridiques d'exercice du droit aux prestations d'assurance sociale octroyées en cas d'invalidité du travail

44

Rodica CHIRTOACA
Institution juridiques relatives à l'acquisition et à la recuperation des actifs du débiteur insolvable

57

Angela POPOVICI, Georgeta MELNIC
Aspects juridiques et comptables de l'inventaire du patrimoine dans le contexte de numérisation: réglementations actualisées en République de Moldova

67

Mihai Bogdan CRACIUNAS
Étude de cas comparative: les réglementations juridiques dans le domaine de l'urbanisme en République de Moldova et en Roumanie

76

Constantin MIHALESCU
Mentalités acquises par les habitants de régions géographiques influencées par le système juridique et la religion de l'empire Byzantin

88

ОГЛАВЛЕНИЕ

Ирина ТАТАРУ, Парасковья БОЦАН
Правовая природа и пределы обоснованного риска в уголовном праве

10

Раиса ГРЕКУ, Олег АПЭРЕЧЕ
О необходимости дополнения ст. 150 УК РМ новым отягчающим обстоятельством

17

Генадие ПАВЛЮК, Адриан ТАБИРЦА
Правовая природа принуждения как фактора, исключаящего преступный характер

28

Артур АЙРАПЕТЯН
Процессуальные аспекты предъявления предметов для опознания

36

Николай РОМАНДАШ, Ана САКАРА
Правовые механизмы предоставления права на получение пособий социального страхования в случае нетрудоспособности

44

Родика КИРТОАКЭ
Правовые институты, регулирующие приобретение и возврат активов несостоятельного должника

57

Анжела ПОПОВИЧ, Жеоржета МЕЛНИК
Правовые и бухгалтерские аспекты инвентаризации имущества в контексте цифровизации: актуализированные регламенты в Республике Молдова

67

Михай Богдан КРЭЧУНАШ
Сравнительное исследование: правовые нормы в сфере городского планирования в Республике Молдова и Румынии

76

Константин МИХАЛЕСКУ
Менталитет, сформированный жителями географических регионов, на которые повлияли правовая система и религия Византийской империи

88

CZU 343.2

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2025.2.01>

LEGAL NATURE AND LIMITS OF JUSTIFIED RISK IN CRIMINAL LAW

Irina TATARU

Prosecutor, Chisinau Municipal Prosecutor's Office, Central Office,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: irina.tataru@procuratura.md

<https://orcid.org/0009-0007-5018-4580>

Parascovia BOȚAN

Consultant to the Prosecutor, Chisinau Municipal Prosecutor's Office, Central Office,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: botanparascovia@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0008-3876-7860>

This paper analyzes the justified risk as a justifying factor that excludes criminal liability, legitimizing endangered actions undertaken exclusively to achieve a socially useful goal. In this context, the conditions of legitimacy are rigorously examined: the objective impossibility of achieving the goal without assuming the risk, the technical or scientific substantiation of the decision and the adoption of all available precautionary measures. The study conceptually delimits the admissible risk of criminal negligence, highlighting its imperative limits in situations where the danger concerns the lives of several people, ecological integrity or the imminence of public disasters. Particular attention is paid to the legal nature of risk as a form of manifestation of progress, assessing the balance between the sought social benefit and the probability of producing a harmful result. The research conclusions highlight the essential role of this institution in protecting professional initiative and innovation, demonstrating that justified risk constitutes a necessary legal barrier against the punishment of rational recklessness, being indispensable to social and technological evolution in a modern state of law.

Keywords: justified risk, justifiable cause, social utility, non-imputability, precautionary measures.

NATURA JURIDICĂ ȘI LIMITELE RISCULUI ÎNTEMEIAT ÎN DREPTUL PENAL

Prezenta lucrare analizează riscul întemeiat ca factor justificativ ce exclude răspunderea penală, legitimând acțiunile periclitate întreprinse exclusiv pentru atingerea unui scop socialmente util. În acest context, sunt examinate riguros condițiile de legitimitate: imposibilitatea obiectivă a atingerii obiectivului fără asumarea riscului, fundamentarea tehnică sau științifică a deciziei și adoptarea tuturor măsurilor de precauție disponibile. Studiul delimitează conceptual riscul admisibil de neglijența penală, subliniind limitele imperative ale acestuia în situațiile în care pericolul vizează viața mai multor persoane, integritatea ecologică sau iminența unor dezastruri publice. O atenție deosebită este acordată naturii juridice a riscului ca formă de manifestare a progresului, evaluând echilibrul dintre beneficiul social urmărit și probabilitatea producerii unui rezultat vătămător. Concluziile cercetării evidențiază rolul esențial al acestei instituții în protejarea inițiativei profesionale și a inovației, demonstrând că riscul întemeiat constituie o barieră juridică necesară împotriva pedepsirii temerității raționale, fiind indispensabil evoluției sociale și tehnologice într-un stat de drept modern.

Cuvinte-cheie: risc întemeiat (sau risc justificat), cauză justificativă, utilitate socială, neimputabilitate, măsuri de precauție.

LA NATURE JURIDIQUE ET LES LIMITES DU RISQUE FONDÉS DANS LE DROIT PENAL

Cet article analyse le risque justifié comme facteur justifiant l'exclusion de la responsabilité pénale, légitimant ainsi les actions périlleuses entreprises exclusivement pour atteindre un objectif socialement utile. Dans ce contexte, les conditions de légitimité sont rigoureusement examinées: l'impossibilité objective d'atteindre l'objectif sans assumer le risque, la justification technique ou scientifique de la décision et l'adoption de toutes les mesures de précaution disponibles. L'étude délimite conceptuellement le risque admissible de négligence criminelle, en soulignant ses limites impératives dans les situations où le danger concerne la vie de plusieurs personnes, l'intégrité écologique ou l'imminence d'une catastrophe publique. Une attention particulière est portée à la nature juridique du risque en tant que forme de progrès, évaluant l'équilibre entre le bénéfice social recherché et la probabilité de produire un résultat préjudiciable. Les conclusions de la recherche soulignent le rôle essentiel de cette institution dans la protection de l'initiative professionnelle et de l'innovation, démontrant que le risque justifié constitue un rempart juridique nécessaire contre la sanction de l'imprudence rationnelle, et qu'il est indispensable à l'évolution sociale et technologique dans un État de droit moderne.

Mots-cles: *risque fondé (ou risque justifié), cause justifiable, utilité sociale, non-imputabilité, mesures de précaution.*

ПРАВОВАЯ ПРИРОДА И ПРЕДЕЛЫ ОБОСНОВАННОГО РИСКА В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ

В данной работе анализируется обоснованный риск как оправдывающий фактор, исключая уголовную ответственность и легитимизирующий действия, представляющие опасность и предпринимаемые исключительно для достижения социально полезной цели. В этом контексте, строго рассматриваются условия легитимности: объективная невозможность достижения цели без принятия риска, техническое или научное обоснование решения и принятие всех доступных мер предосторожности. Исследование концептуально определяет допустимый риск преступной халатности, подчеркивая его императивные пределы в ситуациях, когда опасность касается жизни нескольких человек, экологической целостности или надвигающихся катастроф. Особое внимание уделяется правовой природе риска как формы проявления прогресса, оценивая баланс между искомой социальной выгодой и вероятностью получения вредного результата. Выводы исследования подчеркивают существенную роль этого института в защите профессиональной инициативы и инноваций, демонстрируя, что обоснованный риск представляет собой необходимый правовой барьер против наказания за рациональную неосторожность, являясь незаменимым элементом социальной и технологической эволюции в современном правовом государстве.

Ключевые слова: *обоснованный риск (или оправданный риск), обоснованная причина, социальная полезность, невменяемость, меры предосторожности.*

Introduction

Dans une société marquée par un progrès technologique et scientifique accéléré, les activités humaines comportant un certain degré de danger sont inévitables. Le droit pénal moderne est confronté au défi de concilier la nécessité de protéger les valeurs sociales et l'impératif de soutenir l'évolution sociale, médicale et technique. Dans ce contexte, la notion de risque justifié (ou risque admissible) revêt une importance fondamentale. Elle représente le

mécanisme par lequel les actions socialement utiles, bien que génératrices de dangers, sont exclues du champ d'application du droit pénal lorsqu'elles sont menées dans les limites de la rationalité et de la nécessité.

La nature juridique du risque justifié. D'un point de vue doctrinal, le risque justifié présente la nature d'une cause justifiable (prévue, par exemple, par l'article 42 du Code pénal de la République de Moldavie et implicitement reconnue par la doctrine roumaine sous la forme de risque admissible). Ceci at-

ténué l'illégalité de l'acte, car la société accepte la possibilité d'un résultat préjudiciable en échange d'un bénéfice social supérieur, qui n'aurait pu être atteint par des méthodes sans risque. Contrairement à l'état de nécessité, le risque justifié n'implique pas un danger imminent déjà survenu, mais une action consciente orientée vers un but licite.

Les limites du risque justifié. L'exercice du risque n'est pas absolu ; il est encadré par des limites strictes visant à prévenir les abus ou l'imprudence injustifiée [1, p. 450-456].

Pour qu'un risque soit considéré comme justifié, la recherche juridique met en évidence les conditions cumulatives suivantes [2, p. 280-285].

Utilité sociale : l'action doit viser à sauver des vies, à préserver la santé ou à atteindre un objectif technique ou scientifique majeur.

Impossibilité d'atteindre cet objectif par des moyens sûrs : le risque est la dernière solution possible dans les circonstances données.

Proportionnalité et probabilité: le risque de causer un préjudice doit être inférieur à l'importance du bénéfice recherché.

Respect des règles professionnelles: l'auteur de l'acte doit prendre toutes les précautions prescrites par sa discipline ou sa profession pour éviter un résultat négatif.

Objet et finalité de la recherche. Cet article vise à analyser l'évolution de la notion de risque en droit pénal, en la délimitant de la négligence et en dépassant les limites des causes justifiables. L'analyse portera sur la manière dont les tribunaux interprètent le concept de «risque raisonnable» dans des domaines critiques tels que la médecine expérimentale ou les essais techniques de pointe, offrant ainsi une vision claire de la frontière entre responsabilité pénale et progrès présumé.

Résultats et discussions

L'un des motifs qui atténuent le caractère pénal d'un acte est le risque justifié. Selon

l'article 40 du Code pénal de la République de Moldavie:

”1) L'acte, prévu par le droit pénal, qui a causé un préjudice aux intérêts protégés par la loi en cas de risque justifié pour la réalisation d'objectifs socialement utiles ne constitue pas une infraction.

2) Le risque est considéré comme justifié si l'objectif socialement utile poursuivi ne pouvait être atteint sans un certain risque et si la personne qui l'a admis a pris les mesures nécessaires pour éviter de causer un préjudice aux intérêts protégés par la loi” [3].

Le risque est toujours lié au danger potentiel, c'est-à-dire à celui qui survient, qui peut se produire, et non à celui qui existe déjà ou qui a pris fin. La notion de danger renvoie souvent à la possibilité de causer un dommage, de nuire, de provoquer un malheur. Par conséquent, le risque a toujours un caractère subjectif. Sans sujet qui sait ce que signifie le malheur, comment le dommage peut survenir, nous ne pouvons conclure à l'existence d'un risque.

Afin d'éviter ou de réduire un préjudice, il est nécessaire d'en établir la cause. Lorsque la décision présente ses conséquences, il s'agit d'une question de risque; et lorsque les causes du préjudice ne sont pas liées à la décision prise, on parle de danger. Toutes les situations susceptibles d'entraîner des conséquences défavorables peuvent être classées en deux groupes:

1. Les situations qui résultent souvent d'une conjonction fortuite de circonstances, dont l'issue ne dépend pas directement de la volonté humaine et n'est pas déterminée par ses actions présentes. Ces situations sont qualifiées de dangereuses.

2. Les situations dont l'issue dépend directement des actions et des décisions humaines (situations à risque).

Compte tenu de cette distinction, les situations de la première catégorie, causées par des forces naturelles (par exemple, une inon-

dation, un tremblement de terre), sont dangereuses lorsque des conséquences défavorables ou catastrophiques sont prévisibles. Elles ne dépendent pas de l'activité humaine et ne peuvent donc être considérées comme des situations à risque résultant d'actions personnelles à un moment donné [4, p. 103]. En droit pénal, la notion de risque, en tant que cause d'atténuation du caractère pénal d'un acte et de la responsabilité pour atteinte aux intérêts protégés par la loi, s'applique aux comportements où l'espoir d'un résultat positif est fondé. L'activité humaine comporte souvent une part de risque. C'est le cas pour tout scientifique, chercheur, universitaire, constructeur, médecin, entrepreneur ou autre dirigeant, travailleur, etc. Le risque est également inhérent à toute activité humaine non professionnelle. Le Code pénal introduit pour la première fois dans la législation la notion de risque justifié comme cause d'atténuation du caractère pénal d'un acte. Le risque n'acquiert de sens en droit pénal que lorsque, du fait d'une activité risquée, des intérêts protégés par la loi sont lésés [5].

Dans la doctrine juridique, on s'efforce de distinguer le risque justifié des autres types d'activités, notamment les actes illégaux. Le risque, en tant que catégorie juridique, est étroitement lié à la responsabilité juridique. Pour établir la responsabilité d'une personne, il est souvent nécessaire de déterminer le degré de manifestation du risque.

Le risque est considéré comme justifié lorsque le but recherché ne peut être atteint sans prendre un risque d'action (ou d'inaction) ; et lorsque la personne qui a pris ce risque a pris des mesures de précaution suffisantes pour prévenir toute atteinte aux intérêts protégés par la loi.

Le risque justifié, qui consiste en la création légale d'un danger potentiel pour les intérêts protégés par la loi afin d'obtenir des résultats socialement utiles qui n'auraient pu être obtenus

par des mesures ordinaires et sans risque, est un motif d'élimination de l'infraction pénale. Le risque constitue, en effet, une part importante du droit de la personne à la recherche créative, à l'expérimentation d'actions (par exemple, maîtriser de nouvelles technologies dans le processus de production; développer de nouvelles méthodes médicales; réprimer l'activité de groupes criminels lors d'opérations; notamment, libérer des otages, etc.) [6, p. 34]. Pour que le risque constitue une cause excluant le caractère criminel de l'acte, il doit être fondé, c'est-à-dire présenter certaines caractéristiques, à savoir:

- 1) l'existence d'une finalité socialement utile;
- 2) la contrainte;
- 3) l'accomplissement d'actions visant à prévenir un dommage.

1. L'existence d'une finalité socialement utile implique que la personne agit sous l'effet d'un risque non pas simplement pour atteindre un but (par exemple, l'enrichissement personnel), mais de manière à ce que ce risque apporte un bénéfice à la société dans son ensemble (par exemple, l'obtention d'un médicament contre une maladie répandue).

2. Contrainte. Afin d'atteindre la finalité socialement utile poursuivie, le risque pris était une contrainte, puisqu'il était impossible d'agir autrement. La personne concernée doit avoir conscience qu'il était impossible d'atteindre le but visé autrement. Si une personne se rend compte qu'elle peut atteindre son objectif par d'autres moyens non liés à la prise de risque justifiée, et que des dommages en résultent, elle sera tenue pénalement responsable.

3. L'obligation de prendre des mesures préventives implique, premièrement, que la personne concernée prenne des mesures suffisantes. Par exemple, avant d'entreprendre une expérience scientifique, elle est tenue d'appliquer et de respecter toutes les règles de sécurité, les consignes spécifiques au do-

maine, d’obtenir les autorisations nécessaires et d’informer sur les risques de dommages en cas d’échec de l’expérience.

Le risque est considéré comme justifié s’il remplit les conditions suivantes:

- l’objectif socialement utile ne pourrait être atteint sans les actions (ou omissions) comportant un risque;

- la personne qui a pris le risque a pris toutes les mesures nécessaires pour ne pas porter atteinte aux intérêts et aux valeurs sociales protégés par le droit pénal.

Un risque justifié n’exonère de responsabilité pénale pour les dommages causés aux intérêts et valeurs protégés que si la personne qui a pris le risque n’avait aucun autre moyen d’atteindre l’objectif socialement utile.

Le risque est considéré comme injustifié si:

- il a été sciemment combiné à un danger pour la vie d’une personne;

- il comportait une menace de catastrophe écologique;

- il comportait une menace de catastrophe sociale;

- l’objectif socialement utile pouvait être atteint par d’autres moyens et actions n’impliquant aucun risque;

- la personne qui a pris le risque n’a pas pris toutes les mesures nécessaires pour protéger les intérêts et valeurs protégés par le droit pénal;

- la personne a pris le risque afin d’atteindre ses objectifs personnels.

Les principaux signes d’un risque justifié sont les suivants:

1. La personne qui prend un risque justifié cause un préjudice aux valeurs sociales protégées par le droit pénal.

2. Le préjudice est causé en lien avec l’action (ou l’inaction) visant à atteindre un objectif socialement utile. L’objectif est d’obtenir le résultat le plus bénéfique non pas à la personne agissant dans des conditions de risque, mais à

autrui, ainsi qu’à la société ou à l’État en général. L’obtention d’un résultat socialement utile est le but fondamental qui établit l’intérêt social des différentes activités menées dans des conditions de risque justifié [7, p. 495].

3. En cas de risque justifié, l’objectif fixé ne peut être atteint par des moyens ordinaires et non risqués, ni par des actions indépendantes du risque. La possibilité d’atteindre cet objectif par des méthodes ordinaires rend le risque illégal et le transforme en une action (ou une inaction) socialement dangereuse. Si une telle possibilité existait et que la personne ne l’a pas utilisée, préférant prendre le risque et portant ainsi atteinte aux intérêts protégés par la loi, elle doit être tenue pour responsable de plein droit.

4. Les actions (ou inactions) commises lors de la prise de risque ne sont pas formellement interdites par la loi ou d’autres textes normatifs. La commission d’actions en situation de risque, ayant produit un effet positif, peut être reconnue ultérieurement comme une nouvelle règle ou comme une règle modifiant les prescriptions antérieures.

5. Le risque ne doit pas se transformer en acte intentionnel de causer un dommage. Il est seulement possible de provoquer des conséquences négatives dans les situations à risque. En particulier, le risque ne peut être considéré comme justifié s’il est sciemment associé à un danger pour la vie d’une personne ou à un risque de catastrophe écologique ou sociale (art. 40, al. 3, CP du Règlement de la République). Ainsi, les conséquences négatives résultant des situations à risque ne sont subies par celui qui a pris le risque que comme secondaires et potentielles (et non inévitables).

6. Les actions (ou inactions) d’une personne en situation de risque doivent être guidées par les connaissances et les incitations appropriées, objectivement capables de prévenir des conséquences graves dans la situation donnée. Ainsi, les actions entreprises par les professionnels en situation de risque justifié doivent

correspondre aux connaissances et pratiques scientifiques modernes, aux exigences de la science, de la technologie et de la production moderne, et relever de leur activité professionnelle. Cette condition implique la possibilité de violer des normes obsolètes et des normes juridiques, ce qui donne la possibilité de classer les actions commises comme formellement illégales ; en même temps, le résultat positif obtenu à la suite d'actions (ou d'inactions) dans des conditions de risque peut, en fin de compte, servir de base à la révision de ces prescriptions normatives et à la formulation de nouvelles règles.

7. La personne exposée au risque est tenue d'appliquer toutes les mesures de protection, de tenir compte des recommandations scientifiques et pratiques en matière de production, afin d'éliminer tout dommage dans la situation spécifique où elle est exposée. Il s'agit en l'espèce de l'exactitude des calculs et de la nature des mesures prises par la personne active ou placée dans une situation à risque et qui croit que le dommage potentiel sera éliminé. La situation à risque est caractérisée par le fait que, malgré les mesures appliquées, il existe néanmoins une possibilité de dommage; la personne, évaluant les mesures nécessaires pour éliminer le dommage potentiel au regard des intérêts protégés par le droit pénal, en reconnaît la survenance.

8. La personne exposée au risque doit être consciente des conséquences dommageables possibles. Cela signifie que les conséquences et le mécanisme de leur survenue doivent être compris, au moins dans leurs grandes lignes, et intégrés à sa conscience. La personne qui commettra des actes (ou des omissions) liés au risque est tenue d'informer de ce risque les personnes qui agiront dans cette situation dangereuse pour leur vie et leur santé. Autrement dit, ils doivent savoir qu'ils peuvent subir un préjudice du fait de l'activité comportant un risque [8, p. 244-246].

Il existe certaines similitudes entre l'état de nécessité extrême et le risque justifié en tant que notions de droit pénal. Ils ont la même signification sociale et juridique. Tous deux consistent à porter atteinte à des intérêts protégés par la loi. Cependant, des caractéristiques bien plus déterminantes les distinguent.

L'état de nécessité extrême repose sur la menace qui pèse sur les intérêts protégés par la loi, menace créée par des forces de la nature, des processus biologiques ou des actions socialement dangereuses. Le risque justifié n'est pas nécessairement lié à un danger.

Dans un contexte d'état de nécessité extrême, les actions de la personne visent à prévenir un dommage ; en cas de risque, elles visent à obtenir un résultat socialement utile, c'est-à-dire à améliorer les résultats déjà obtenus. Dans un état de nécessité extrême, le dommage est causé à la fois à des tiers et à la personne qui a créé le danger; en cas de risque justifié, il ne concerne que les tiers. L'une des conditions fondamentales de la légalité des actions commises dans un état de nécessité extrême est que le préjudice causé soit inférieur à celui qui a été évité. En cas de risque justifié, il n'y a pas de limite au degré de préjudice.

L'analyse du cadre juridique du risque justifié révèle que cette institution constitue un mécanisme indispensable au progrès social et technico-scientifique. Elle assure la protection juridique des actions innovantes qui, bien qu'impliquant un danger potentiel, visent à obtenir un bénéfice public majeur. Les conclusions de l'étude soulignent que le risque ne peut être considéré comme justifié que si l'objectif socialement utile ne pouvait être atteint par des moyens non dangereux et si l'agent a agi sur la base de données professionnelles rigoureuses.

Un aspect essentiel mis en évidence est la nécessité de respecter scrupuleusement les limites des offres, le droit pénal interdisant la prise de risque lorsque celle-ci concerne la vie

de plusieurs personnes ou l'intégrité de l'environnement. Ainsi, le risque justifié ne constitue pas une «exemption» du respect de la loi, mais une reconnaissance de la complexité des décisions humaines en situation d'incertitude, où la prudence doit être conciliée avec l'impératif d'agir.

Enfin, le renforcement du cadre réglementaire relatif au risque justifié est crucial pour la sécurité juridique des professionnels (médecins, chercheurs, ingénieurs), garantissant une distinction claire entre l'erreur professionnelle admissible et la négligence criminelle. Une application correcte de cette justification contribue à la transformation du droit pénal, d'un instrument purement répressif en un facteur favorisant l'initiative et l'évolution sociale.

Recommandations pratiques relatives à l'application

Documentation préalable de la décision: Il est recommandé que toute action comportant un risque professionnel soit précédée d'une analyse écrite (rapport, rapport technique, avis médical) attestant que l'objectif visé ne peut être atteint par des moyens sûrs.

Justification technico-scientifique: La décision d'assumer un risque doit reposer sur des données objectives et des connaissances spécialisées actualisées, en évitant toute improvisation ou intuition non fondée, afin de ne pas constituer une négligence.

Proportionnalité des moyens: Il est essentiel que les mesures de protection adoptées soient proportionnées au degré de danger, démontrant ainsi que l'agent a pris toutes les précautions nécessaires pour minimiser les conséquences négatives.

Respect des limites absolues: Les professionnels doivent éviter d'assumer un risque s'il met en danger la vie de plusieurs personnes

ou s'il est susceptible d'entraîner une catastrophe écologique, car dans ces situations, le droit pénal (par exemple, l'article 40 du Code pénal de la République de Moldavie) exclut le caractère justifié du risque. Information et consentement: Dans les domaines où cela est possible (comme la médecine), il est recommandé d'obtenir le consentement éclairé de la personne exposée au risque, à titre de preuve supplémentaire de bonne foi.

Expertise judiciaire spécialisée: Au cours des poursuites pénales, l'évaluation du caractère fondé du risque doit obligatoirement faire l'objet d'une expertise technique ou spécialisée, afin d'éviter toute appréciation subjective par les organes d'enquête.

Références bibliographiques

1. STREEANU, F., NIȚU, D. *Droit pénal. Partie générale*. Vol. I. Maison d'édition Universul Juridic. Bucarest, 2014.
2. GRAMA, M. (coord.). *Droit pénal. Partie générale*. Université d'État de Moldavie. Chișinău, 2016.
3. Code pénal de la République de Moldova n° 985 du 18.04.2002 // *Journal officiel de la République de Moldova* n° 72-74 du 14.04.2009, art. 40.
4. SOLNTSEVA, G. N. *Quand et pourquoi les gens prennent-ils des risques ?* // *Chelovek*, No. 2, 2001.
5. LEBEDEVA, V. M. *Commentaire sur le Code pénal de la Fédération de Russie*. Maison d'édition Yurait, Moscou, 2003, art. 97.
6. LIKHOVIDOV, K. Le risque comme condition de différenciation du volume et des mesures de la responsabilité juridique. // *Légalité*, n° 12, 2001, p. 34-45.
7. KUZNETSOVA, N. F., TYAZHKOVA, I. M. *Cours de droit pénal. Volume 1. La doctrine du crime*. Zertsalo-M, Moscou, 2002.
8. MACARI, I. *Droit pénal de la République de Moldova. Partie générale*. Éd. CE USM. Chisinau, 2002.

ABOUT NECESSITY OF ADDING AN AGGRAVATING CIRCUMSTANCE TO ARTICLE 150 OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Raisa GRECU

Doctor habilitat, associate professor,
University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”,
Chisinau, Republic of Moldova
e-mail: uspeconstantinstere@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-4505-9930>

Oleg APĂRECE

PhD student, Doctoral School in Law, Political and Administrative Sciences of the National
Consortium ASEM / USPEE „Constantin Stere”,
Chisinau, Republic of Moldova
e-mail: olegaparece01@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4127-9602>

This publication analyzes certain aspects regarding the completeness of the legislative regulation of the offense provided for in Article 150 of the Criminal Code of the Republic of Moldova - Inducement or Facilitation of Suicide - specifically those concerning the criminal law protection of pregnant women in the context of committing the aforementioned offense against them. Although the aggravating circumstance of committing an offense knowingly against a pregnant woman is enshrined both in Article 77(1)(e) of the Criminal Code of the Republic of Moldova (Aggravating Circumstances) and in numerous incriminations in the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Moldova that protect human life and health, it is unjustifiably absent, in our view, from the composition of Article 150 of the Criminal Code. Following the undertaken study, we propose, as lege ferenda, the amendment of the normative framework formulated in Article 150 of the Criminal Code of the Republic of Moldova with a new aggravating variant that would expressly incriminate the inducement or facilitation of suicide committed knowingly against a pregnant woman. Implementation of this amendment will ensure enhanced criminal protection for pregnant women as victims of the offense in question and will be consistent with the protection system established for other offenses against human life and health.

Keywords: *determination to suicide, facilitation of suicide, pregnant woman, aggravating circumstance, criminal law protection of the fetus.*

DESPRE NECESITATEA COMPLETĂRII ART.150 CP RM CU O NOUĂ CIRCUMSTANȚĂ AGRAVANTĂ

În prezenta publicație sunt analizate unele aspecte ce țin de plenitudinea reglementării legislative a infracțiunii prevăzute la art.150 CP RM - Determinarea sau înlesnirea sinuciderii și anume cele ce vizează protecția juridico-penală a femeii gravide în contextul săvârșirii împotriva acesteia a infracțiunii nominalizate. Deși agravanta ce prevede săvârșirea infracțiunii cu bună știință împotriva unei femei gravide este consacrată atât la lit.e) alin.(1) art.77 CP RM Circumstanțe agravante, cât și în numeroase incriminări din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova care protejează viața și sănătatea persoanei, aceasta lipsește în mod nejustificat, în opinia noastră, din componența art. 150 CP RM. În

concluzii, se propune, cu titlu de lege ferenda, completarea cadrului normativ formulat la art. 150 CP RM cu o nouă variantă agravantă care să incrimineze expres determinarea sau înlesnirea sinuciderii comisă cu bună știință asupra unei femei gravide. Operarea respectivei modificări va asigura o protecție penală sporită femeii gravide ca victimă a infracțiunii în cauză și va fi una concordantă cu sistemul de protecție consacrat pentru alte infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei.

Cuvinte-cheie: determinare la sinucidere, înlesnirea sinuciderii, femeie gravidă, circumstanță agravantă, protecție juridico-penală a fătului.

SUR LA NÉCESSITÉ D'INTRODUIRE UNE CIRCONSTANCE AGGRAVANTE À L'ARTICLE 150 DU CODE PÉNAL MOLDAVE

La présente publication analyse certains aspects relatifs à l'exhaustivité de la réglementation législative de l'infraction prévue à l'article 150 du Code pénal de la République de Moldova - Incitation ou facilitation au suicide - et notamment ceux concernant la protection pénale de la femme enceinte dans le contexte de la commission de l'infraction susmentionnée à son encontre. Bien que la circonstance aggravante prévoyant la commission d'une infraction en connaissance de cause contre une femme enceinte soit consacrée tant à l'article 77, alinéa (1), lettre e) du Code pénal de la République de Moldova (Circonstances aggravantes) que dans de nombreuses incriminations de la Partie spéciale du Code pénal de la République de Moldova qui protègent la vie et la santé de la personne, celle-ci fait défaut de manière injustifiée, selon notre conviction, dans la composition de l'article 150 du Code pénal. À la suite de l'étude entreprise, nous proposons, à titre de lege ferenda, de compléter le cadre normatif formulé à l'article 150 du Code pénal de la République de Moldova par une nouvelle variante aggravante qui incriminerait expressément l'incitation ou la facilitation au suicide commise en connaissance de cause à l'encontre d'une femme enceinte. La mise en œuvre de cette modification assurera une protection pénale accrue à la femme enceinte en tant que victime de l'infraction en question et sera concordante avec le système de protection consacré pour d'autres infractions contre la vie et la santé de la personne.

Mots-clés: détermination au suicide, facilitation du suicide, femme enceinte, circonstance aggravante, protection pénale du fœtus.

О НЕОБХОДИМОСТИ ДОПОЛНЕНИЯ СТ. 150 УК РМ НОВЫМ ОТЯГЧАЮЩИМ ОБСТОЯТЕЛЬСТВОМ

Данная статья анализирует некоторые аспекты, касающиеся полноты законодательного регулирования преступления, предусмотренного ст. 150 УК РМ - Доведение до самоубийства или содействие самоубийству, а именно те, которые относятся к уголовно-правовой защите беременной женщины в контексте совершения в отношении нее указанного преступления. Несмотря на то, что отягчающее обстоятельство, предусматривающее совершение преступления заведомо в отношении беременной женщины, закреплено как в п. е) ч. (1) ст. 77 УК РМ - Отягчающие обстоятельства, так и во многих составах Особенной части Уголовного кодекса Республики Молдова, защищающих жизнь и здоровье человека, оно, по нашему убеждению, необоснованно отсутствует в составе ст. 150 УК РМ. Внесение соответствующего изменения обеспечит усиленную уголовную защиту беременной женщины как потерпевшей от рассматриваемого преступления и будет соответствовать системе защиты, установленной для других преступлений против жизни и здоровья личности.

Ключевые слова: доведение до самоубийства, содействие самоубийству, беременная женщина, отягчающее обстоятельство, уголовно-правовая защита плода.

Introducere

Prezentul studiu a fost elaborat conform metodologiei științifice bazate pe cercetarea amplă a doctrinei autohtone și străine la tema

investigației cu formularea propriilor concluzii pe marginea problemelor teoretice cercetate, precum și pe analiza legislației penale naționale și ale legilor penale ale altor state cu evidențierea unor versiuni optimale de regle-

mentare normativă în domeniul supus cercetării.

Cercetarea a fost întreprinsă în *scopul* stabilirii plenitudinii reglementării infracțiunii prevăzute la art.150 CP RM Determinarea sau înlesnirea sinuciderii din punctul de vedere al sancționării riguroase a faptei infracționale date în cazul săvârșirii acesteia în anumite circumstanțe agravante și a elaborării unor propuneri de completare a cadrului normativ existent întru eficientizarea activității de combatere juridico-penală și profilaxie a infracțiunii analizate.

În cadrul studiului s-a recurs la formularea și argumentarea *ipotezei științifice*, conform căreia actuala reglementare a infracțiunii prevăzute la art.150 CP RM este pasibilă de o esențială perfecționare normativă sub aspectul prevederii unor circumstanțe agravante și anume a completării cadrului normativ cu o nouă circumstanță agravantă, care să vizeze săvârșirea infracțiunii asupra unei femei gravide.

În procesul investigației s-a recurs la asemenea *metode de cercetare științifică*, cum sunt: metoda logică, analiza și sinteza, metoda sistemică, metoda comparativă. Reglementările legislative naționale și străine au fost supuse interpretării științifice, iar la formularea propunerii *de lege ferenda* înaintate în final s-a urmărit respectarea rigorilor tehnicii legislative.

Cu titlu introductiv relevăm următoarele

Viața umană, fiind valoarea socială supremă ocrotită de legea penală, este apărută juridico-penal amplu și complex împotriva celor mai diverse atentate infracționale și, în primul rând, împotriva infracțiunilor înglobate în Capitolul II Infracțiuni împotriva vieții și sănătății persoanei din CP RM. Cu toate acestea, dreptul penal național nu sancționează încercarea de sinucidere a persoanei în cazul, în care decizia a aparținut integral acesteia și

s-a încercat realizarea intenției nefaste exclusiv prin propriile ei puteri. Cu titlu de remarcă amintim că, la romani termenul nefast semnifică ceva ce era oprit de legile divine [4, p.569]. Dar dreptul penal poate și trebuie să protejeze persoanele împotriva influențelor externe nocive care ar fi pe măsură să le determine să renunțe la viață sau să faciliteze în careva mod realizarea propriei intenții a persoanei de a se despărți de viață. Absolut corect motivează necesitatea incriminării unor asemenea fapte profesorii Brînză S. și Stati V., care susțin că: „Incriminarea faptei de determinare la sinucidere nu poate fi indiferentă legii penale, nu poate scăpa de sub incidența acesteia. Justificarea incriminării acestei fapte este următoarea: din punctul de vedere al vinovăției cu care este comisă, determinarea la sinucidere este săvârșită cu intenție, directă sau indirectă; de aceea ar fi inechitabil ca o astfel de faptă să scape constrângerii penale, de vreme ce sunt pedepsite fapte care au ca rezultat moartea persoanei, săvârșite din imprudență” [1, p.343]. Argumentarea în cauză este perfect valabilă și pentru cadrul incriminatoriu extins în vigoare care cuprinde și modalitatea normativă alternativă a comiterii faptei infracționale analizate – înlesnirea sinuciderii. Așadar, ne raliem integral opiniei savante invocate și apreciem drept totalmente motivate prevederile art.150 CP RM Determinarea sau înlesnirea sinuciderii ce sancționează făptuitorul care determină sau înlesnește sinuciderea persoanei.

Analizând reglementarea juridico-penală a infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii prevăzută la art.150 CP RM., deducem că, calitatea de femeie gravidă a victimei nu este prevăzută ca circumstanță agravantă specială în cadrul art.150 CP RM. Astfel determinarea sau înlesnirea sinuciderii unei persoane gravide se califică conform variantei-tip de la alin.(1), cu excepția situației în care se regăsesc elementele vreunei circumstanțe agravante stipulate la alin.(2) sau alin.(3) din

același articol. În toate cazurile se va reține circumstanța agravantă prevăzută în Partea Generală a CP RM la lit. e) alin.(1) art.77 CP RM Circumstanțe agravante, ce prevede săvârșirea infracțiunii cu bună știință inclusiv împotriva unei femei gravide.

Pornind de la valoarea socială deosebit de importantă - viața și sănătatea femeii gravide, legea penală o apără expres prin mai multe stipulări formulate în calitate de circumstanță agravantă pentru diverse componente de infracțiuni, în cazul săvârșirii acestora împotriva unei femei gravide. Însă femeia gravidă poate apărea drept victimă și în cazul săvârșirii infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii - circumstanță ce ne motivează să ne pronunțăm asupra plenitudinii apărării juridico-penale a unei asemenea valori sociale de dublă semnificație incomensurabilă, care este dreptul la viață al unei femei gravide, ce înglobează în sine, ipotetic, și dreptul la viață și sănătate a viitorului copil.

Conținutul de bază al cercetării

O simplă lecturare a conținutului art.150 CP RM Determinarea sau înlesnirea sinuciderii denotă că, starea de graviditate a unei potențiale victime a acestei infracțiuni rămâne irelevantă din perspectiva încadrării juridice.

Legislația penală prevede, însă, în Partea generală a CP RM., la lit.e) alin.(1) art.77 Circumstanțe agravante o circumstanță agravantă de aplicare generală ce vizează săvârșirea infracțiunii cu bună știință, pe lângă alte victime, inclusiv, împotriva unei femei gravide. Prin urmare, particularitatea comiterii faptei prevăzute la art.150 CP RM asupra unei femei gravide urmează a fi reținută de către instanța judecătorească în calitate de circumstanță agravantă la individualizarea judiciară a pedepsei în baza reglementărilor generale de la lit. e) alin.(1) art.77 CP RM în strictă conformitate cu prevederile alin.(1) art.75 CP RM Criteriile generale de individualizare a pedep-

sei, ce obligă instanța de judecată să țină cont la stabilirea categoriei și termenului pedepsei inclusiv de circumstanțele agravante.

Considerăm că reglementarea actuală este disproporțională în raport cu gradul sporit de pericol social al faptei infracționale respective comise asupra unei femei gravide și propunem, din perspectiva *de lege ferenda*, completarea cadrului normativ formulat la art.150 CP RM prin introducerea unei noi variante agravante care să incrimineze expres determinarea sau înlesnirea sinuciderii comisă cu bună știință asupra unei femei gravide. O asemenea stipulare va asigura o sancționare ce se cere a fi una diferențiată și mai severă, asigurând o protecție penală adecvată pentru viața victimei nominalizate.

În susținerea respectivei propuneri *de lege ferenda* venim cu următoarele argumente.

Împărtășind întru totul opinia consacrată în doctrina autohtonă, conform căreia obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art.150 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la viața persoanei [1, p. 343], încercăm în continuare să modelăm câteva ipoteze ale urmărilor prejudiciabile ce pot surveni în situația, în care victimă a infracțiunii analizate este o femeie gravidă.

Prin sinuciderea femeii gravide făptuitorul, de regulă, cauzează implicit și moartea fătului, ceea ce sporește considerabil gradul de pericol social al faptei și justifică o sancționare mai severă decât în cazul determinării sinuciderii unei persoane care nu este gravidă.

În practică, însă, poate să aibă loc situația, în care fapta de determinare sau înlesnire a sinuciderii săvârșită împotriva unei femei gravide se soldează cu încercarea de sinucidere a mamei (alin.(4) art.150 CP RM), iar ca urmare a acesteia survine decesul fătului. În cazul dat se evidențiază o lacună legislativă semnificativă: moartea efectivă a fătului nu influențează în nici un mod calificarea juridică a faptei. Făptuitorul va răspunde exclusiv pentru de-

terminarea la sinucidere în forma prevăzută de alin.(4) art.150 CP RM, iar pierderea sarcinii va fi luată în considerare doar indirect, prin aplicarea agravantei generale de la art.77 alin.(1) lit.e) CP RM la stabilirea cuantumului concret al pedepsei. Această soluție relevă o anumită inconsecvența a sistemului juridic actual, în care curmarea unei vieți în curs de dezvoltare rămâne juridico-penal irelevantă, deși prezintă un prejudiciu grav atât pentru victima directă (mama), cât și pentru societate în ansamblul său.

Este vorba despre o problemă teoretico-practică extrem de importantă, care depășește în careva măsură cadrul prezentei publicații. Considerăm însă necesar s-o abordăm, cel puțin tangențial, întru fortificarea argumentării propunerii de completare a legii penale ce urmează s-o formulăm. După cum se poate lesne înțelege din context, este vorba despre problema începutului și sfârșitului vieții persoanei ca valoare socială ocrotită de legea penală. Pentru prezenta cercetare sunt relevante, în special, aspectele juridico-penale, ce țin de începutul vieții persoanei.

Știința autohtonă de drept penal se pronunță destul de univoc asupra acestui aspect al apărării juridico-penale a vieții persoanei, formulând următoarea accepțiune: „În știința dreptului există două concepții cu privire la momentul apariției vieții persoanei: 1) concepția „pro life”, conform căreia viața persoanei începe din momentul concepției; 2) concepția „pro choice”, în conformitate cu care viața persoanei începe din momentul nașterii. Interpretarea sistematică a art.145 și 147 CP RM denotă că, în sensul legii penale a Republicii Moldova, momentul de început al vieții persoanei este nu cel al concepției, dar cel al declanșării nașterii, când are loc apariția unei oarecare părți a corpului copilului din pântecul mamei. Tocmai de aceasta, în ipoteza omorului săvârșit cu bună știință asupra unei femei gravide, prevăzut la lit.e) alin.(2) art.145 CP RM, nu se

poate vorbi despre o pluralitate de victime” [1, p. 155]. Respectiva abordare teoretică și-a găsit o consacrare deplină în practica instanțelor judecătorești din Republica Moldova.

Vom relata în context și opinia autorilor români Bogdan S., Șerban D.A., care precizează că stabilirea exactă a momentului începând cu care victima este considerată o persoană în viață prezintă importanță pentru a decide dacă sunt aplicabile textele de incriminare a unei infracțiuni contra vieții [2, p. 20].

O părere similară este formulată și de cercetătorul Cioclei V., care relevă că, din perspectiva protecției penale, dreptul la viață se situează între momentul nașterii unui copil viu și cel al decesului persoanei [5, p. 3].

Considerăm necesar să venim cu unele precizări asupra momentului exact al începutului vieții persoanei așa, cum este el văzut în doctrina română, abordarea fiind diferită de cea a savanților din Republica Moldova.

În opinia doctrinarilor români Bulai C., Filipaș A., Mitrahe C. dreptul la viața omului se naște din momentul existenței sale ca atare, adică din momentul nașterii sale, când începe existența lui independentă de corpul mamei. Odată apărută, în acest înțeles, viața constituie obiect de ocrotire până în momentul încetării acesteia, adică până în momentul producem fenomenului natural al morții [3, p. 280].

Cu o precizare de rigoare vine savantul Udroiș M., care la fel consideră că viața persoanei este perioada care se întinde de la naștere și până la moarte, dar subliniază că, momentul de la care o persoană este în viață este acela al desprinderii totale a fătului de corpul mamei prin tăierea cordonului ombilical, adică momentul când produsul concepției nu mai este făt, ci nou-născut, începând să ducă o viață independentă de aceea a mamei [12, p. 4].

Într-un mod mai general ideea este susținută și de autorul Teliceanu V.G., care susține că, dreptul la viață se naște în momentul în care

copilul, separat de corpul mamei, își începe existența proprie [11, p. 1].

Astfel, în accepțiunea doctrinarilor români, protecția juridico-penală a dreptului la viață operează în intervalul cuprins între momentul nașterii, definit ca desprindere completă a nou-născutului de corpul matern prin tăierea cordonului ombilical și începutul existenței autonome și momentul survenirii morții, reprezentând cadrul temporal în care viața umană constituie valoare socială supremă ocrotită de legea penală. Constatăm o diferență esențială în interpretarea începutului vieții umane în știința autohtonă și cea română de drept penal, această diferență semnaland în mod diferit și momentul, din care legea penală începe să-și exercite scopul de apărare juridică-penală a vieții persoanei. Și dacă în cazul Republicii Moldova conceptul teoretic coincide exact cu aplicarea prevederilor legale în practică, în cazul României abordările teoretice invocate au fost extinse semnificativ prin intervenția legiuitorului român care a incriminat în Codul penal al României fapta de vătămare a fătului la art. 202 CP RO Vătămarea fătului. Conform alin.(3) art.202 CP al României: „Vătămarea fătului în timpul sarcinii, prin care s-a cauzat ulterior copilului o vătămare corporală, se pedepsește cu închisoarea de la 3 luni la 2 ani, iar dacă a avut ca urmare moartea copilului pedeapsa este închisoarea de la 6 luni la 3 ani.” [7].

Așa dar, constatăm că, prin stipulările respective legiuitorul român protejează fătul pe toată durata de creștere și dezvoltare până la naștere, spre deosebire de legiuitorul moldav, care nu a prevăzut în legislația penală infracțiuni care să protejeze însuși copilul nenăscut. Inclusiv în cazul comiterii infracțiunii prevăzute la art.159 CP RM Provocarea ilegală a avortului legiuitorul, prin incriminarea faptei menționate, protejează viața și sănătatea mamei însărcinate, dar nu și a fătului, cadrul respectiv normativ fiind unul mult mai sumar

decât cel înglobat în prevederile art.201 Întreruperea cursului sarcinii din CP al României. Iar pentru vătămarea fătului în timpul nașterii urmează să fie aplicate prevederile art. 213 CP RM Încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale. În convingerea noastră, acesta este un model de reglementare mult mai generalizată a faptei infracționale respective în comparație cu stipulările de la alin.(1) și alin. (2) art.202 Vătămarea fătului din CP al României ce prevăd expres răspunderea penală pentru vătămarea fătului în timpul nașterii. Astfel, conform stipulărilor de la alin.(1) din articolul respectiv se pedepsește vătămarea fătului, în timpul nașterii, care a împiedicat instalarea vieții extrauterine cu închisoarea de la 3 la 7 ani, iar conform prevederilor de la alin.(2) – vătămarea fătului, în timpul nașterii, care a cauzat ulterior copilului o vătămare corporală se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani, iar dacă a avut ca urmare moartea copilului pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani [7].

Considerăm această analiză comparativă sub aspect teoretic și practic drept una esențială pentru aprecierea domeniului de aplicare a art.150 CP RM Determinarea sau înlesnirea sinuciderii. Rezultatele acesteia facilitează în mare măsură formularea răspunsului la întrebarea, dacă este posibilă incriminarea morții fătului prin prisma art.150 CP RM sau a altei infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei.

Pornind de la cele menționate și axându-ne strict la subiectul investigației, putem afirma cu certitudine că, în cazul săvârșirii infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii prevăzute la art.150 CP RM, copilul nenăscut / fătul, nu poate avea calitate de victimă a infracțiunii date.

Cu toate acestea, în cazul femeii gravide care este determinată la sinucidere sau sinuciderea căreia este înlesnită, pe lângă viața mamei, valoare socială supremă direct protejată prin prevederile art. 150 CP RM, este supus

pericolului și fătul, care, până la momentul nașterii, se află într-o relație de dependență vitală absolută față de organismul matern. În situația, în care sinuciderea se consumă, fătul își pierde șansa de a se naște viu și de a dobândi statutul de titular al dreptului la viață protejat penal. Mai mult, în ipoteza supraviețuirii mamei – victimă a infracțiunii analizate, încercarea de suicid poate genera consecințe fatale pentru făt și anume moartea intrauterină sau nașterea unui copil mort ori nașterea unui copil cu vătămări corporale ca urmare a traumei fizice sau a compromiterii funcțiilor vitale ale organismului mamei în timpul actului suicidal.

Drept urmare, se conturează o dilemă juridică complexă și anume, dacă poate fi considerată mama, care are calitate de victimă a infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii prevăzute la art.150 CP RM., responsabilă penal pentru pierderea șansei la viață a fătului sau nașterea copilului cu o vătămare corporală în situația, în care aceste consecințe au fost cauzate direct de încercarea sa de suicid ?

Dilema este soluționată tranșant în legea penală a României prin prevederile formulate la alin.(7) art.202 CP al României și anume: „Vătămarea fătului în perioada sarcinii de către femeia însărcinată nu se pedepsește.” Mai mult, la alin.(7) art.201 Întreruperea cursului sarcinii din CP al României găsim stipularea, conform căreia nu se pedepsește femeia însărcinată care își întrerupe cursul sarcinii [7].

În lipsa unor asemenea prevederi în legea penală a Republicii Moldova răspunsul la întrebarea formulată anterior urmează să-l deducem prin apel la unele reglementări extrapenale. Astfel, dispoziția alin.(1) art.32 din Legea nr.411 din 28.03.1995 privind ocrotirea sănătății prevede că: „Femeilor li se acordă dreptul să-și hotărască personal problema maternității.”[9]. Mai mult ca atât alin.(2) din același articol stipulează că: „Operația de în-

trerupere a cursului sarcinii poate fi efectuată până la sfârșitul primelor 12 săptămâni de sarcină în instituții medico-sanitare publice și private.” [9].

În cazul în care întreruperea sarcinii se efectuează cu anumite derogări de la prevederile legale, este incident art.159 CP RM Provoacarea ilegală a avortului cu condiția întrunirii tuturor elementelor constitutive ale respectivei infracțiuni.

Prin urmare, femeia însărcinată este în drept să decidă dacă păstrează sau nu sarcina, fiind în drept să renunțe la sarcină în condițiile prevederilor legale menționate anterior. Din cele invocate aici deducem că, femeia însărcinată nu poate fi subiect al infracțiunii de vătămare a fătului și nu este pasibilă de răspundere penală pentru vătămarea propriului copil nenăscut în situația, în care ea a fost victima infracțiunii prevăzute la alin. (4) art.150 CP RM – determinarea sau înlesnirea sinuciderii soldată cu încercarea sinuciderii. Concluzia este valabilă și pentru cazul, când femeia gravidă supraviețuiește actului suicidal nefiind determinată de nimeni și când actul respectiv nu a fost înlesnit de alte persoane.

Deși legea penală națională nu protejează în mod expres viața și sănătatea copilului nenăscut, mai multe stipulări legale penale protejează femeia gravidă de care depinde creșterea și dezvoltarea fătului. Este o abordare cât se poate de oportună și judicioasă, deoarece, după cum am mai menționat, comiterea unei infracțiuni cu bună știință împotriva unei femei gravide constituie un pericol social sporit, făptuitorul periclitând cu bună știință în mod direct posibilitatea nașterii unei noi ființe vii.

Analizând prevederile Codului penal al Republicii Moldova, am constatat că legiuitorul a instituit în calitate de circumstanță agravantă săvârșirea infracțiunii asupra unei femei gravide în structura mai multor componente de infracțiuni reglementate în Partea Specială a CP RM, inclusiv în cazul infracțiunilor

care ocrotesc viața și sănătatea persoanei. Din infracțiunile care prevăd expres această circumstanță agravantă pot fi menționate: lit.e) alin.(2) art.145; lit.b) alin.(2) art.151; lit.c¹ alin.(2) art.152; lit.d) alin.(3) art.158; lit.c) alin.(2) art.164; lit.c) alin.(2) art.165; lit.c) alin.(2) art.166; lit.a) alin.(2), lit.a) alin.(4) art.166¹; lit.b) alin.(2) art.168; lit.b) alin.(2) art.171; lit.b) alin.(2) art.172; lit.a¹) lit.(2) art.201¹; lit.b) alin.(2) art.220; lit.a) alin.(2) art.220¹; lit.c) alin.(2) art.280 CP RM [6].

Vom fi atenți la faptul că, stipulările respective sunt formulate în mod divers, legiuitorul recurgând la sintagme diferite pentru nominalizarea circumstanței agravante date. În urma analizei identificăm mai multe modele de formulare normativă a agravantei în cauză. De exemplu:

- În unele componente se recurge pentru formularea circumstanței agravante invocate la agravanta cu un domeniu de aplicare mai extins (ca și posibile victime ale infracțiunii), cum este cea redată prin sintagma „cu bună știință asupra unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei care se datorează vârstei înaintate, bolii, dizabilității ori altui factor ” (de exemplu, lit.e) alin.(2) art.145; lit.b) alin.(2) art.151; lit.c¹ alin.(2) art.152; lit.c) alin.(2) art.164; lit.c) alin.(2) art.166 CP RM ș.a.).

- O altă versiune este cea stipulată ca „asupra unei femei gravide sau a unui copil” sau „asupra unui copil cu capacitate de muncă sau a unei femei gravide” (de exemplu, respectiv lit.d) alin.(3) art.158; lit.b) alin.(2) art.168 CP RM).

- În alte cazuri agravanta este formulată vizând expres doar femeia gravidă prin formula „asupra unei femei gravide” (de exemplu, lit.c) alin.(2) art.165; lit.b) alin.(2) art.220; lit.a) alin.(2) art.220¹ CP RM).

- Și în sfârșit, dar nu și în ultimul rând ca semnificație pentru prezenta cercetare, în CP RM găsim norme care formulează agravanta

invocată prin sintagma „săvârșit (săvârșite, după caz – n.a.) cu bună știință asupra unei femei gravide” (de exemplu, lit.b) alin.(2) art.171, lit.b) alin.(2) art.172 CP RM).

Precizăm că, nici una din enumerările respective ale articolelor din CP RM nu este exhaustivă, acestea fiind invocate doar cu titlul exemplificativ. Însă am venit cu această analiză a formulelor normative ce se utilizează în legea noastră penală pentru stipularea respectivei circumstanțe agravante într-un scop strict axat studiului și anume cel al motivării recurgerii la o anumită redacție a circumstanței agravante analizate în propunerea *de lege ferenda* pe care intenționăm s-o formulăm.

Lăsăm la latitudinea legiuitorului nostru decizia de a recurge la una sau altă formulare a agravantei ce vizează săvârșirea infracțiunii asupra unei femei gravide în dependență de componența concretă de infracțiune, pentru care este aceasta stipulată. În legătură, însă, cu una din formulările invocate venim cu unele considerente proprii. Este vorba despre sintagma „cu bună știință asupra unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei care se datorează vârstei înaintate, bolii, dizabilității ori altui factor ”, la care a recurs legiuitorul pentru formularea agravantei ce vizează săvârșirea infracțiunii inclusiv asupra unei femei gravide. Soluția dată pare a fi una mai puțin reușită pe motivul integrării într-o singură formulă a diverselor victime ale infracțiunii – minor, femeie gravidă, victimă care se află în stare de neputință din cauzele enumerate expres în normă. Cea mai rezonabilă explicație pentru o asemenea încadrarea într-o singură circumstanță agravantă a faptei săvârșite în privința a diferite victime ar fi, probabil, că, toate aceste victime prezintă un grad de vulnerabilitate sporit, iar săvârșirea infracțiunii împotriva oricăreia din ele denotă cinismul deosebit al făptuitorului, care atențează asupra unei asemenea victime.

Însă dincolo de acest argument femeia gravidă este victima care se evidențiază din enumerarea respectivă prin faptul că, în cazul săvârșirii unei infracțiuni asupra ei, se atentează, de regulă, și la capacitatea de supraviețuire a fătului. Nu în zadar Codul penal al României apelează pentru nominalizarea agravantei respective în cazul săvârșirii infracțiunii de omor la formula normativă expresă „asupra unei femei gravide” - lit.g) alin.(1) art.189 Omorul calificat [7]. La fel și legea penală a Federației Ruse prevede la lit.g) alin.(2) art.105 Omorul drept circumstanță agravantă omorul femeii care cu bună știință pentru făptuitor se află în stare de graviditate [13].

O stipulare similară este utilizată și de legiuitorul Republicii Letone, care reglementează la Secțiunea 117 Omorul comis în circumstanțe agravante, comiterea infracțiunii asupra unei femei, autorul știind că aceasta este însărcinată [8, p. 2411].

La fel și legislația penală a Republicii Cehe reglementează la lit.b) alin.(3) art.140 Omorul calificat, ca circumstanță agravantă fapta persoanei care ucide cu intenție o altă persoană comiterea infracțiunii asupra unei femei însărcinate [8, p. 612].

Prin singularizarea victimei – femeie gravidă, starea respectivă a căreia o cunoaște cu certitudine (cu bună știință) făptuitorul, în cadrul unei circumstanțe agravante expres formulate pentru infracțiunea săvârșită asupra unei femei gravide, tocmai se și realizează apărarea juridico-penală sporită a acesteia. Din motivul dat găsim că, cea mai oportună și indicată formularea normativă a agravantei respective pentru componenta de infracțiune prevăzută la art.150 CP RM ar fi cea stipulată în următoarea redacție: „cu bună știință asupra unei femei gravide”. Din aceleași considerente nu optăm pentru comasarea acestei agravante cu cea prevăzută la lit.a) alin.(2) art.150 CP RM - „cu bună știință asupra unui minor” prin completarea normei în cauză cu sintagma „sau

a unei femei gravide”, ci venim cu propunerea stipulării acesteia în calitate de circumstanță agravantă aparte în cadrul alin.(3) art.150 CP RM, care prevede și o sancțiune mai severă, necesitatea instituirii căreia am argumentat-o în repetate rânduri.

Cele analizate în contextul prezentei investigații au motivat deducția că, circumstanța agravantă „cu bună știință asupra unei femei gravide”, deși consacrată în structura numeroaselor componente de infracțiuni din Partea Specială a CP RM, lipsește în mod nejustificat din componenta infracțiunii prevăzute la art. 150 CP RM. Această omisiune contravine flagrant gradului de pericolul social extrem de sporit al infracțiunii analizate în ipoteza, în care în calitate de victimă apare femeia gravidă. Pe lângă argumentele invocate, determinarea sau înlesnirea sinuciderii unei femei gravide poate include, deși nu neapărat, în complexul factorilor determinanți ai infracțiunii și o asemenea caracteristică a victimei, cum ar fi vulnerabilitatea psihologică a acesteia. Femeia gravidă, aflându-se, după caz, într-o stare de fragilitate emoțională sporită, poate fi mai susceptibilă la influențele externe, ceea ce facilitează realizarea scopului infracțional al făptuitorului. Această stare a victimei poate deveni unul din factorii decisivi ai obținerii rezultatului scontat al conduitei infracționale. Inclusiv și din aceste motive săvârșirea infracțiunii analizate cu bună știință asupra unei femei gravide urmează a fi stipulată în componenta art.150 CP RM în calitate de circumstanță agravantă și sancționată mai aspru.

În contextul analizei necesității introducerii circumstanței agravante „cu bună știință asupra unei femei gravide” în componenta infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii, prevăzută la art. 150 CP RM vom invoca și pericolul social sporit al fenomenului numit „femicid”, care, regretabil, se atestă destul de frecvent, inclusiv în societatea noastră.

Conceptul de „femicid” este definit în legislația penală la art.134²⁷ Femicid care prevede că: „Prin femicid se înțelege actul de violență deosebită împotriva femeilor, comis pe motiv de prejudecată de gen, care a cauzat decesul victimei.” [10]. Noțiunea a fost introdusă prin LP252 din 10.07.25 pentru modificarea unor acte normative, publicată în MO430-433/ la data de 14.08.25 art.596 și care urmează să intre în vigoare la data de 14.02.2026.

Prin această completare legislativă s-a demonstrat încă o dată că, politica penală națională este direcționată spre recunoașterea femeii în calitate de subiect pasiv, pentru care se impune un regim de protecție, inclusiv juridico-penală diferențiat și sporit.

Modificările legislative de ultima oră operate prin legea invocată sunt, în convingerea noastră, un argument forte în plus în favoarea sporirii apărării juridico-penale penale a femeii gravide - victimă a infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii prevăzute la art.150 CP RM prin completarea componentei de infracțiune respective cu o normă care să prevadă în calitate de variantă agravantă săvârșirea infracțiunii în cauză cu bună știință asupra unei femei gravide.

Concluzii

Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.150 CP RM Determinarea sau înlesnirea sinuciderii este relația socială referitoare la dreptul persoanei la viață. În cazul, în care victimă a infracțiunii date este femeia gravidă, legea penală națională ocrotește doar viața acesteia, nu și viața sau sănătatea fătului.

În situația supraviețuirii femeii gravide actului suicidal, pentru săvârșirea căruia aceasta a fost determinată sau săvârșirea căruia a fost înlesnită, încadrarea juridică în baza prevederilor în vigoare a legii penale se va limita la infracțiunea de determinare sau înlesnire a sinuciderii soldată cu încercarea sinuciderii -

art.150 alin.(4) CP RM. La individualizarea judiciară a pedepsei se va reține circumstanța agravantă generală stipulată la lit.e) alin.(1) art.77 CP RM ce prevede inclusiv săvârșirea infracțiunii asupra unei femei gravide.

Această soluție, deși conformă principiului legalității, generează o inconsecvență în domeniul politicilor de drept penal național ce țin de prevenirea și combaterea juridico-penală a infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii în cazul săvârșirii acesteia asupra unei femei gravide. Faptul dat impune cu necesitate o modificare legislativă în sensul incriminării exprese a faptei de determinare sau înlesnire a sinuciderii săvârșite cu bună știință asupra unei femei gravide în calitate de circumstanță agravantă a infracțiunii prevăzute la art.150 CP RM Determinarea sau înlesnirea sinuciderii.

În final, în scopul prevenirii și combaterii juridico-penale complexe și eficiente a infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii considerăm oportună completarea prevederilor art.150 CP cu o nouă circumstanță agravantă, formulată după cum urmează.

Alin.(3) art. 150 CP RM Determinarea sau înlesnirea sinuciderii se completează cu următoarea sintagmă: „c) cu bună știință asupra unei femei gravide”.

Completarea prevederilor art.150 CP RM Determinarea sau înlesnirea sinuciderii cu respectiva circumstanță agravantă însoțită de o sancționare mai aspră decât varianta-tip a infracțiunii și decât variantele agravante ale infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.150 CP RM va contribui, în convingerea noastră, promovării unor politici de drept penal mai eficiente direcționate spre apărarea juridico-penală a dreptului persoanei la viață.

Referințe bibliografice

1. BRÂNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*: [în 2 vol.] Chișinău: S. n.,

2015 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”), Vol.I, 1328 p. ISBN 978-9975-53-468-0

2. BOGDAN, S., ȘERBAN, D., A. *Drept penal. Partea specială. Infrațiuni contra persoanei și contra desfășurării justiției*. Ed. a 3-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2022. 580 p. ISBN: 987-606-39-1145-3

3. BULAI, C., FILIPAȘ, A., MITRACHE, C. *Instituții de drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență*. București: Editura Trei, 2001. 573 p. ISBN: 973-9419-90-9

4. CARTIER. *Dicționar enciclopedic*. Ed. a IV-a. Chișinău: Cartier, 2002. 1696 p. ISBN: 9975-79-080-1

5. CIOCLEI, V. *Drept penal. Partea specială I. Infrațiuni contra persoanei și patrimoniului*. Ed. a 8-a, revizuită și adăugită. București: Editura C.H. Beck, 2023. 461 p. ISBN: 978-606-18-1356-8

6. *Codul penal al Republicii Moldova*. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74 (republicat).

7. *Codul Penal al României* din 17 iulie 2009, Legea nr. 286/2009. Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223635> (accesat: 05.01.2026).

8. *Codex penal*. Codurile penale ale Statelor Uniunii Europene. Coord. T. Toader. București: Editura C.H. Beck, 2018. 4619 p. ISBN: 978-606-18-0819-9

9. *Legea ocrotirii sănătății*. Nr.411 din 28 martie 1995. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.34. În vigoare din 22 iunie 1995.

10. *Legea pentru modificarea unor acte normative*. Nr. 252 din 10 iulie 2025. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2025, nr.430-433. În vigoare din 14 februarie 2026.

11. TELICEANU, V., G. *Drept penal. Partea specială. Pentru uzul studenților*. București: Editura Solomon, 2023. 304 p. ISBN: 978-606-9628-49-2

12. UDROIU, M. *Drept penal. Partea specială. Ed. a 4-a*, București: Editura C.H. Beck, 2017. 625 p. ISBN: 978-606-18-0693-5

13. *Уголовный кодекс Российской Федерации* от 13 июня 1996 года № 63-ФЗ с изменениями и дополнениями по состоянию на 20.01.2026 г. Disponibil: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30397073#pos=1380;-56. (accesat la 14.01.2026).

CZU 343.23

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2025.2.03>

LEGAL NATURE OF COERCION AS A FACTOR FOR EXCLUDING THE CRIMINAL CHARACTER

Ghenadie PAVLIUC

Doctor of Law, Associate Professor, „Stefan cel Mare” Academy of the Ministry of Interior,
Chisinau, Republic of Moldova
e-mail: pavliucgh@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-9282-0146>

Adrian TABÎRȚĂ

Doctor of Law, University Lecturer, University of European Studies of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova
e-mail: adriant@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-1671-1221>

This research analyzes the legal nature of coercion, defined in criminal law as a cause of non-imputability that removes the criminal nature of the act. The analysis focuses on the mandatory conditions of admissibility - the irresistible nature of the force or the imminence of a serious danger - offering a theoretical and practical perspective on how coercion exonerates from liability, guaranteeing a fair act of justice. The paper analyzes the legal nature of coercion as a factor excluding the criminal nature, starting from A. Piontkovski's theory of freedom of will. The study investigates the distinction between vis absoluta and vis compulsiva through the lens of R. Sharapov's systematization of violence, complemented by L. Serdiuk's vision of the unity of physical and psychological impact. The integration of S. Abelițev's perspectives on the motivation of violence allows for a deep criminological analysis of the aggressor-victim interaction. The conclusions highlight the need for a unitary interpretation of coercion, focused on the criterion of the irresistibility of external force for establishing non-imputability.

Keywords: physical coercion, psychological coercion, freedom of will, guilt, violence, non-imputability, legal determinism.

NATURA JURIDICĂ A CONSTRÂNGERII CA FACTOR DE EXCLUDERE A CARACTERULUI PENAL

Prezenta cercetare analizează natura juridică a constrângerii, definită în dreptul penal drept o cauză de neimputabilitate care înlătură caracterul penal al faptei. Analiza se concentrează pe condițiile obligatorii de admisibilitate - caracterul irezistibil al forței sau iminența unui pericol grav - oferind o perspectivă teoretică și practică asupra modului în care constrângerea exonerează de răspundere, garantând un act de justiție echitabil. Lucrarea analizează natura juridică a constrângerii ca factor de excludere a caracterului penal, pornind de la teoria libertății de voință a lui A. Piontkovski. Studiul cercetează distincția dintre vis absoluta și vis compulsiva prin prisma sistematizării violenței realizate de R. Șarapov, completată de viziunea lui L. Serdiuk asupra unității impactului fizic și psihic. Integrarea perspectivelor lui S. Abelițev privind motivația violenței permite o analiză criminologică profundă a interacțiunii agresor-victimă. Concluziile evidențiază necesitatea unei interpretări unitare a constrângerii, axată pe criteriul irezistibilității forței externe pentru stabilirea neimputabilității.

Cuvinte-cheie: constrângere fizică, constrângere psihică, libertate de voință, vinovăție, violență, neimputabilitate, determinism juridic.

NATURE JURIDIQUE DE LA COERCITION COMME FACTEUR D'EXCLUSION DU CARACTÈRE CRIMINEL

Cette recherche analyse la nature juridique de la contrainte, définie en droit pénal comme une cause d'irresponsabilité qui ôte à l'acte son caractère criminel. L'analyse porte sur les conditions impératives d'admissibilité - le caractère irrésistible de la force ou l'imminence d'un danger grave - offrant une perspective théorique et pratique sur la manière dont la contrainte exonère de responsabilité, garantissant ainsi une justice équitable. L'article analyse la nature juridique de la contrainte comme facteur d'exclusion du caractère criminel, en s'appuyant sur la théorie de la liberté de volonté d'A. Piontkovski. Cette étude examine la distinction entre la violence absolue et la violence compulsive à travers le prisme de la systématisation de la violence proposée par R. Sharapov, complétée par la conception de l'unité des impacts physique et psychologique de L. Serdiuk. L'intégration des perspectives de S. Abelițev sur la motivation de la violence permet une analyse criminologique approfondie de l'interaction agresseur-victime. Les conclusions soulignent la nécessité d'une interprétation unitaire de la coercition, fondée sur le critère d'irrésistibilité de la force extérieure pour établir la non-imputabilité.

Mots-clés: *contrainte physique, contrainte psychologique, liberté de choix, culpabilité, violence, non-imputabilité, déterminisme juridique.*

ПРАВОВАЯ ПРИРОДА ПРИНУЖДЕНИЯ КАК ФАКТОРА, ИСКЛЮЧАЮЩЕГО ПРЕСТУПНЫЙ ХАРАКТЕР

*В данном исследовании анализируется правовая природа принуждения, определяемого в уголовном праве как причина невменяемости, устраняющая преступный характер деяния. Анализ фокусируется на обязательных условиях допустимости - непреодолимом характере силы или неизбежности серьезной опасности - предлагая теоретическую и практическую перспективу того, как принуждение освобождает от ответственности, гарантируя справедливое правосудие. В работе анализируется правовая природа принуждения как фактор, исключаяющий преступный характер деяния, исходя из теории свободы воли А. Пионтковского. В исследовании рассматривается различие между *vis absoluta* и *vis compulsiva* сквозь призму систематизации насилия Р. Шаропова, дополненной концепцией единства физического и психологического воздействия Л. Сердюка. Интеграция взглядов С. Абелицева на мотивацию насилия позволяет провести глубокий криминологический анализ взаимодействия агрессора и жертвы. В выводах подчеркивается необходимость единой интерпретации принуждения, сфокусированной на критерии непреодолимости внешней силы для установления необоснованности обвинения.*

Ключевые слова: *физическое принуждение, психологическое принуждение, свобода воли, вина, насилие, невменяемость, правовой детерминизм.*

Introduction

Dans l'architecture du droit pénal contemporain, le principe de culpabilité constitue le fondement de la responsabilité individuelle. Cependant, la réalité sociale révèle des situations complexes où une personne commet l'élément matériel d'une infraction non pas de son plein gré, mais sous l'effet d'une force extérieure insurmontable. Dans ce contexte, l'analyse de la nature juridique de la contrainte devient essentielle pour comprendre les mécanismes par lesquels l'État exonère de respon-

sabilité la personne dont la liberté de décision a été anéantie.

Délimitations conceptuelles. La contrainte, sous ses deux formes – physique et morale –, est reconnue par la législation pénale (art. 24 et 25 du Code pénal roumain / art. 39 et 40 du Code pénal moldave) comme une cause qui ôte à l'acte son caractère pénal. Sa nature juridique est celle d'une cause de non-imputabilité, car, bien que l'acte soit prévu par le droit pénal et injustifié, il ne peut être imputé à son auteur, faute de culpabilité.

Objet de recherche. Cette analyse vise à

examiner les conditions d'existence de la contrainte et son impact sur le processus volitionnel. Tandis que la contrainte physique agit comme une force extérieure à laquelle l'auteur ne peut résister (annulant ainsi le contrôle de ses propres mouvements), la contrainte morale (la menace d'un danger grave) agit sur le psychisme, ne laissant à la personne que le choix entre commettre l'acte et subir un préjudice imminent.

Structure de l'analyse. Ce document abordera la distinction entre la contrainte et d'autres causes d'exonération, telles que l'état de nécessité ou la légitime défense, en soulignant la jurisprudence pertinente et les controverses doctrinales concernant les limites de la résistance humaine à la pression extérieure. L'objectif final est de démontrer que l'acte de justice doit tenir compte du contexte coercitif afin d'éviter de sanctionner des comportements dénués de discernement ou de liberté d'action.

Résultats et discussions

La contrainte physique ou psychologique, telle que définie à l'article 39 du Code pénal de la République de Moldavie, constitue un facteur atténuant le caractère pénal d'un acte. Cet article dispose:

„(1) Ne constitue pas une infraction pénale un acte prévu par le droit pénal qui, par contrainte physique ou psychologique, a causé un préjudice à des intérêts protégés par la loi, si, du fait de cette contrainte, la personne était incapable de diriger ses actions.

(2) La responsabilité pénale pour le préjudice causé à des intérêts protégés par le droit pénal par contrainte physique ou psychologique, ayant pour effet de maintenir la capacité de diriger ses actions, est établie dans les conditions prévues à l'article 38 » (c'est-à-dire en cas d'état de nécessité extrême)” [1].

Contraindre une personne signifie généralement l'obliger, la forcer ou l'influencer à fai-

re quelque chose qu'elle ne souhaite pas faire. Le terme « contrainte » a été utilisé pour la première fois dans le Code pénal de la République de Moldavie en 1961. L'article 37, page 3, dudit Code pénal établit une circonstance atténuante qui caractérise l'aspect subjectif de l'infraction: sa commission sous l'influence d'une menace ou d'une contrainte, ou en raison d'une dépendance matérielle, professionnelle ou autre [2, p. 37].

La doctrine juridique propose différentes conceptions de la « violence ». Par exemple, Sharapov R. [3, p. 143] la définit comme un acte commis par une personne envers une autre, contre la volonté de cette dernière. Piontcovschi A. [4, p. 325] considère que l'influence violente sur une personne est toute contrainte qui la force à agir contre ses désirs. Abelițev S. [5, p. 127] analyse la violence physique et psychologique au niveau individuel. Selon lui, cette violence s'exprime par des coups et blessures (entraînant des écorchures, des contusions, etc.). La violence psychologique comprend l'intimidation et les menaces, accompagnées de violence physique ou d'utilisation d'armes diverses.

L'auteur Serdiuc L. [6, p. 112] dans ses ouvrages spécialisés, considère la violence comme une influence extérieure, intentionnelle et illégale exercée par une personne sur une autre contre la volonté de cette dernière, et susceptible de causer à la victime un traumatisme organique, physiologique ou psychologique, et de restreindre sa liberté de volonté ou d'action.

L'usage de la force en soi ne saurait être considéré comme un acte de violence. On ne peut parler de violence qu'en cas de violation de la loi. L'usage de la violence peut, de manière générale, être légal. Dès lors, on peut définir la violence (ou la contrainte) comme une influence illégale portant atteinte à l'intégrité physique ou psychologique d'une personne.

La théorie du droit pénal distingue deux

formes de contrainte pénale : la contrainte physique et la contrainte psychologique. La contrainte physique s'entend comme l'exercice de la force physique sur une personne qui, incapable de résister, commet un acte prévu par le droit pénal. Par exemple, lorsqu'une personne commet un faux en étant guidée par la main d'une autre, ou lorsqu'un gardien est immobilisé par un détenu pour permettre l'évasion d'un autre [7, p. 221].

Sous la contrainte physique, l'auteur est parfaitement conscient d'agir comme un simple instrument sous l'influence d'une force extérieure, commettant un acte prévu par le droit pénal, mais, incapable de résister à cette force qui l'opprime, il adopte le comportement qui lui est imposé.

Un acte commis sous la contrainte physique ne constitue pas un crime, car il lui manque l'élément essentiel de culpabilité, à savoir le facteur volitionnel, puisque la culpabilité ne peut exister lorsque l'auteur est privé de sa liberté d'action. L'acte n'étant pas un crime, il n'engage donc pas la responsabilité pénale. La responsabilité civile est également exclue en principe. En pratique judiciaire, la plupart des actes prévus par le droit pénal et commis sous la contrainte physique sont des actes d'inaction, l'auteur étant empêché de remplir ses obligations légales (par exemple, l'auteur d'un vol immobilise le gardien, le contraignant à manquer à son devoir de donner l'alerte; un soldat en permission ne peut regagner son unité en raison de la neige sur la voie ferrée; un gardien immobilisé par plusieurs détenus ne peut empêcher l'évasion d'un autre prisonnier).

En ce sens, l'action comme manifestation de l'acte n'est pas exclue lorsque l'auteur est un simple instrument soumis à une force extérieure (par exemple, une personne contraint une autre à falsifier un document officiel).

La contrainte psychologique consiste en l'exercice d'une pression, par quelque moyen que ce soit, sur le psychisme d'une autre per-

sonne, de telle sorte que, sous l'emprise d'une peur intense, la personne contrainte ne puisse plus diriger librement sa volonté et commette un acte prévu par le droit pénal [8].

La menace est la seule forme de coercition psychologique présentant deux signes principaux:

1. la possibilité d'influencer le psychisme de la personne par la menace;
2. la présence d'éléments d'intimidation dans la menace.

Parallèlement, la coercition psychologique peut s'exprimer non seulement par des menaces verbales, mais aussi par la tromperie, le recours à des moyens techniques, etc. La doctrine juridique cite l'exemple d'un psychiatre maîtrisant diverses méthodes psychiatriques qui a influencé ses patients (généralement des jeunes) et qui, sous son influence, ont commis divers actes illégaux. Dans ce cas, le médecin n'a commis aucun délit, mais il s'est considéré comme l'auteur matériel de l'infraction, car les personnes ont commis des actes illégaux en raison de leur dépendance psychologique envers lui [9, p. 194].

Ainsi, la coercition, qu'elle soit physique ou psychologique, prive la personne contrainte de la possibilité de déterminer et d'orienter librement sa volonté et ses actions (ou inactions), et leur présence exclut de fait l'existence d'une culpabilité. L'argument en faveur de la dépénalisation d'un acte commis sous l'effet d'une contrainte physique ou psychologique repose sur l'absence d'un élément essentiel de l'infraction: la culpabilité liée à l'absence de liberté de volonté et d'action de l'auteur, condition indispensable à toute infraction.

Cette contrainte peut s'exprimer aussi bien par la violence physique (coups et blessures, privation de liberté, etc.) que par des actes psychologiques (menaces diverses, visant notamment la sécurité de la vie, de la santé, de l'honneur et de la dignité, ou encore la protection du patrimoine) [10, p. 111].

Par la contrainte, les criminels lèvent les obstacles à la réalisation de leur objectif (par exemple: le criminel, sous la menace d'une arme, contraint le vendeur à lui remettre l'argent, le vigile à ne pas donner l'alerte, etc.). De même, le criminel peut contraindre la victime, par la contrainte, à commettre des actes criminels. Dès lors, la question de la légalité des actes commis par le criminel et la victime se pose. Le fait de causer des dommages sous la contrainte physique présente de multiples points communs avec d'autres causes qui atténuent le caractère criminel de l'acte et, en premier lieu, avec l'état de nécessité extrême. Dans les deux cas, il existe une circonstance exceptionnelle contraignant la personne à agir.

L'autonomie de cette institution, prévue par l'article 39 du Code pénal de la République de Moldavie, découle des conditions qui doivent être réunies pour son existence:

1. la personne qui commet l'acte prévu par le droit pénal doit subir une contrainte physique;

2. la personne contrainte ne doit pas avoir eu la possibilité de résister à l'acte de contrainte;

3. un acte prévu par le droit pénal doit être commis.

1) Il doit y avoir contrainte physique sur la personne qui commet l'acte prévu par le droit pénal. Une première condition exige l'intervention d'une force extérieure agissant directement sur la personne contrainte, c'est-à-dire sur son corps et non sur sa volonté.

Cette force doit agir au moment de la commission de l'acte. Sous l'emprise de cette force, la personne est contrainte d'accomplir un acte interdit par la loi, ou de s'abstenir d'accomplir un acte auquel elle était légalement obligée. La contrainte physique peut provenir d'une autre personne (immobilisation, saisie) ou d'un animal (par exemple, un chien dressé immobilisant l'auteur de l'infraction). ou d'un

événement (inondation, blizzard, tremblement de terre, etc.) qui prive l'auteur de la contrainte de sa liberté de mouvement, en ce sens qu'il l'empêche d'agir ou le contraint à une activité comme simple instrument, la force par laquelle la contrainte s'exerce peut, dans tous les cas, se manifester de manière dynamique, par la libération d'énergie, ou de manière statique, par une résistance à l'action de la personne contrainte (blizzard bloquant la circulation, neige sur les trains, etc.).

2) La personne contrainte ne doit pas avoir eu la possibilité de résister à l'acte de contrainte.

Pour que les conditions prévues par la loi pour l'application des dispositions énumérées au paragraphe (1) de l'article 1 soient remplies, la contrainte doit avoir été exercée de manière à ce que la personne contrainte n'ait pas eu la possibilité de résister à l'acte de contrainte. Aux termes de l'article 39 du Code pénal de la République de Moldavie, il ne suffit pas que l'acte prévu par la loi pénale soit intervenu dans le lien de causalité déclenché par une force physique étrangère – autrement dit, qu'il ait été commis sous l'effet de la contrainte –, mais il est également nécessaire que l'auteur n'ait pu y résister, ou qu'il n'ait pu s'y opposer sans courir aucun danger. L'auteur ne peut s'opposer à la force étrangère qui agit sur lui lorsque celle-ci est manifestement supérieure à sa propre force et aux moyens dont il dispose pour la contrer ; sa possibilité d'agir est alors totalement anéantie. Si la personne soumise à la contrainte avait la possibilité de résister à la force coercitive par les moyens qu'elle pouvait utiliser sans danger, la contrainte n'est pas de nature à exonérer de sa culpabilité celui qui commet, sous son influence, un acte prévu par la loi pénale et, par conséquent, n'enlève pas à son caractère pénal. S'il est établi que la personne ayant subi la contrainte avait la possibilité de résister, il n'y aura pas contrainte physique, car elle n'a pas été privée de la pos-

sibilité de déterminer et d'orienter librement sa volonté.

3) Commettre un acte prévu par le droit pénal

Pour constituer un incident de contrainte physique, l'acte commis sous l'effet de cette contrainte doit être prévu par le droit pénal, car ce n'est que dans le cas de la commission d'un acte prévu par le droit pénal que se pose la question de sa dépénalisation. À cet égard, nous considérons que la qualification juridique de l'acte, sa nature et sa gravité sont sans importance. Pour que cette condition soit remplie, il importe peu que l'acte ait été consommé ou soit resté au stade de tentative, qu'il ait été commis avec ou sans participation [11, p. 251].

Le droit pénal protège, contre les infractions, la personne, ses droits et libertés, ses biens, l'environnement, l'ordre constitutionnel, la souveraineté, l'indépendance et l'intégrité territoriale de la République de Moldavie, la paix et la sécurité de l'humanité, ainsi que l'ensemble de l'ordre juridique.

La contrainte psychologique, à l'instar de la contrainte physique, s'apparente à la légitime défense et à l'état de force majeure, mais s'en distingue, comme l'illustrent les explications suivantes, par son importance et ses conséquences juridico-pénales, sous réserve du respect des conditions suivantes:

1. Il doit y avoir action de contrainte psychologique exercée par la menace;

2. La personne menacée ou une autre personne doit être exposée à un danger grave;

3. Le danger visé par la menace doit être d'une nature telle qu'il ne peut être écarté que par la commission de l'acte prévu par le droit pénal. La contrainte physique ou psychologique revêt une importance particulière en droit pénal de la République de Moldavie pour les raisons suivantes:

- la contrainte, ou violence, qui empêche une personne de diriger ses actes, constitue une circonstance atténuante;

- la violence est une circonstance atténuante pour une personne qui, sous son influence, commet une infraction;

- la violence est une circonstance aggravante pour une personne qui contraint une autre à commettre une infraction.

La reconnaissance de la contrainte physique ou psychologique dans la législation pénale de la République de Moldavie est nécessaire au respect du principe de responsabilité pénale. Il convient de noter que, récemment, de nouvelles méthodes non conventionnelles d'influence psychologique se sont largement répandues. Très souvent, des personnes ayant certaines connaissances en psychiatrie utilisent l'hypnose pour parvenir à leurs fins criminelles « par la contrainte ». Sur la base de ce qui précède, nous pouvons conclure que l'établissement de la contrainte physique ou mentale comme cause qui supprime le caractère criminel de l'acte, indépendamment de l'état de nécessité extrême, est déterminé par le fait que l'état de nécessité extrême prévu par l'ancien droit pénal n'inclut pas en lui-même le contenu total de la contrainte physique ou mentale, qui peut parfois aller au-delà des limites de la nécessité extrême [12].

L'étude des approches théoriques de la contrainte physique et psychologique met en lumière le fait que cette institution demeure un pilier essentiel de l'architecture de la culpabilité et de la responsabilité pénale. L'analyse corroborée des doctrines classiques et contemporaines permet de formuler les conclusions fondamentales suivantes:

L'annulation du libre arbitre: Conformément aux thèses d'A. Piontkovski, il a été démontré que le fondement de la non-imputabilité en cas de contrainte réside dans l'élimination de la possibilité de choix du sujet. Lorsque la volonté est substituée par une force extérieure, l'acte perd son caractère criminel, l'individu cessant d'être libre de ses choix.

L'unité phénoménologique de la violence: Bien que R. Sharapov apporte une rigueur nécessaire à la classification des mécanismes physiques de la violence, la vision de L. Serdiuk souligne que la distinction entre «physique» et «psychique» est souvent artificielle. Toute contrainte physique exerce une pression morale irrésistible, les deux formes visant en définitive à anéantir la résistance psychologique de la victime. Dimension victimologique et motivationnelle: La contribution de S. Abelițev nous rappelle que, dans le processus de coercition, l'interaction entre l'agresseur et la victime est régie par une dynamique de pouvoir. L'appréciation juridique de la coercition ne doit pas se limiter à l'acte lui-même, mais doit prendre en compte le contexte de vulnérabilité qui rend la menace irrésistible.

Le critère d'irrésistibilité: La principale conclusion de l'étude indique que le seuil entre une conduite criminelle et une conduite justifiée par la coercition est fixé par le caractère insurmontable de la pression exercée. Si la personne conserve une liberté minimale de choisir une alternative légale, la coercition ne peut constituer qu'une circonstance atténuante, et non un motif d'exclusion de l'infraction.

Essentiellement, la réglementation de la coercition doit demeurer un instrument de protection pour la personne soumise à une pression extérieure, garantissant un équilibre nécessaire entre la rigueur du droit pénal et la réalité psychologique de la coercition humaine.

Recommandations pratiques

En conclusion, la nature juridique de la contrainte se définit par son caractère non imputable, fondé sur l'absence de liberté de volonté et d'action de l'auteur. La recherche souligne que, bien que l'acte commis sous l'influence d'une force extérieure réponde aux éléments constitutifs d'une infraction, il ne peut être im-

puté à son auteur, car son processus de décision a été anéanti ou gravement altéré.

Une distinction essentielle, confirmée par l'étude, est celle entre la contrainte physique (*vis absoluta*), qui supprime totalement le contrôle corporel, et la contrainte morale (*vis coercitiva*), qui agit psychologiquement en faisant peser la menace d'un danger imminent et grave. Dans les deux cas, le facteur déterminant pour exclure la qualification pénale est le caractère irrésistible de la force exercée, qui rend impossible l'adoption d'un comportement conforme à la loi.

L'efficacité de l'application de ce mécanisme juridique dépend de la rigueur avec laquelle les tribunaux analysent le contexte de la contrainte. L'application correcte des dispositions relatives à la contrainte garantit une justice équitable, évitant la sanction pénale de personnes réduites à de simples «instruments» entre les mains de forces supérieures. En définitive, la reconnaissance de la contrainte comme circonstance exonératoire confirme le principe fondamental selon lequel la responsabilité pénale ne saurait exister sans libre arbitre, renforçant ainsi la dimension humaniste du droit pénal contemporain.

À titre de recommandations, nous proposons:

1. Standardisation du critère de «caractère irrésistible»

Il est recommandé que les juridictions suprêmes (la Cour suprême de justice de la République de Moldavie) élaborent des guides de jurisprudence ou des notes méthodologiques afin de définir le seuil objectif du caractère irrésistible. En pratique, l'appréciation ne devrait pas se limiter à une analyse abstraite, mais devrait prendre en compte les caractéristiques psychophysiques de l'auteur (âge, état de santé, formation professionnelle), afin de déterminer si une personne raisonnable placée dans les mêmes conditions aurait pu résister à la contrainte.

2. Distinguer clairement, sur le plan probatoire, la contrainte de la peur

Il est recommandé que les organes du ministère public fassent preuve de plus de rigueur dans l'administration des preuves afin de distinguer la contrainte morale (qui exclut la non-imputabilité) d'un simple état de peur ou de pression sociale. Concrètement, les preuves devraient mettre en évidence l'existence d'un danger grave et imminent, démontrant que l'auteur ne disposait d'aucune autre alternative légitime et raisonnable pour éviter le préjudice dont il était menacé. 3. Recours à l'expertise psychologique et technique.

En cas de contrainte morale, le recours systématique à l'expertise psychologique judiciaire est recommandé. Celle-ci peut apporter des éclaircissements essentiels quant au degré d'altération du processus volitionnel et à l'intensité de la pression psychologique subie, fournissant ainsi au juge des données objectives sur la capacité de la personne à maîtriser ses actes sous la menace.

4. Propositions de loi de force majeure concernant les limites de la contrainte

Il est proposé d'examiner l'opportunité d'un amendement législatif afin de clarifier la situation dans laquelle la contrainte résulte d'une faute antérieure de l'auteur (par exemple, la personne qui s'est volontairement placée dans un milieu criminel où elle savait qu'elle serait soumise à des pressions). La législation devrait préciser si le bénéfice de la cause de non-imputation est pleinement maintenu ou si une forme de faute peut être retenue en cas d'exposition volontaire au risque de contrainte.

5. Formation continue des magistrats

Des sessions de formation axées sur la psychologie judiciaire et la dynamique de la force

majeure sont nécessaires. Une compréhension approfondie de la manière dont la vis absoluta et la vis compulsiva annulent le discernement et la liberté de mouvement est essentielle pour éviter les erreurs judiciaires dans lesquelles les victimes de coercition sont transformées par erreur en criminels.

Références bibliographiques

1. Code pénal de la République de Moldova n° 985 du 18.04.2002 // *Journal officiel de la République de Moldova* n° 72-74 du 14.04.2009, art. 38, 39.
2. FLORYA, E. La signification pénale et juridique de la contrainte physique et mentale // *Droit et Vie*, n° 12, 2002, p. 35-47.
3. SHARAPOV, R. *La violence physique en droit pénal*. Saint-Pétersbourg: Presses du Centre juridique, 2001.
4. PIONTKOVSKY, A. *La doctrine du crime en droit pénal soviétique*. Maison d'édition d'État de littérature juridique, Moscou, 1961.
5. ABELITSEV, S. *La personnalité du délinquant et la motivation de la violence criminelle*. Maison d'édition Yuniti-Dana, Moscou, 2004.
6. SERDYUK, L. *Violence: Recherches criminologiques et de droit pénal*. Éditions JurLITinform, Moscou, 2002.
7. UNGUREANU, A. *Droit pénal roumain. Partie générale*. Éditions Lumina Lex, Bucarest, 1995.
8. KUZNETSOVA, N. F., TYAZHKOVA, I. M. *Cours de droit pénal. Tome 1. La doctrine du crime*. Zertsalo-M, Moscou, 2002, art. 489.
9. FLORYA, E. La signification pénale et juridique de la contrainte physique et mentale // *Droit et Vie*, n° 12, 2002, art. 37. Boroï A. *Drept Penal. Partea Generală*, Ed. ALL Beck, București, 1999.
10. MITRACHE, C. *Droit pénal roumain. Partie générale*. Éd. Șansa, Bucarest, 1997.
11. BULAI, C. *Manuel de droit pénal. Partie générale*. Éd. ALL Beck, Bucarest, 1997.

CZU 343.1

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2025.2.04>

PROCEDURAL ASPECTS OF PRESENTING OBJECTS FOR IDENTIFICATION

Artur AIRAPETEAN

Doctor of Law, Associate Professor, University of European Studies of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: a.airapetean@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-1029-8731>

The presentation of objects for recognition is the procedural action carried out by the criminal investigation body through which an object (or several similar objects) is presented to a person, in order to establish whether this is the object that the person previously perceived in connection with the investigated act, a procedure carried out after the preliminary hearing, avoiding suggestion and recorded in a report, according to art. 117 of the CPP of the Republic of Moldova. The presentation of objects for recognition is an essential means of evidence in the criminal process, which helps to identify the goods involved in a crime. The procedure is regulated by the Code of Criminal Procedure and has specific particularities, designed to ensure the objectivity and probative value of the result. The recognition of objects is a complex procedure, which requires compliance with strict rules to guarantee that the identification is correct and that the evidence obtained is legally valid.

Keywords: criminal proceedings, objects for recognition, presentation for recognition, identification of a person, identification of objects.

ASPECTE PROCESUALE VIZÂND PREZENTAREA SPRE RECUNOAȘTERE A OBIECTELOR

Prezentarea spre recunoaștere a obiectelor este acțiunea procesuală efectuată de organul de urmărire penală prin care unei persoane i se prezintă un obiect (sau mai multe obiecte similare), în scopul de a stabili dacă acesta este obiectul pe care persoana l-a perceput anterior în legătură cu fapta cercetată, procedură realizată după audierea prealabilă, cu evitarea sugestiei și consemnată într-un proces-verbal, conform art. 117 CPP al Republicii Moldova. Procedura respectivă este un mijloc de probă esențial în procesul penal, care ajută la identificarea bunurilor implicate într-o infracțiune. Prezentarea spre recunoaștere a obiectelor este reglementată de Codul de procedură penală și are particularități specifice, menite să asigure obiectivitatea și valoarea probatorie a rezultatului. Recunoașterea obiectelor este o procedură complexă, care necesită respectarea unor reguli stricte pentru a garanta că identificarea este corectă și că proba obținută este valabilă din punct de vedere juridic.

Cuvintele-cheie: proces penal, recunoașterea obiectelor, prezentarea spre recunoaștere, identificarea unei persoane, identificarea unor obiecte.

ASPECTS PROCÉDURAUX RELATIFS À LA PRÉSENTATION DES OBJETS EN VUE DE LEUR RECONNAISSANCE

La présentation d'objets aux fins d'identification est l'acte de procédure mis en œuvre par l'organe d'enquête pénale. Un objet (ou plusieurs objets similaires) est présenté à une personne afin d'établir s'il s'agit de l'objet qu'elle a précédemment identifié en lien avec l'acte faisant l'objet de l'enquête. Cette procédure, effectuée après l'audience préliminaire, sans suggestion, est consignée dans un rapport, conformément à l'article 117 du Code de procédure pénale de la République de Moldavie. La présentation

d'objets aux fins d'identification constitue un élément de preuve essentiel dans la procédure pénale, permettant d'identifier les biens impliqués dans une infraction. Cette procédure est régie par le Code de procédure pénale et présente des particularités spécifiques, destinées à garantir l'objectivité et la valeur probante du résultat. L'identification d'objets est une procédure complexe qui exige le respect de règles strictes afin de garantir l'exactitude de l'identification et la validité juridique de la preuve obtenue.

Mots clés: *procès pénal, objets aux fins d'identification, présentation pour identification, identification d'une personne, identification d'objets.*

ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПРЕДЪЯВЛЕНИЯ ПРЕДМЕТОВ ДЛЯ ОПОЗНАНИЯ

Представление предметов для опознания – это процессуальное действие, осуществляемое органом уголовного розыска, посредством которого предмет (или несколько аналогичных предметов) предъявляются лицу с целью установления, является ли это тот самый предмет, который лицо ранее видело в связи с расследуемым деянием. Данная процедура проводится после предварительного слушания, и фиксируется в протоколе в соответствии со статьей 117 УПК Республики Молдова. Представление предметов для опознания является существенным средством доказательства в уголовном процессе, помогающим идентифицировать предметы, причастные к преступлению. Процедура регулируется Уголовно-процессуальным кодексом и имеет специфические особенности, призванные обеспечить объективность и доказательную ценность результата расследования. Опознание предметов – сложная процедура, требующая соблюдения строгих правил для гарантии правильности идентификации и юридической действительности полученных доказательств.

Ключевые слова: *уголовное судопроизводство, предметы для опознания, предъявление для опознания, опознание лица, опознание предметов.*

Introduction

La présentation d'objets aux fins d'identification est une procédure effectuée dans le cadre d'une enquête pénale afin d'établir l'identité, la provenance ou le lien d'un objet avec l'acte incriminé, la personne de la victime, du suspect ou des témoins.

Cette procédure est expressément régie par l'article 117 du Code de procédure pénale de la République de Moldavie, qui fixe les modalités et les conditions de la présentation d'objets aux fins d'identification.

La présentation d'objets aux fins d'identification constitue un élément de preuve et permet de confirmer ou d'infirmer les hypothèses de l'enquête, contribuant ainsi à l'établissement de la vérité dans le processus pénal.

Objectifs de la présentation d'objets aux fins d'identification

Cette procédure vise à:

Identifier un objet préalablement perçu par le témoin, la victime ou le suspect;

Déterminer le lien de l'objet avec l'infraction (arme du crime, objet volé, vêtement porté, outils, etc.);

Confirmer ou infirmer les versions de l'enquête;

Établir la provenance de l'objet dans les affaires impliquant des biens meubles. Garantir la continuité des preuves (chaîne de possession).

Matériel et méthode

La méthodologie de la recherche scientifique repose sur la méthode dialectique-matérialiste, dont découlent d'autres méthodes spécifiques, mises en œuvre dans le cadre de cette recherche: méthodes historique, logico-juridique, logico-formelle, comparative, grammaticale, ainsi que l'observation, la description, la modélisation, etc.

Lors de l'élaboration de cet article, les tex-

tes normatifs nationaux et internationaux en vigueur ont été appliqués, l'accent étant mis sur les dispositions du Code de procédure pénale et sur la doctrine de la procédure pénale.

Résultats et discussion

Aspects procéduraux préliminaires

Entretien préliminaire avec la personne qui reconnaît: Avant la présentation des objets, la personne (témoin, victime, etc.) est interrogée en détail. On lui demande de décrire l'objet qu'elle a vu précédemment, en fournissant le plus de détails possible sur ses caractéristiques (forme, taille, couleur, signes distinctifs, état, etc.). Cette étape est cruciale pour établir la mémorisation des qualités de l'objet et éviter toute influence ultérieure.

Présentation d'objets similaires: Afin d'éviter toute suggestion, l'objet à identifier doit être présenté avec d'autres objets similaires par leur type et leurs caractéristiques. Le nombre d'objets similaires doit être suffisant pour exclure toute identification fortuite. Par exemple, une arme utilisée lors d'un vol sera présentée avec d'autres armes similaires.

Préparation des objets: Les objets destinés à la reconnaissance doivent être soigneusement préparés afin qu'aucun indice visible ne puisse attirer l'attention sur l'objet à identifier. Tous les objets doivent être dans un état similaire et présentés dans les mêmes conditions d'éclairage et de visibilité. Organisation de l'espace : La reconnaissance se déroule dans un lieu spécialement aménagé, permettant la présentation des objets dans des conditions optimales. Dans le cas d'objets immobiliers (bâtiments, monuments), la reconnaissance est effectuée successivement, et plusieurs objets similaires sont présentés à la personne concernée, l'un après l'autre.

Déroulement de la reconnaissance

Présentation des objets: L'organisme chargé de l'enquête criminelle présente les

objets à la personne chargée de les identifier, disposés en rangée ou sur une table, dans des conditions ne permettant aucune influence. La personne est invitée à indiquer et à justifier son choix, en expliquant pourquoi elle reconnaît l'objet.

Reconnaissance par photographies: Si l'objet ne peut être présenté physiquement (il a été détruit, perdu, se trouve ailleurs), la reconnaissance peut se faire à partir de photographies. La photographie de l'objet en question est présentée avec celles d'autres objets similaires.

Participation des avocats: Les avocats des parties concernées peuvent participer à la procédure afin de garantir le respect de toutes les règles légales et le bon déroulement de la procédure.

Aspects procéduraux finaux et matérialisation des résultats

Rédaction du procès-verbal: Les résultats de la reconnaissance sont consignés dans un procès-verbal détaillé.

Celui-ci doit comporter:

- Le lieu et la date de la procédure.
- Les nom et prénom de la personne ayant procédé à la reconnaissance.
- Une description détaillée de tous les objets présentés à la reconnaissance (y compris les objets similaires).
- La déclaration de la personne ayant reconnu l'objet et la motivation de son choix.
- Les signatures des participants.

Valeur probante: Le procès-verbal de la reconnaissance a valeur probante dans le cadre de la procédure pénale, au même titre que les autres éléments de preuve recueillis. Sa valeur probante dépend du strict respect de la procédure et de sa cohérence avec les autres éléments du dossier.

Annulation de la reconnaissance: Si la procédure n'a pas été respectée (par exemple, si des objets similaires n'ont pas été utilisés ou

si la personne a subi des pressions), le résultat peut être invalidé et l'échantillon déclaré nul et non avenu.

La présentation des objets à des fins d'identification est nécessaire pour établir leur lien avec l'infraction commise ou son auteur.

Les objets présentés à l'identification acquièrent ensuite le statut de preuve matérielle. L'identification des objets peut donc porter sur plusieurs aspects. D'une part, il s'agit des objets présumés avoir été utilisés par l'auteur de l'infraction (armes blanches ou à feu, outils de cambriolage), des vêtements portés à ce moment-là, des moyens de transport utilisés pour se rendre sur les lieux du crime ou les quitter, qui doivent être identifiés par la victime ou un témoin oculaire. Le suspect ou l'accusé peut également participer à ce type d'identification. D'autre part, il s'agit des objets ou biens volés que la victime doit identifier.

L'objectif de l'identification et de la détermination de la propriété des biens est, en général, d'identifier l'auteur de l'infraction ou la victime et de restituer le bien à son propriétaire afin de réparer le préjudice subi. La présentation d'objets aux fins d'identification, en tant qu'acte de procédure, est imposée par la nécessité de préciser leur lien avec l'infraction commise ou son auteur [1, p. 291].

Les objets susceptibles d'être identifiés par cette présentation se répartissent en deux catégories, selon leur lien avec l'infraction commise, son auteur, la victime ou toute autre personne impliquée. La première catégorie comprend les moyens utilisés pour commettre l'infraction, à savoir les armes à feu, divers équipements, instruments ou documents utilisés d'une manière ou d'une autre dans le cadre de la commission de l'acte délictueux, ainsi que les moyens de transport utilisés par l'auteur de l'infraction pour se rendre sur les lieux du crime ou en revenir. La seconde catégorie comprend les objets matériels ayant constitué un produit de l'infraction,

tels que, par exemple, les objets volés, les biens dont l'auteur a tiré profit en cas de corruption, de chantage, d'escroquerie, etc. [2, p. 218-219].

L'article 117, paragraphe 3, du Code de procédure pénale prévoit que l'objet à identifier est présenté avec au moins deux autres objets de même nature. Il convient de noter que le terme « homogène » prête à confusion dans le cadre de cette disposition, car il signifie « identique ». De ce fait, il contredit les principes de la procédure médico-légale, qui supposent que les objets soient similaires. S'ils sont identiques, l'objet à identifier ne pourra être identifié [3, p. 84].

De plus, les objets doivent porter le même nom ou avoir la même destination, et être similaires en taille, forme, modèle, couleur et marque [4, p. 142]. Tout d'abord, les mêmes conditions qu'au moment de la première perception seront assurées, avec une attention particulière portée à l'éclairage. Les objets sélectionnés pour la présentation à l'identification sont disposés sur la table, chacun accompagné d'une fiche numérotée. La personne chargée de la reconnaissance est invitée à identifier l'objet qu'elle a décrit lors de l'audition préliminaire. Elle est autorisée à prendre l'objet en main et à l'examiner, à essayer des vêtements pour vérifier la correspondance des tailles, et ainsi à fournir des explications supplémentaires concernant les détails caractéristiques apparus lors de l'identification [5, p. 261]. Il est conseillé à la personne procédant à la reconnaissance de l'objet de l'examiner attentivement et, lorsque certains détails ne sont pas visibles à l'œil nu, de lui donner la possibilité d'utiliser des instruments optiques. La reconnaissance des objets est d'autant plus fiable qu'elle repose sur des caractéristiques ou des détails d'identification, et non sur leur seul aspect général. La personne qui a reconnu l'objet doit expliquer les signes ou particularités qui

lui ont permis de l'identifier (art. 117, al. 3 du Code de procédure pénale).

Encas de disparition d'un objet, l'enquêteur doit recueillir un maximum d'informations à son sujet. La personne interrogée est donc invitée à énumérer le plus d'indices possible, tels que la taille, la forme, la couleur, etc. Ces indices sont ensuite examinés en détail, en insistant particulièrement sur leur importance. Si l'objet appartenait à la personne qui le reconnaît, il convient d'établir quels indices sont apparus lors de son utilisation et qui d'autre en a connaissance.

Lors de la présentation des objets à identifier, il est primordial de recréer des conditions similaires à celles qui prévalaient lors de la première perception, en portant une attention particulière à l'éclairage. Les objets sélectionnés sont disposés sur une table, chacun accompagné d'une fiche numérotée. La personne qui doit procéder à l'identification est ensuite invitée. Si cette personne est un témoin ou une victime, elle est informée des sanctions pénales prévues à l'article 313 du Code pénal pour refus de témoigner. L'article 312 du Code pénal concerne les fausses déclarations, ainsi que le droit de ne pas porter de plainte contre ses proches.

La personne convoquée pour la reconnaissance est invitée à identifier l'objet qu'elle a décrit lors de l'audience préliminaire. Elle doit ensuite expliquer les signes ou caractéristiques qui lui ont permis de l'identifier [3, p. 84].

Le législateur, dans la réglementation nationale de procédure pénale, n'énumère pas les terrains comme objets pouvant faire l'objet d'une identification, mais certains auteurs de la littérature spécialisée y incluent également les terrains et les locaux. La nécessité d'une telle identification se pose lorsque l'infraction est commise dans un lieu inconnu de la victime. Selon Ciurilov S. N., la présentation aux fins d'identification est effectuée dans les situations suivantes:

1. la présentation aux fins d'identification est effectuée sur la base d'une requête déposée par la personne qui prétend pouvoir identifier le bien immobilier ou le terrain;

2. La présentation en vue de la reconnaissance s'effectue selon les caractéristiques suivantes: plan, dimensions, forme, quantité, emplacement des fenêtres et des portes, spécificités du sol et du plafond, mobilier, etc.

3. La personne chargée de l'identification du bien doit visiter plusieurs biens immobiliers, parmi lesquels celui à identifier [4, p. 144].

Selon certains auteurs, la présentation en vue de la reconnaissance de biens immobiliers et de bâtiments est généralement effectuée dans le cadre d'enquêtes pour corruption, viol et autres infractions pénales [5, p. 149].

La présentation en vue de la reconnaissance de biens immobiliers (maisons, bâtiments, monuments, etc.) repose sur les mêmes principes généraux, à une exception près: les biens devant constituer le groupe de présentation sont présentés successivement (leur présentation conjointe étant impossible) et ce n'est qu'après les avoir examinés sous tous leurs aspects que la personne appelée à identifier est invitée à confirmer ou à infirmer l'identité [2, p. 220]. Il serait incorrect de demander à l'expert de tirer des conclusions définitives de reconnaissance ou de non-reconnaissance après l'examen de chaque bien. Les participants à la présentation en vue de la reconnaissance doivent avoir la possibilité de passer d'un bien à l'autre. Si ces objets ne sont pas éloignés les uns des autres, les problèmes ne se posent pas; s'ils sont éloignés, il est nécessaire d'assurer au préalable le déplacement des participants jusqu'aux objets présentés.

Fréquemment, dans la pratique des services d'enquête criminelle, il arrive qu'il soit nécessaire de présenter pour identification des animaux ou des oiseaux enlevés, perdus

ou ayant attaqué une victime. Habituellement, les praticiens, en consultant la littérature spécialisée, procèdent à leur identification en appliquant les normes procédurales destinées à l'identification d'objets. Cependant, une telle identification ne peut être considérée comme légale, car les animaux et les oiseaux ne sont pas des objets, mais des êtres vivants, et leur présentation pour identification n'est pas prévue par la loi [6, p. 95].

Dans la littérature spécialisée, il est mentionné qu'en pratique, la présentation d'animaux pour identification est fréquente dans le cas d'animaux perdus ou volés, le plus souvent des animaux de trait (chevaux, bœufs), ou des vaches, moutons, chèvres volés pour l'abattage. Parmi les animaux de compagnie, les animaux de race pure (chiens, chats) sont volés pour être vendus [7, p. 488].

Lors de la présentation d'animaux pour identification, il est nécessaire de les rassembler avec d'autres animaux de la même race et du même sexe [5, p. 149]. L'identification se fait également par l'âge, la marque (danga), les objets trouvés sur l'animal, ses particularités et défauts physiques, ainsi que les spécificités de son dressage [4, p. 143].

Un élément tactique spécifique à l'identification animale est la nécessité d'observer comment l'animal réagit à l'approche de la personne qui affirme qu'il lui appartient ou lorsqu'on l'appelle [8, p. 296]. La plupart du temps, il répond lorsqu'on l'appelle par son nom. Parfois, certains bruits produits en tapant sur les récipients contenant leur nourriture ou leur eau suffisent.

Les règles tactiques appliquées aux personnes et aux objets sont également valables pour les animaux. Ainsi, une première écoute est effectuée. La personne signalant la perte ou le vol d'animaux sera entendue afin de fournir un maximum d'informations utiles à leur identification: race, sexe, âge, couleur

(décrite plus en détail: couleur dominante, emplacement et forme des taches).

L'identification se fera sur le lieu où se trouve l'animal. Il est recommandé de le présenter en groupe avec au moins deux animaux similaires en termes de taille, de race et de couleur. Le lieu de présentation devra être spécialement aménagé [9, p. 190]. Les photos d'animaux ne seront présentées à l'identification que lorsque, pour diverses raisons, il est impossible de présenter l'animal en personne [10, p. 308].

Il est recommandé de photographier l'animal lors de sa présentation sur support photographique couleur. Le rapport d'identification devra indiquer les signes distinctifs et marqués de l'animal identifié, ainsi que ceux de l'animal parmi lequel il a été présenté. Le rapport devra également mentionner et décrire les particularités individuelles: cicatrices, forme des sabots, cornes. Dans la littérature spécialisée, il est proposé de présenter des documents pour reconnaissance, en précisant qu'ils doivent être présentés avec d'autres documents similaires. La reconnaissance s'effectue par l'aspect extérieur, la couleur de l'encre, les corrections et l'écriture. Lors de l'audition, l'expert doit nommer les signes spécifiques permettant d'identifier l'écriture (manières particulières d'écrire certaines lettres, taille du texte, etc.). Parmi les documents pouvant être présentés pour reconnaissance figurent les obligations, les billets de loterie, les billets de banque et autres titres comportant des signes distinctifs [11, p. 458].

La littérature spécialisée mentionne également l'avis que les caractéristiques générales et individuelles de l'écriture ne sauraient constituer un fondement suffisant pour la reconnaissance de documents. L'analyse de ces éléments est alors réalisée par une expertise graphoscopique [4, p. 143].

Conclusions

La présentation d'objets aux fins de reconnaissance est une procédure probatoire fortement subjective, ce qui explique que les conclusions relatives à sa valeur probante doivent reposer sur une rigueur procédurale.

Voici les principales conclusions que l'on peut tirer de ce sujet:

1. Caractère subsidiaire et non reproductible

La reconnaissance d'objets présente un caractère unique. Dès lors qu'un objet a été présenté au témoin/à la victime dans un cadre informel ou sans respect des formalités légales, une présentation ultérieure perd de sa force probante, la mémoire visuelle étant déjà altérée.

2. Importance de l'audience préliminaire

Le succès de la procédure dépend crucialement de la description préalable détaillée des caractéristiques de l'objet. Si la personne ne peut décrire certains signes avant de le voir, le résultat de la reconnaissance peut facilement être contesté comme étant suggestif ou intuitif, et non basé sur la mémoire.

3. Garantie d'impartialité par la méthode de groupe

Présenter l'objet en question aux côtés d'autres objets similaires (de la même catégorie, présentant un degré d'usure comparable) est essentiel pour éviter toute erreur judiciaire. Le choix d'objets distrayants, totalement différents de la description initiale, annule la valeur probante de la preuve.

4. Rigueur procédurale formelle

La consignation de l'intégralité du processus dans le procès-verbal (y compris la position des objets, les réactions de la personne qui les reconnaît et ses déclarations) est le seul moyen pour le tribunal de vérifier ultérieurement la légalité et la régularité de l'administration de la preuve.

5. Valeur probante relative

La reconnaissance d'objets ne constitue

jamais une preuve absolue. Elle doit être corroborée par d'autres éléments de preuve (rapports d'experts, déclarations, enregistrements vidéo), et vise à confirmer un maillon de la chaîne de preuves plutôt qu'à fonder une condamnation à elle seule.

Nous allons maintenant présenter des arguments qui soulignent l'intérêt pratique de la procédure de présentation pour la reconnaissance d'objets:

Renforcement du lien entre le suspect et le lieu du crime: Cette procédure permet aux services d'enquête criminelle d'établir un lien physique direct entre le suspect et les preuves matérielles découvertes (telles que les instruments utilisés pour commettre le crime).

Identification des biens provenant du crime: Une application correcte de la procédure de reconnaissance contribue à la récupération et à la restitution des objets volés aux victimes, constituant ainsi une preuve irréfutable du préjudice causé.

Vérification de la sincérité des témoins et des victimes: La réaction et la précision de la personne lors de l'identification de l'objet fournissent des indications précieuses sur la crédibilité des déclarations faites précédemment au cours de l'enquête.

Prévention des erreurs d'identification: En utilisant des objets similaires susceptibles de distraire le lecteur, la procédure empêche d'accuser injustement une personne sur la seule base de la possession d'objets courants, sans caractéristiques distinctives prouvées.

Consolidation des preuves pour le procès: Le résultat consigné dans un rapport rigoureux fournit au tribunal une base factuelle solide, difficile à contester par de simples dénégations de la défense lors du procès.

Conclusion générale: La présentation aux fins de reconnaissance est un outil d'identification utile, mais sa validité repose exclusivement sur l'élimination de toute forme de suggestion, qu'elle soit volontaire (de

la part du ministère public) ou involontaire (liée au contexte de la présentation).

Références bibliographiques

1. CIOPRAGA, A., IACOBUȚĂ, I. *Criminalistica*. Iași, 2001.
2. DORAȘ, S. *Criminalistica*. Vol. II. Chișinău, 1999.
3. DIDÂC, V., CĂPĂTICI, M., CUȘNIR, V., MORARU, V. *Tactica Criminalistică. Activitatea Operativă de Investigații*. Suporturi de curs. Cartea X, Institutul Național al Justiției, Chișinău 2009.
4. ЧУРИЛОВ, С. Н. *Криминалистическая тактика*. Москва, 2005.
5. ЯБЛОКОВ, Н. П. *Криминалистика*. Москва, 2003.
6. АНДРЕЕВ, И. С., ГРАМОВИЧ, Г. И. Порубов Н.И. *Курс Криминалистики*. Минск 2000.
7. DIDÂC, V. Unele aspecte teoretice și practice privind tactica prezentării spre recunoaștere. // *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 1-3, 2007, p. 90-101.
8. STANCU, E. *Tratat de criminalistică*. Ediția a II-a. București, 2002.
9. BASARAB, M. *Criminalistica*. Cluj-Napoca, 1968.
10. AIONIȚOAIIE, C. *Tratat de tactică criminalistică*. Ediția a II-a. Oradea, 1992.
11. MIRCEA, I. *Criminalistică*. București, 1999.
12. ИЩЕНКО, Е. П., ТОПОРКОВ, А. А. *Криминалистика*. Москва 2003.

CZU 349.3:368

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2025.2.05>

LEGAL MECHANISMS FOR EXERCISING THE RIGHT TO SOCIAL INSURANCE BENEFITS GRANTED IN CASE OF WORK DISABILITY

Nicolai ROMANDAȘ

Doctor of Law, University Professor, Moldova State University,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: romandas@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-4082-4325>

Ana SACARA

Doctor of Law, University Lecturer, Comrat State University,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: anisoara91@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-3801-4665>

In the given article, a theoretical and practical analysis of the subject concerning social insurance benefits granted in cases of incapacity for work was carried out. In this context, reference was made to the concept of incapacity for work and its impact on employers and economy: the way the public social insurance system operates and the principles underlying it were analyzed and the importance of social benefits in protecting the income of insured persons in case of incapacity for work was highlighted in addition, the target groups that benefit from temporary incapacity for work benefits and the types of social benefits were identified, with a comprehensive analysis carried out with references to the legal framework

Keywords: temporary incapacity for work, social insurance allowances, state social insurance, public social insurance system, non-work-related accidents, allowance for caring for a sick child and for quarantine, eligibility criteria.

MECANISME JURIDICE DE REALIZARE A DREPTULUI LA PRESTAȚIILE DE ASIGURĂRI SOCIALE ACORDATE ÎN CAZ DE INCAPACITATE DE MUNCĂ

În prezentul articol s-a realizat o analiză teoretico-practică a materiei ce ține de prestațiile de asigurări sociale acordate în caz de incapacitate de muncă. În acest context, s-a făcut referire la conceptul de incapacitate de muncă și a impactului acesteia asupra angajaților; s-a analizat modul de funcționare a sistemului public de asigurări sociale și a principiilor care stau la baza acestuia; s-a evidențiat importanța prestațiilor sociale în protejarea veniturilor persoanelor asigurate în cazul incapacității de muncă. De asemenea au fost determinate grupurile-cheie care beneficiază de prestații pentru incapacitate temporară de muncă și a tipurilor de prestații sociale, realizându-se o analiză amplă cu trimitere la baza juridică.

Cuvinte-cheie: incapacitate temporară de muncă, indemnizații sociale, asigurări sociale de stat, sistem de asigurări sociale, accidente nelegate de muncă, indemnizație pentru îngrijirea copilului bolnav și pentru carantină, criterii de eligibilitate.

MÉCANISMES JURIDIQUES D'EXERCICE DU DROIT AUX PRESTATIONS D'ASSURANCE SOCIALE OCTROYÉES EN CAS D'INVALIDITÉ DU TRAVAIL

Cet article se propose une analyse théorico-pratique de la matière relative aux prestations d'assurances sociales accordées en cas d'incapacité de travail. Dans ce contexte, il a été fait référence

au concept d'incapacité de travail ainsi qu'à son impact sur les salariés. L'étude analyse également le fonctionnement du système public d'assurances sociales et les principes qui en constituent le fondement. Elle met en évidence l'importance des prestations sociales dans la protection des revenus des personnes assurées en cas d'incapacité de travail. Par ailleurs, les groupes cibles bénéficiant des prestations pour incapacité temporaire de travail ainsi que les types de prestations sociales ont été déterminés, une analyse approfondie étant réalisée avec renvoi à la base juridique pertinente.

Mots-clés: incapacité temporaire de travail, indemnité d'assurances sociales, assurances sociales d'État, système public d'assurances sociales, accidents non liés au travail, indemnité pour la prise en charge d'un enfant malade et pour la quarantaine, critères d'éligibilité.

ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ПРАВА НА ПОЛУЧЕНИЕ ПОСОБИЙ СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ В СЛУЧАЕ НЕТРУДОСПОСОБНОСТИ

В данной статье проведён теоретико-практический анализ вопросов, связанных с выплатами социального страхования, предоставляемыми в случае утраты трудоспособности. В данном контексте рассмотрено понятие утраты трудоспособности и её влияние на работников; проанализирован механизм функционирования публичной системы социального страхования и принципы, лежащие в её основе; подчеркнута важность социальных выплат для защиты доходов застрахованных лиц в случае утраты трудоспособности. Помимо этого, определены целевые группы, имеющие право на пособия по временной нетрудоспособности, а также виды социальных выплат; проведён развернутый анализ с обращением к соответствующей правовой базе.

Ключевые слова: временная нетрудоспособность, пособие по социальному страхованию, государственное социальное страхование, система социального страхования, несчастные случаи, не связанные с производством, пособие по уходу за больным ребёнком и на период карантина, критерии предоставления.

Introducere

Sistemul public de asigurări sociale reprezintă un pilon esențial al protecției sociale în Republica Moldova, oferind sprijin financiar persoanelor active în fața riscurilor sociale care pot diminua sau anula capacitatea de muncă și, implicit, veniturile. În acest cadru, indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă au un rol major, deoarece compensează pierderile de venit în situații precum boala, carantina, îngrijirea copilului bolnav sau alte cazuri prevăzute de lege.

Scopul cercetării constă în analiza cadrului juridic și a mecanismului de acordare a prestațiilor de asigurări sociale în caz de incapacitate temporară de muncă, prin evidențierea condițiilor de eligibilitate, a procedurii de confirmare (certificatul medical) și a regulilor de stabilire și plată a indemnizațiilor.

Actualitatea temei este determinată de frecvența situațiilor de incapacitate temporară

de muncă în raporturile de muncă și de necesitatea clarificării regulilor legale privind dreptul la indemnizație: cine beneficiază, în ce condiții, pe ce perioadă, din ce surse se finanțează și cum se calculează cuantumul. O astfel de analiză contribuie la creșterea predictibilității și la aplicarea corectă a legislației de către angajați, angajatori și instituțiile competente.

Studiul are caracter teoretico-practic și utilizează: *metoda analizei juridice*, pentru examinarea actelor normative relevante; *metoda interpretării juridice* (literală și sistemică), pentru clarificarea condițiilor și procedurilor de acordare; *metoda comparativă*, pentru diferențierea regimurilor de acordare în funcție de tipul riscului și statutul asiguratului; *metoda sintezei*, pentru structurarea concluziilor și formularea ideilor principale.

Idei și discuții

Protecția socială pe termen scurt este ofe-

rită cetățenilor prin prestațiile de asigurări sociale destinate compensării veniturilor pierdute ca urmare a incapacității temporare de muncă. Indemnizațiile de asigurări sociale sunt reglementate prin Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale [1] și includ: indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă, acordată în cazul bolilor obișnuite sau accidentelor nelegate de muncă; indemnizația pentru maternitate, destinată femeilor asigurate care se află în concediu de maternitate; indemnizația pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 2 ani (pentru persoanele neasigurate) sau până la 3 ani (pentru persoanele asigurate); indemnizații pentru prevenirea îmbolnăvirilor și recuperarea capacității de muncă; Indemnizația de șomaj, acordată persoanelor care și-au pierdut locul de muncă și sunt înregistrate la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă.

În acest context, se va lua în considerare caracteristicile principale ale prestațiilor de asigurări sociale, care sunt:

- *caracter contributiv* – dreptul la prestații este condiționat de plata contribuțiilor de asigurări sociale de către asigurat sau angajator.

- *reglementare legală* – acordarea și cuantumul prestațiilor sunt stabilite prin acte normative specifice, asigurând astfel un cadru juridic clar și predictibil.

- *scop specific* – prestațiile vizează compensarea pierderii veniturilor sau acoperirea unor cheltuieli suplimentare generate de apariția unor riscuri sociale, precum incapacitatea temporară de muncă, maternitatea sau decesul.

În conformitate cu Legea privind sistemul public de asigurări sociale [2], asigurarea în sistemul public este obligatorie prin efectul legii pentru următoarele categorii de persoane: persoana care desfășoară activitate pe bază

de contract individual de muncă; militarii care îndeplinesc serviciul prin contract, persoanele din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne și sistemului penitenciar, ofițerii de protecție și colaboratorii organelor securității statului și Centrului Național Anticorupție; persoana care exercită independent profesiunea de medic în una dintre formele de organizare a activității profesionale prevăzute de Legea ocrotirii sănătății nr.411/1995; liber-profesioniștii ce practică activitate în sectorul justiției; persoana care desfășoară activitate în funcție electivă sau este numită la nivelul autorității executive, legislative sau judecătorești, pe durata mandatului.

De asemenea, de acest drept se bucură persoanele care se regăsesc în una din situațiile date: este asociat unic, comanditar, acționar sau manager în societate comercială; este manager cu contract de management; ori membru al unei asociații familiale; desfășoară activitate independentă; este angajată la o instituție internațională dacă nu este asiguratul acesteia; este membru de cooperativă meșteșugărească; desfășoară activitate într-o unitate de cult recunoscută și nu are încheiat contract individual de muncă; a atins vârsta de 16 ani și nu întâmpină restricții în asigurarea obligatorie conform legii vizate; desfășoară activitate agricolă în cadrul gospodăriei țărănești sau activitate privată în domeniul forestier; exercită activități necalificate în condițiile Legii privind exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional desfășurate de zilieri [3]; este membru al unei societăți agricole sau al altor forme de asociere din agricultură.

Prin efectul legii, sistemul public de asigurări sociale include un spectru larg de persoane active în diverse domenii, de la angajați cu contract individual de muncă, funcționari publici și militari, până la liber-profesioniști, fermieri și lucrători independenți.

Sistemul public de asigurări sociale este un pilon esențial al protecției sociale în Republica Moldova, oferind sprijin financiar persoanelor aflate în situații de vulnerabilitate. Acesta se bazează pe principiile solidarității sociale și contributivității, garantând un acces echitabil la prestații pentru toți participanții. Asigurarea socială este esențială pentru menținerea unui nivel de trai decent și pentru protejarea veniturilor cetățenilor în diverse situații de risc.

Conform legislației în vigoare, sunt conturate clar opțiunea și condițiile de acordare a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă.

Așadar drept condiție social-juridică pentru acordarea indemnizațiilor de incapacitate temporară de muncă este desemnată incapacitatea salariatului de a-și îndeplini atribuțiile profesionale, având la bază anumite criterii medicale și juridice. Aceasta se manifestă prin următoarele situații:

- *Imposibilitatea salariatului de a-și îndeplini obligațiile de serviciu*, care poate apărea atunci când persoana asigurată suferă de dereglări morfo-funcționale ale organismului sau schimbări patologice care împiedică desfășurarea activității profesionale pentru o perioadă semnificativă de timp. Aceste afecțiuni pot fi rezultatul unor boli acute sau cronice, afecțiuni postoperatorii, stări de convalescență sau alte probleme medicale care necesită tratament și recuperare, imposibilitând temporar continuarea activității de muncă.

- *Pierderea aptitudinilor fizice, intelectuale sau a deprinderilor de muncă* – această situație survine atunci când persoana asigurată nu mai poate exercita activitatea profesională ca urmare a unei boli, sau a unei alte cauze care i-a afectat capacitatea juridică de muncă. Pierderea aptitudinilor poate fi temporară, necesitând tratament și reabilitare, sau poate

impune o recalificare profesională pentru revenirea pe piața muncii. Formă dată de incapacitate poate include afecțiuni de natură fizică, cum ar fi fracturi, leziuni musculare sau neurologice, precum și afecțiuni cognitive sau psihologice care împiedică desfășurarea normală a activității de muncă.

Determinarea cauzei care a condus la incapacitatea temporară de muncă are o importanță majoră din punct de vedere juridic, influențând stabilirea dreptului la indemnizație, durata perioadei de plată, cuantumul indemnizației și modul în care sunt luate în considerare veniturile asiguratului pentru calculul acesteia. Astfel, certificarea medicală a incapacității de muncă reprezintă un element esențial în procesul de acordare a drepturilor sociale, fiind necesară atât pentru justificarea absenței de la locul de muncă, cât și pentru determinarea sprijinului financiar acordat angajatului pe durata incapacității sale temporare.

Totodată, circumstanțele care au condus la apariția incapacității temporare de muncă trebuie să fie clar stabilite, deoarece acestea influențează atât drepturile și obligațiile asiguratului, cât și responsabilitățile angajatorului și ale sistemului de asigurări sociale.

În acest context, se disting diverse categorii de incapacitate, cum ar fi: incapacitatea cauzată de boli obișnuite, accidente de muncă sau boli profesionale, fiecare având un regim specific de acordare a indemnizației.

Astfel, incapacitatea temporară de muncă nu este doar o condiție medicală, ci și un aspect esențial în reglementările juridice privind protecția socială a lucrătorilor, asigurându-se prin acest mecanism un echilibru între necesitățile persoanei asigurate și obligațiile instituțiilor responsabile cu acordarea indemnizațiilor.

De menționat, că incapacitatea temporară de muncă este determinată de o serie de factori care afectează integritatea fizică,

mentală și funcțională a individului, având drept consecință diminuarea sau pierderea capacității acestuia de a-și desfășura activitatea profesională. Cauzele de survenire a incapacității temporare de muncă sunt multiple: boală generală, boală profesională, schilodirea corporală cauzată în timpul exercitării obligațiilor de muncă, traumă habituală.

Boală generală (afecțiune generală), care se manifestă prin tulburare funcțională corporală, intelectuală, senzorială a organismului și care influențează negativ capacitatea normală a organismului uman; [4] sau stare în care individul își pierde capacitatea de a-și exercita funcțiile și obligațiunile obișnuite și nu este în stare să-și realizeze în mod normal atribuțiile sale sociale în urma dereglării structurii anatomice și a funcțiilor lui psihofiziologice [5, p. 19].

Boală profesională - afecțiune care se produce ca urmare a exercitării unei meserii sau profesii, cauzată de factorii nocivi fizici, chimici și biologici, caracteristici locului de muncă, precum și de suprasolicitarea diferitelor organe sau sisteme în procesul de muncă [6, p. 24].

Schilodirea cauzată prin muncă reprezintă o daună a sănătății, care survine în urma unui accident de muncă [7].

Specificul tuturor acestor dereglări ale funcțiilor fiziologice ale organismului constă în aceea că ele conduc la diminuarea gradului de vitalitate. Prin reducerea vitalității desemnăm orice limitare sau lipsă a capacităților de a activa într-un cadru considerat normal pentru om, fiind la rândul său temporară sau permanentă, reversibilă sau ireversibilă.

Un element comun tuturor acestor cauze este reducerea nivelului de vitalitate al individului, determinată de incapacitatea acestuia de a-și desfășura activitățile într-un ritm considerat normal.

Diminuarea vitalității poate fi temporară

sau permanentă în funcție de posibilitatea de recuperare a individului și de caracterul reversibil sau ireversibil al afecțiunii sau reversibilă sau ireversibilă în funcție de gradul de afectare a funcțiilor fiziologice și de capacitatea organismului de a reveni la un echilibru funcțional.

În această ordine de idei, menționăm că, *indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă* reprezintă prestații sociale cu caracter bănesc, garantate și reglementate prin norme juridice, având un rol esențial în protecția socială a persoanelor asigurate. Conform legislației în vigoare [8], dreptul la indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă se confirmă prin certificatul de concediu medical, eliberat în conformitate cu Instrucțiunea privind modul de eliberare a certificatului de concediu medical. Instrucțiunea [9] citată reglementează procedura de eliberare a certificatului de concediu medical, în baza căruia se pot acorda următoarele tipuri de concedii sociale plătite:

- *Concediu medical* – acordat în cazul incapacității temporare de muncă cauzate de boală sau accident.

- *Concediu de maternitate* – destinat femeilor salariate și altor categorii eligibile, conform legislației.

- *Concediu pentru salariații care au adoptat copii nou-născuți* sau i-au luat sub tutelă – destinat persoanelor care devin responsabile legal de îngrijirea unui copil nou-născut.

Certificatul de concediu medical este un act juridic (formular-tip unic, aprobat de Ministerul Sănătății), care atestă dreptul persoanelor asigurate la indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă și maternitate. Acesta este eliberat exclusiv de instituțiile medico-sanitare autorizate, care efectuează expertiza incapacității temporare de muncă în conformitate cu prevederile legale.

Din punct de vedere juridic, social, statis-

tic și financiar, certificatul de concediu medical reprezintă un document oficial, necesar pentru obținerea dreptului la indemnizație și prezentarea acestuia la locul de muncă al persoanei asigurate.

Acest certificat se eliberează salariaților și ucenicilor asigurați în sistemul de asigurări sociale de stat în cazul: concediului de maternitate, certificatul poate fi acordat femeilor salariate, ucenicilor și soțiilor aflate la întreținerea soților salariați. Șomerilor, care beneficiază de ajutor de șomaj au dreptul la certificat, în timp ce persoanele neîncadrate în câmpul muncii nu pot obține acest document.

Certificatul vizat poate fi eliberat și în situații excepționale cum ar fi: în timpul concediului anual de odihnă, dacă survine incapacitatea temporară de muncă; în perioada de probă, dacă angajatul se îmbolnăvește înainte de finalizarea acesteia; în ziua concedierii, dacă incapacitatea de muncă este constatată în această perioadă [10].

Certificatul de concediu medical este eliberat pentru zile calendaristice, acoperind întreaga perioadă de incapacitate de muncă. În cazul în care perioada de incapacitate se prelungește, medicul curant este responsabil de eliberarea unui nou certificat, conform reglementărilor legale. Aceste prevederi asigură un cadru clar și bine reglementat pentru protecția socială a persoanelor care, din motive medicale, nu pot desfășura temporar activități profesionale.

În acest context, făcând referire la legislația în vigoare, deducem că asigurații din sistemul public de asigurări sociale au dreptul la următoarele prestații [11]: indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de boli obișnuite sau de accidente nelegate de muncă; indemnizație pentru prevenirea îmbolnăvirilor (carantină); prestație pentru recuperarea capacității de muncă; indemnizație

pentru îngrijirea copilului bolnav; ajutor de deces;

Pentru realizarea unuia din aceste drepturi legislația trasează clar condițiile de acordare a indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă, care sunt specificate în art.6 din Lege [12]:

Așadar, asigurații au dreptul la prestații de asigurări sociale dacă au un stagiu total de cotizare de cel puțin 3 ani. Asigurații care au un stagiu total de cotizare de până la 3 ani beneficiază de dreptul la prestații de asigurări sociale dacă confirmă un stagiu de cotizare de cel puțin 9 luni în ultimele 24 de luni premergătoare datei producerii riscului asigurat sau datei nașterii copilului/datei emiterii dispoziției de încredințare a copilului adoptabil/datei încuviințării adopției ori emiterii dispoziției de plasament al copilului în serviciu de tutelă/curatelă în cazul riscului asigurat creșterea copilului. Șomerii beneficiază de prestații de asigurări sociale cu condiția suspendării pentru această perioadă a plății indemnizației de șomaj. Ajutorul de deces se acordă asiguraților indiferent de durata stagiului de cotizare.

Indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă este un beneficiu acordat persoanelor asigurate în sistemul public de asigurări sociale, în funcție de sursa de finanțare și de stagiul de cotizare al beneficiarului. Aceasta este finanțată atât din mijloacele angajatorului, cât și din bugetul asigurărilor sociale de stat, conform prevederilor legale în vigoare. În conformitate cu reglementările în vigoare, angajatorul este responsabil de plata indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă pentru primele cinci zile calendaristice de incapacitate temporară de muncă însă, nu mai mult de 15 zile cumulative pe parcursul unui an calendaristic. Cuantumul acestei indemnizații este echivalent cu 75% din salariul mediu al angajatului, determinat

în conformitate cu normele stabilite de Guvern.

După expirarea perioadei de plată suportată de angajator, indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă este achitată din bugetul asigurărilor sociale de stat. Cuantumul acesteia este stabilit în mod diferențiat, în funcție de durata stagiului total de cotizare, astfel: 60% din baza de calcul, pentru persoanele care au un stagiul de cotizare de până la 5 ani; 70% din baza de calcul, pentru persoanele cu un stagiul de cotizare cuprins între 5 și 8 ani; 90% din baza de calcul, pentru persoanele care au un stagiul de cotizare mai mare de 8 ani.

Pentru anumite categorii de afecțiuni și situații specifice, cuantumul indemnizației este stabilit la un nivel maxim de 100% din baza de calcul, 100% din baza de calcul în cazul incapacității temporare de muncă cauzate de tuberculoză, SIDA sau boli oncologice [13].

Baza de calcul pentru indemnizația de incapacitate temporară de muncă este determinată în funcție de venitul mediu lunar asigurat realizat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii în care s-a produs riscul asigurat (îmbolnăvirea). La determinarea acestui venit se iau în considerare doar sumele din care s-au calculat și plătit contribuțiile la asigurările sociale.

În vederea evitării distorsiunilor în stabilirea indemnizației, există un plafon maxim al venitului asigurat care poate fi luat în calcul. Astfel, venitul luat în considerare nu poate depăși suma echivalentă cu 5 salarii medii lunare prognozate pe economie pentru anul respectiv, înmulțită cu 12 sau cu numărul de luni în care persoana a obținut venit asigurat, iar în cazul în care în baza de calcul este inclus un an calendaristic incomplet, venitul asigurat se plafonează proporțional cu numărul de luni în care a fost realizat efectiv.

Salariul mediu lunar prognozat pe economie este aprobat anual de Guvern și reprezintă un reper pentru limitarea bazei de calcul utilizate la stabilirea indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă.

Această schemă de indemnizare are rolul de a asigura un echilibru între sustenabilitatea financiară a sistemului de asigurări sociale și protecția veniturilor persoanelor asigurate, oferind un sprijin financiar adecvat pe durata incapacității temporare de muncă.

Indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă, în caz de boli generale și accidente nelegale de muncă. Conform prevederilor art. 9 din Lege [12] și pct. 17 din Regulamentul privind condițiile de stabilire, modul de calcul și plata indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și a altor prestații de asigurări sociale [11], Indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de boli obișnuite sau de accidente nelegale de muncă, se stabilește:

a) pentru o perioadă de cel mult 180 zile calendaristice în cursul unui an calendaristic, calculată cu începere din prima zi de concediu medical. În cazul prelungirii concediului medical peste 180 zile calendaristice, cu cel mult 30 zile calendaristice, în temeiul avizului Consiliului, indemnizația se acordă pentru întreaga perioadă de concediu medical prelungit;

b) din a 120-a zi calendaristică de plată a indemnizației, dreptul la indemnizație se menține dacă concediul medical primar a fost acordat, iar în caz de continuare a incapacității de muncă – dacă concediul medical a fost prelungit cu avizul Consiliului, inclusiv în cazul asiguraților inapți de muncă pe motiv de tuberculoză, SIDA și maladie oncologică;

c) asiguraților care activează în baza contractului individual de muncă pe o perioadă ce nu depășește un an, inclusiv celor angajați la lucrări sezoniere și șomerilor indemnizația

se acordă pentru o perioadă de pînă la 30 zile calendaristice în perioada de acțiune a contractului și, respectiv, în perioada de acordare a ajutorului de șomaj, iar în caz de pierdere a capacității de muncă pe motiv de tuberculoză, SIDA și maladie oncologică indemnizația se stabilește peste perioada de 30 zile calendaristice, dar nu mai mult decît pînă la expirarea contractului individual de muncă;

d) în caz de tuberculoză, SIDA și maladie oncologică, dacă concediul medical este prelungit cu avizul Consiliului la a 120-a zi și a 180-a zi calendaristică indemnizația se acordă pentru o perioadă de cel mult un an pe parcursul a 2 ani calendaristici consecutivi. Perioada de acordare a indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de boli obișnuite sau de accidente nelegate de muncă nu se include în termenul de plată a indemnizației pe motiv de tuberculoză, SIDA și maladie oncologică;

e) pentru cazurile neîntrerupte de incapacitate de muncă, cu trecere dintr-un an calendaristic în altul, calculul zilelor pentru cazul respectiv de incapacitate de muncă se efectuează pentru toată perioada, începând cu prima zi de incapacitate de muncă;

f) în cazul în care asiguratul a fost expertizat la Consiliu înainte de termenul specificat la lit.a), b) sau c) din prezentul punct, indemnizația pentru cazul respectiv de incapacitate de muncă se stabilește pînă în ziua încadrării în grad de dizabilitate;

g) în caz de refuz sau de neprezentare a persoanei asigurate pentru expertizare la Consiliu, precum și în caz de refuz de a fi încadrat în grad de dizabilitate, indemnizația se plătește pînă la data adoptării deciziei pentru trimitere la Consiliu pentru expertizare.

Indemnizația se acordă și în situația în care incapacitatea temporară de muncă apare în timpul concediului de odihnă anual, fie că este de bază sau suplimentar. În acest caz,

concediul de odihnă se prelungește cu perioada corespunzătoare incapacității temporare de muncă. Dacă incapacitatea temporară de muncă survine pe durata concediului neplătit, concediului pentru îngrijirea copilului pînă la vârsta de 3 ani sau în perioada de staționare a întreprinderii (secției), indemnizația nu se acordă.

De menționat că, dacă incapacitatea de muncă persistă după expirarea concediului neplătit, a concediului pentru îngrijirea copilului (și revenirea la locul de muncă) sau după reluarea activității întreprinderii (secției), indemnizația se stabilește începând cu această dată. Dacă incapacitatea temporară de muncă intervine înainte de începerea concediului neplătit sau a concediului pentru îngrijirea copilului pînă la vârsta de 3 ani, aceste concedii se consideră suspendate, iar indemnizația se acordă conform regulilor generale.

În situația în care incapacitatea temporară de muncă apare în timpul staționării întreprinderii (secției), iar pentru această perioadă angajații beneficiază de remunerație și sunt achitate contribuțiile sociale aferente, indemnizația se acordă pentru întreaga perioadă respectivă, iar în cazul în care incapacitatea temporară de muncă apare în timpul concentrărilor militare sau al concediului suplimentar acordat pentru studii în instituții de învățămînt superior, fără întreruperea activității de muncă, indemnizația se acordă începând cu data la care salariatul ar fi trebuit să își reia activitatea. În situația unui traumatism suferit la domiciliu, inclusiv în urma unor calamități naturale (cum ar fi cutremure, inundații, alunecări de teren etc.) sau a unui viciu anatomic al salariatului, indemnizația se acordă pentru întreaga perioadă de incapacitate temporară de muncă, începând din prima zi.

În conformitate cu reglementările în vi-

goare, angajatorul este responsabil de plata indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă pentru primele cinci zile calendaristice de incapacitate temporară de muncă însă, nu mai mult de 15 zile cumulative pe parcursul unui an calendaristic. Cuantumul acestei indemnizații este echivalent cu 75% din salariul mediu al angajatului, determinat în conformitate cu normele stabilite de Guvern.

După expirarea perioadei de plată suportată de angajator, indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă este achitată din bugetul asigurărilor sociale de stat. Cuantumul acesteia este stabilit în mod diferențiat, în funcție de durata stagiului total de cotizare, astfel: 60% din baza de calcul, pentru persoanele care au un stagiu de cotizare de până la 5 ani; 70% din baza de calcul, pentru persoanele cu un stagiu de cotizare cuprins între 5 și 8 ani; 90% din baza de calcul, pentru persoanele care au un stagiu de cotizare mai mare de 8 ani.

Pentru anumite categorii de afecțiuni și situații specifice, cuantumul indemnizației este stabilit la un nivel maxim de 100% din baza de calcul, 100% din baza de calcul în cazul incapacității temporare de muncă cauzate de tuberculoză, SIDA sau boli oncologice;

Conform pct.18 din Regulament [11], indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă *nu se stabilește asiguratului* în cazul în care: își cauzează premeditat daune sănătății; și-a pierdut capacitatea de muncă în urma comiterii unei crime; a urmat tratament forțat, conform hotărârii judecătorești, cu excepția dizabilității psihici; se află în detenție sau în proces de expertizare medico-legală.

Indemnizația plătită neîntemeiat urmează a fi restituită prin hotărâre judecătorească.

Indemnizație pentru prevenirea îmbolnăvirilor (carantină). Acest tip de indemnizație este reglementat de Legea privind

indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale [14], precum și de Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale.

Pentru a beneficia de indemnizația pentru carantină, trebuie îndeplinite următoarele condiții:

Persoana trebuie să fie asigurată în sistemul public de asigurări sociale, fie printr-un contract individual de muncă, fie prin contribuțiile proprii în cazul persoanelor fizice autorizate sau a altor categorii de asigurați.

1. Existența unei interdicții legale de a desfășura activitatea din cauza carantinei impuse de autoritățile competente, respectiv Ministerul Sănătății sau alte instituții abilitate.

2. Emiterea unui certificat de concediu medical de către un medic autorizat, conform prevederilor Ordinului Ministerului Sănătății nr. 1085/2019, care reglementează eliberarea concediilor medicale.

Durata indemnizației este egală cu perioada înscrisă în certificatul de concediu medical și nu poate depăși perioada de carantină stabilită de autoritățile sanitare. Indemnizația este finanțată din bugetul asigurărilor sociale de stat și se achită direct beneficiarului, conform prevederilor Legii privind sistemul public de asigurări sociale.

În cazul în care carantina este impusă în mod colectiv (ex. carantină generală într-o instituție, întreprindere sau localitate), dreptul la indemnizație este recunoscut tuturor persoanelor asigurate afectate. Dacă asiguratul este în concediu medical pentru alte afecțiuni înainte de instituirea carantinei, acesta va continua să beneficieze de indemnizație în baza certificatului medical inițial. În cazul șomerilor, indemnizația pentru carantină se

acordă doar dacă aceștia beneficiază de ajutor de șomaj și sunt înregistrați în evidențele agențiilor pentru ocuparea forței de muncă.

În conformitate cu reglementările în vigoare, angajatorul este responsabil de plata indemnizației pentru primele cinci zile calendaristice de incapacitate temporară de muncă însă, nu mai mult de 15 zile cumulative pe parcursul unui an calendaristic. Cuantumul acestei indemnizații este echivalent cu 75% din salariul mediu al angajatului, determinat în conformitate cu normele stabilite de Guvern.

După expirarea perioadei de plată suportată de angajator, indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă este achitată din bugetul asigurărilor sociale de stat. Cuantumul acesteia este stabilit în mod diferențiat, în funcție de durata stagiului total de cotizare, astfel: 60% din baza de calcul, pentru persoanele care au un stagiu de cotizare de până la 5 ani; 70% din baza de calcul, pentru persoanele cu un stagiu de cotizare cuprins între 5 și 8 ani; 90% din baza de calcul, pentru persoanele care au un stagiu de cotizare mai mare de 8 ani.

Indemnizația pentru prevenirea îmbolnăvirilor (carantină) reprezintă un instrument de protecție socială important, destinat să compenseze pierderile de venit generate de imposibilitatea desfășurării activității din motive epidemiologice. Reglementările existente stabilesc criterii clare privind eligibilitatea, durata și cuantumul acestei indemnizații, asigurând astfel protecția financiară a persoanelor afectate.

Indemnizație pentru recuperarea capacității de muncă. În scopul recuperării capacității de muncă, asiguratul are dreptul la următoarele prestații sociale, acordate în condițiile legislației naționale privind sistemul public de asigurări sociale:

a) indemnizație pentru incapacitate tem-

porară de muncă ca urmare a protezării ortopedice;

b) tratament balneosanatorial, destinat refacerii stării de sănătate și recuperării funcțiilor organismului afectate de boală sau accident de muncă.

Indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă în legătură cu protezare ortopedică se acordă cu respectarea următoarelor condiții:

- Asiguratul este internat într-o unitate medicală autorizată pentru efectuarea protezării sau a intervențiilor ortopedice necesare;

- Durata acordării indemnizației acoperă întreaga perioadă de spitalizare, conform certificatului medical eliberat de unitatea medicală;

- Nivelul indemnizației este stabilit în conformitate cu prevederile legislației privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și nu se acordă pentru zilele în care asiguratul, se află în concediu neplătit, beneficiază de concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, are contractul individual de muncă suspendat, cu excepția situațiilor în care acesta își reia activitatea de muncă în condițiile legii.

Tratamentul balneosanatorial este acordat asiguraților pe baza biletelor eliberate conform reglementărilor stabilite de Guvern [15], având în vedere următoarele aspecte:

criteriile de eligibilitate pentru acordarea biletelor de tratament sunt stabilite prin acte normative; lista stațiunilor balneosanatoriale acreditate este actualizată periodic; contribuția beneficiarului, dacă este aplicabilă, se stabilește prin hotărâre de Guvern; durata tratamentului este stabilită în funcție de recomandarea medicală.

Aceste reglementări asigură un cadru legal clar pentru recuperarea capacității de muncă a asiguraților și facilitează accesul acestora

la prestațiile necesare pentru menținerea și restabilirea stării de sănătate.

Indemnizația pentru îngrijirea copilului bolnav. Indemnizația pentru îngrijirea copilului bolnav se acordă asiguraților pentru copiii în vârstă de până la 10 ani, iar în cazul copiilor diagnosticați cu afecțiuni oncologice sau cu dizabilități pentru afecțiuni intercurrente, până la împlinirea vârstei de 18 ani. Acordarea indemnizației se face pe baza certificatului de concediu medical emis conform legislației în vigoare.

Dreptul la indemnizație revine, la alegere, mamei, tatălui sau tutorei legal. În situațiile în care părinții sau tutorele nu pot asigura îngrijirea copilului bolnav din motive justificate și documentate, indemnizația poate fi acordată altor persoane asigurate, cum ar fi un alt membru al familiei, bunicul sau bunica.

În acest context menționăm, că această indemnizația (pentru îngrijirea copilului bolnav) *nu se acordă* pentru zilele în care asiguratul se află în concediu neplătit, este în concediu pentru îngrijirea aceluiși copil până la împlinirea vârstei de 3 ani, are contractul individual de muncă suspendat la toate unitățile unde este angajat.

De asemenea conform legislației în vigoare, indemnizația pentru îngrijirea copilului bolnav *se acordă* pentru o perioadă maximă de 14 zile calendaristice în cazul tratamentului ambulatoriu, o perioadă maximă de 30 de zile calendaristice pentru tratamentul în staționar, în funcție de necesitatea îngrijirii copilului. Un total cumulativ de cel mult 60 de zile pe an pentru fiecare copil [16].

În cazul în care copilul este diagnosticat cu boli contagioase, este imobilizat într-un aparat ghipsat, a suferit intervenții chirurgicale, sau prezintă afecțiuni severe precum cancer, tuberculoză sau SIDA, durata concediului medical este stabilită de consiliul medical consultativ, iar indemnizația se

acordă pentru întreaga perioadă a concediului medical.

Această indemnizație reprezintă un sprijin esențial acordat părinților sau persoanelor responsabile de îngrijirea minorilor aflați în situații medicale delicate.

Legislația în vigoare asigură un cadru clar pentru accesarea acestui drept, stabilind criterii clare privind durata și condițiile de acordare a indemnizației. Prin aceste reglementări, se urmărește protejarea interesului superior al copilului și oferirea unui sprijin financiar adecvat familiilor care se confruntă cu probleme de sănătate ale copiilor lor.

Ajutor de deces acordat persoanelor asigurate. Ajutorul de deces reprezintă o prestație unică, acordată într-o sumă fixă, unei singure persoane care prezintă actul de înregistrare a decesului, eliberat de organul abilitat din Republica Moldova. Acesta este destinat acoperirii parțiale a cheltuielilor funerare și se acordă în cazul decesului următoarelor categorii de persoane [17]: *asiguratului* în sistemul public de asigurări sociale, indiferent de durata stagiului de cotizare realizat; *pensionarului* din sistemul public de asigurări sociale; *șomerului* care beneficiază de ajutor de șomaj; *persoanei neasigurate*, cu condiția ca aceasta să fi realizat un stagiul de cotizare de cel puțin 3 ani.

În cazul decesului unei persoane neasigurate, dreptul la ajutorul de deces revine unuia dintre următorii beneficiari: un membru al familiei persoanei decedate (soțul/soția, părinții, copiii cu vârsta de până la 18 ani sau, în cazul în care urmează studii cu frecvență la zi într-o instituție de învățământ, până la finalizarea acestora, dar fără a depăși vârsta de 23 de ani, copiii cu dizabilități, indiferent de vârstă, cu condiția ca dizabilitatea să fi fost constatată anterior atingerii vârstelor menționate); tutorele sau curatorul acesteia; în lipsa acestora, persoana care poate dovedi suportarea cheltuielilor aferente decesului.

Aceste prevederi asigură protecția financiară a familiei sau a persoanelor care suportă costurile aferente decesului, contribuind astfel la diminuarea impactului economic al unui astfel de eveniment neprevăzut.

Începând cu 1 ianuarie 2025, ajutorul de deces se acordă în cuantum de 1.100 de lei, cu excepția veteranilor de război specificați la art. 9 din Legea [18] cu privire la veteranii de război.

Așadar, pentru veteranii de război, ajutorul de deces este calculat diferit, beneficiind de o majorare semnificativă. Astfel, prin derogare de la art. 21 alin. (5) din Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale și art. 18 din Legea privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni, cuantumul ajutorului de deces acordat veteranilor de război este echivalent cu 50% din salariul mediu lunar pe economie prognozat. De exemplu, pentru anul 2025, această valoare este estimată la 8.050 de lei și se aplică următoarelor categorii de veterani: care au participat la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova (2 martie – 13 august 1992); care au participat la acțiunile de luptă din Afganistan (aprilie 1979 – 15 februarie 1989), precum și în alte state (lista este stabilită prin hotărâre de Guvern); care au desfășurat activități de colectare a munițiilor, tehnicii militare și deminare a teritoriului după conflictul armat pentru independența Republicii Moldova; care au participat la cel de-Al Doilea Război Mondial.

În această ordine de idei, concluzionăm, că reglementările privind ajutorul de deces reflectă un sprijin diferențiat în funcție de statutul persoanei decedate. În timp ce persoanele din sistemul public de asigurări sociale beneficiază de un cuantum fix, veteranii de război beneficiază de un sprijin financiar majorat, recunoscând contribuția acestora la

apărarea statului. Ajustarea cuantumului pentru această categorie de beneficiari reprezintă o măsură de protecție socială și recunoaștere a sacrificiilor acestora.

Concluzii

În urma analizei realizate se poate constata că sistemul public de asigurări sociale are un rol esențial în protejarea persoanelor asigurate în cazul apariției unor riscuri sociale, în special în situația incapacității temporare de muncă. Prestațiile de asigurări sociale contribuie la compensarea pierderii veniturilor și la menținerea unui nivel de trai adecvat pentru persoanele care, din motive medicale, nu își pot desfășura temporar activitatea profesională.

Totodată, legislația în vigoare stabilește în mod clar condițiile de acordare a indemnizațiilor, categoriile de beneficiari și mecanismul de calcul al acestora, asigurând astfel un cadru juridic coerent și funcțional pentru protecția socială a cetățenilor.

Referințe bibliografice

1. Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale, nr. 289-XV din 22 iulie 2004. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 168-170 din 10 septembrie 2004.
2. Legea privind sistemul public de asigurări sociale nr. 489-XIV din 8 iulie 1999, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1–4, art. 2 din 6 ianuarie 2000.
3. Legea privind exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional desfășurate de zilieri nr. 22 din 23 februarie 2018, Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 68–76, art. 147 din 9 martie 2018.
4. *DEX online*. // <http://dexonline.ro/search.php?cuv=protecție> (accesat la 14.05.2025).
5. ROMANDAȘ, N. *Dreptul protecției sociale*. Chișinău: Universitas, 2001.
6. ȚOP, D. *Dicționar de dreptul securității sociale*. București: Rosseti, 2006.

7. ROMANDAȘ, N., SACARA, A. *Dreptul protecției sociale*. Chișinău, 2023.
8. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 168-170 din 10 septembrie 2004.
9. Instrucțiunea privind modul de eliberare a certificatului de concediu medical, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 469 din 24 mai 2005, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 77–79 din 10 iunie 2005.
10. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 77–79 din 10 iunie 2005.
11. Hotărârea Guvernului nr. 108 din 3 februarie 2005 privind aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 24–25, art. 162 din 11 februarie 2005
12. Legea nr. 289-XV/2004 citată, Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 168-170 din 10.09.2004.
13. Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr. 289-XV din 22.07. 2004, Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 168-170 din 10.09.2004.
14. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 168-170 din 10.09.2004.
15. Hotărârea Guvernului nr. 290 din 19 aprilie 2010 privind aprobarea Regulamentului cu privire la prestațiile în sistemul public de asigurări sociale pentru prevenirea îmbolnăvirilor și recuperarea capacității de muncă a asiguraților prin tratament balneosanatorial, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 62–63, art. 365 din 27 aprilie 2010.
16. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 168-170 din 10 septembrie 2004.
17. Hotărârea Guvernului nr. 1442 din 19 decembrie 2006 pentru aprobarea Regulamentului privind modul de stabilire și plată a ajutorului de deces, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 199–202, art. 1544 din 29 decembrie 2006.
18. Legea cu privire la veteranii de război nr. 317 din 26 decembrie 2024, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 564–568, art. 786 din 31 decembrie 2024.
-

THE LEGAL INSTITUTIONS REGARDING THE ACQUISITIONS AND RECOVERY OF THE ASSETS OF AN INSOLVENT DEBTOR

Rodica CHIRTOACĂ

PhD student, Moldova State University, Chirtoacă Rodica Law Office,

Chişinău, Republic of Moldova

e-mail: roddica@mail.ru

e-mail: rchirtoaca@inbox.ru

<https://orcid.org/0009-000-8141-6507>

Business relationships represent a relatively recent concept in doctrine and case law, referring to the set of economic interactions between participants in civil circulation. The term “relationships” implies a plurality of connections, while “business” acquired a distinct economic meaning starting from the 19th century. From an economic perspective, these include the totality of transactions between partners, having a heterogeneous character determined by the diversity of subjects and objects involved. Within insolvency proceedings, business relationships are regulated by Articles 89–103 of Law No. 149/2012, while Articles 104–105 provide for the annulment of certain legal acts of the debtor. When the debtor maintains relations with multiple partners, these may be analyzed as a unified business flow, subject to enforcement measures such as seizure and garnishment. Furthermore, founders may incur subsidiary liability for their contribution to the state of insolvency, with the aim of maximizing the debtor’s estate and protecting creditors’ interests.

Keywords: contracts, asset, annulment, liability, liquidator.

INSTITUȚII JURIDICE PRIVIND DOBÂNDIREA ȘI RECUPERAREA ACTIVELOR DEBITORULUI INSOLVABIL

Relațiile de afaceri reprezintă un concept relativ recent în doctrină și jurisprudență, desemnând ansamblul interacțiunilor economice dintre participanții la circuitul civil. Termenul „relații” implică o pluralitate de raporturi, iar „afaceri” a dobândit o semnificație economică distinctă începând cu secolul al XIX-lea. Din perspectivă economică, acestea includ totalitatea tranzacțiilor dintre parteneri, având un caracter eterogen, determinat de diversitatea subiecților și obiectelor implicate. În cadrul procedurii de insolvabilitate, relațiile de afaceri sunt reglementate de art. 89–103 din Legea nr. 149/2012, iar art. 104–105 prevăd anularea anumitor acte juridice ale debitorului. Atunci când debitorul întreține raporturi cu mai mulți parteneri, acestea pot fi analizate ca un flux unitar de afaceri, susceptibil de urmărire prin măsuri precum sechestrul și poprirea. Totodată, fondatorii pot fi atrași la răspundere subsidiară pentru contribuția lor la starea de insolvabilitate, în scopul maximizării masei debitoare și protejării intereselor creditorilor.

Cuvinte-cheie: contracte, active, anulare, răspundere, lichidare.

INSTITUTION JURIDIQUES RELATIVES À L’ACQUISITION ET À LA RECUPERATION DES ACTIFS DU DÉBITEUR INSOLVABLE

Les relations d’affaires constituent un concept relativement récent en doctrine et en jurisprudence, désignant l’ensemble des interactions économiques entre les participants au circuit civil. Le terme « relations » implique une pluralité de rapports, tandis que « affaires » a acquis une signification économique distincte à partir du XIXe siècle. D’un point de vue économique, celles-ci englobent l’ensemble des transactions entre partenaires, présentant un caractère hétérogène déterminé par la diversité des sujets

et des objets impliqués. Dans le cadre de la procédure d'insolvabilité, les relations d'affaires sont régies par les articles 89–103 de la Loi n° 149/2012, tandis que les articles 104–105 prévoient l'annulation de certains actes juridiques du débiteur. Lorsque le débiteur entretient des relations avec plusieurs partenaires, celles-ci peuvent être analysées comme un flux unitaire d'affaires, susceptible de faire l'objet de mesures telles que la saisie et la saisie-arrêt. En outre, les fondateurs peuvent être tenus responsables à titre subsidiaire pour leur contribution à l'état d'insolvabilité, dans le but de maximiser la masse du débiteur et de protéger les intérêts des créanciers.

Mots-clés: *contrats, actifs, annulables, responsabilité, liquidation.*

ПРАВОВЫЕ ИНСТИТУТЫ, РЕГУЛИРУЮЩИЕ ПРИОБРЕТЕНИЕ И ВОЗВРАТ АКТИВОВ НЕСОСТОЯТЕЛЬНОГО ДОЛЖНИКА

Деловые отношения представляют собой относительно новое понятие в доктрине и судебной практике, обозначающее совокупность экономических взаимодействий между участниками гражданского оборота. Термин «отношения» предполагает множественность связей, тогда как «бизнес» приобрёл самостоятельное экономическое значение начиная с XIX века. С экономической точки зрения, они включают совокупность всех сделок между партнёрами и имеют гетерогенный характер, обусловленный разнообразием субъектов и объектов. В рамках процедуры несостоятельности деловые отношения регулируются статьями 89–103 Закона № 149/2012, а статьи 104–105 предусматривают признание недействительными отдельных сделок должника. Когда должник взаимодействует с несколькими партнёрами, такие отношения могут рассматриваться как единый деловой поток, подлежащий применению мер, таких как арест и взыскание. Кроме того, учредители могут нести субсидиарную ответственность за свой вклад в состояние неплатёжеспособности с целью максимизации конкурсной массы и защиты интересов кредиторов.

Ключевые слова: *договоры, активы, споримые, ответственность, ликвидация.*

Introducere

Balzac scria în Cesar Birotteau că există două tipuri de falii: cel care dorește să-și redreseze afacerea și cel care a căzut în apă se mulțumește să se ducă la fundul râului. Cel din prima categorie are încă o afacere care funcționează și se află într-o rețea normală de contracte în curs de executare cu băncile, cu furnizorii și cu beneficiarii, după cum are și raporturi de muncă cu personalul salariat. Cel din a doua categorie a încetat de mult asemenea raporturi contractuale, fie că a avut ghinion, fie că nu s-a priceput, fie că nu a rezistat concurenței, fie că a falimentat dinadins. Pentru a redresa și maximiza patrimoniul debitorului insolubil, Legea insolvenței nr.149/12 oferă instituții juridice în vederea obținerii averii sau activelor societății comerciale aflate în procedura insolvenței. Dacă e să ne referim la aceste instrumente ce rezultă din analiza actului normativ deducem urmă-

toarele dintre ele; menținerea sau denunțarea contractelor în curs de execuție, anularea actelor juridice ale debitorului, poprirea, constatarea faptelor cu valoare juridică, atragerea la răspundere subsidiară a membrilor organelor de conducere a debitorului insolubil. Toate aceste instituții de către autor vor fi descrise în prezentul studiu.

Articolul este fundamentat pe utilizarea unor metode științifice specifice cercetării juridice. Astfel, metoda analizei juridice a fost aplicată pentru examinarea cadrului normativ ce reglementează dobândirea și recuperarea activelor debitorului insolubil. Metoda comparativă a permis raportarea reglementărilor naționale la standardele și soluțiile din alte sisteme de drept, în special europene. De asemenea, metoda sistemică a fost utilizată pentru analiza instituțiilor juridice în interdependența lor funcțională, iar metoda logică a contribuit la formularea concluziilor științifice. Materia-

lele cercetării includ legislația națională relevantă în materia insolvenței, actele normative europene, literatura doctrinară de specialitate și practica judiciară pertinentă subiectului analizat.

Rezultate și discuții

1. Contracte în curs de execuție

Orice procedură, fie ea civilă, penală, de contencios administrativ este bazată pe anumite principii fundamentale. Procedura insolvenței, la fel, se călăuzește de reguli esențiale ce determină structura procesului, ca spre exemplu principiul celerității, priorității, unității, colectivității procedurii și principiul maximizării recuperării creanțelor. Acest ultim principiu exprimă într-o formă sintetică, ideea că procedura insolvenței derulează și se desfășoară în interesul creditorilor. Toate operațiunile pe care le desfășoară cei mandatați să dispună în legătură cu drepturile debitorului, trebuie să se raporteze la acest principiu, iar creanțele acestuia să fie valorificate cu maximum de eficiență economică în așa fel, încât să se creeze posibilitatea juridică și economică, să fie acoperite toate obligațiile. Acest principiu poate fi dedus din prevederile privind menținerea sau denunțarea contractelor de către administratorul /lichidatorul insolvenței (în vederea creșterii la maximum a valorii averii debitorului). Astfel, la art. 98 al Legii insolvenței nr.149/12 sunt enunțate contractele în curs de execuție, iar decizia menținerii relației de afaceri în continuare cu partenerul debitorului insolvent îi aparține doar administratorului insolvenței/lichidatorului [9].

Nu toate contractele în curs de execuție conduc la ameliorarea situației patrimoniului debitorului și la maximizarea valorii sale de piață, ci unele agravează mersul procedurii insolvenței dacă nu sunt imediat încetate, compromițând atât efectul pozitiv al continuării altor contracte, cât și starea generală și

șansele de reorganizare a debitorului. Această diversitate de situații a fost avută în vedere de legiuitor atunci când a nuanțat soarta acestor contracte. Concepția legiuitorului a fost ca ele să nu înceteze automat, odată cu deschiderea procedurii și nici să nu continue automat, ci să fie continuate selectiv numai cele care contribuie la maximizarea averii debitorului, iar celelalte să fie denunțate.

În principal, opțiunea pentru denunțarea contractului în curs de executare după cum am relatat mai sus îi aparține inițiativei administratorului/lichidatorului. Dar dacă acesta nu se manifestă, cealaltă parte contractantă poate pune capăt incertitudinii. Administratorul/lichidatorul apreciază dacă un contract este sau nu este substanțial executat și în raport de aceasta își manifestă voința de a menține sau de a denunța contractul, contestațiile împotriva opțiunii fiind supuse jurisdicției instanței de insolvență. Asumarea contractului presupune însă o impecabilă executare a obligațiilor debitorului pe viitor, iar denunțarea va genera obligația debitorului de a plăti daune interese. Este opțiunea, dar și asumarea răspunderii administratorului/lichidatorului insolvenței pentru eventualele consecințe.

După cum este marcat în doctrina americană această instituție referitoare la rezilierea sau rezoluțiunea contractelor debitorului în procedura insolvenței rolurile se inversează, comparative cu cele clasice normelor Codului Civil [1, p. 131]. Debitorul aflat în culpa contractuală este cel care va avea dreptul de opțiune și va putea impune, prin administratorul judiciar, continuarea executării contractului de către partenerul debitorului. Rațiunea acestor derogări este specifică procedurii insolvenței care acordă prioritate reorganizării prin redresare față de lichidarea falimentară. Așadar, fără continuarea executării acestor contracte nu există șanse de redresare, dar chiar și atunci când redresarea nu va izbuti, există motive serioase ca în unele cazuri

să se accepte idea de maximizare a averii debitorului în perioada în care vor fi menținute contractele.

În ce privește jurisprudența franceză, principiul continuității se aplică tuturor contractelor, cu unele excepții, cum ar fi, de exemplu, contractul de credit în virtutea căruia fondurile au fost în întregime preluate de debitor înainte de deschiderea procedurii [1, p. 131]. Tendința actuală a jurisprudenței franceze este de a favoriza, de o anumită manieră, stabilirea relațiilor de afaceri între contractanți

2. Acte anulabile

Conform celor expuse anterior, în concepția noastră, textele art. 89 - 105 din Legea insolvenței nr. 149/12, alcătuiesc un ansamblu funcțional, coerent, a cărui menire este de a oferi instrumentul juridic pentru reconstrucția averii debitorului, astfel încât, în raport cu principiile și normele de conduită corecte ale activității comerciale, să se obțină o majorare a valorii averii debitorului, în vederea maximei satisfaceri a creanțelor. Printre aceste operațiuni sau instrumente juridice se plasează și actele anulabile din perioada suspectă și totodată este posibilă promovarea acțiunii numai în perioada de după deschiderea procedurii rezervată prin lege. Pentru a sancționa încercările de fraudare, de către debitorul insolvent, a intereselor creditorilor să-i, în Codul Comercial din 1887 a fost consacrat principiul ineficacității actelor prejudiciabile masei credale [2, p. 97]. Potrivit acestui principiu, actele și operațiunile încheiate de către debitorul insolvent în cursul perioadei suspecte nu erau opozabile masei credale, fiind lovite de nulitate.

În literatura de specialitate [3, p. 126], perioada suspectă este definită ca fiind „durata determinată și premergătoare datei declarării falimentului, cuprinsă, în general, între data la care debitorul s-a aflat ori este prezumat astfel, în starea de încetare a plăților și data

hotărârii judecătorești „. După cum rezultă din definiția dată, perioada suspectă se delimitează, în principiu, între două momente: - data încetării plăților și - data hotărârii judecătorești de declarare a insolvenței debitorului. Orice act sau operațiune încheiată de către debitorul insolvent în această perioadă, dacă a avut ca consecință diminuarea patrimoniului său, este prezumată ca fiind făcută în fraudă creditorilor. Rațiunea instituirii sancțiunii ineficacității unor asemenea acte și operațiuni se explică prin necesitatea reîntregirii patrimoniului debitorului insolvent în vederea plății pasivului și lichidării activului masei debitoare și prin scopul procedurii – acela de a proteja interesele creditorilor, amenințate de conduita debitorului tentat ca prin diverse mijloace să-și diminueze averea. Urmare a desființării actelor încheiate de către debitor în perioada suspectă sau cu intenția de fraudare a intereselor creditorilor săi bunurile și drepturile patrimoniale sunt astfel readuse în masa debitoare. Legiuitorul moldav a reglementat în Legea nr.149/12, la art. 104-105 în mod expres, care acte juridice ale debitorului pot fi declarate nule pe calea intentării unei acțiuni în instanța de insolvență. După cum prevede norma enunțată, după intentarea procesului de insolvență administratorul/lichidatorul sau oricare creditor care are un interes legitim, cu acordul administratorului/lichidatorului poate introduce în instanța de insolvență acțiuni în vederea anulării următoarelor acte juridice: [9];

a) orice act juridic încheiat de către debitor în ultimii 2 ani precedenți înaintării cererii introductive cu intenția de a împiedica, a întârzia sau a complica posibilitatea de stingere a creanțelor creditorilor, care a afectat drepturile creditorilor;

b) transferurile de bunuri sau asumarea de obligații cu titlu gratuit din partea debitorului, făcute în ultimii 2 ani precedenți înaintării ce-

rerii introductive, cu excepția asumării unor obligații morale sau a actelor pentru binele public (de sponsorizare) în care generozitatea donatorului este proporțională patrimoniului său;

c) transferurile de bunuri sau asumarea de obligații de către debitor, făcute în ultimii 2 ani precedenți înaintării cererii introductive, în care prestația debitorului este vădit mai mare decât cea primită;

d) transferurile de bunuri de la debitor către un creditor, efectuate în ultimele 6 luni precedente înaintării cererii introductive, care au avut ca efect creșterea sumei pe care creditorul ar urma să o primească în cazul lichidării debitorului;

e) transferurile de bunuri de la debitor către un creditor, efectuate în ultimele 6 luni precedente înaintării cererii introductive, la care creditorul nu avea dreptul sau care s-au făcut pentru stingerea unei datorii care nu ajunseră la scadență;

f) acordarea gratuită a unui gaj sau a unei ipotece, a oricărei alte garanții pentru o creanță care era neasigurată în ultimele 6 luni precedente înaintării cererii introductive sau pentru o creanță a unui acționar sau asociat al debitorului în perioada indicată la art. 105;

g) orice acte încheiate și garanții acordate de către debitor după înaintarea cererii introductive.

Tot în acest context pot fi anulate și actele juridice încheiate cu persoanele afiliate debitorului insolubil. Se consider acte juridice încheiate cu afiliații următoarele persoane;

a) cu un asociat în comandită sau cu un asociat care deține cel puțin 20% din capitalul social al debitorului, atunci când debitorul este societate în comandită sau societate în nume colectiv;

b) cu un asociat (acționar) care deține cel puțin 20% din capitalul social al debitorului, atunci când debitorul este societate pe acțiuni sau societate cu răspundere limitată;

c) cu o persoană care se încadrează în prevederile art.247 alin. (1);

d) cu un coproprietar – asupra unui bun comun indivizibil;

e) cu administratorul sau lichidatorul;

f) cu soțul, rudele și afinii de gradul întâi și doi ai persoanei fizice care cade sub incidența lit. a)–e), cu soțul acestor rude și afini;

g) cu persoana juridică în care persoana fizică care cade sub incidența lit. a)–e) și/sau persoanele afiliate acesteia fie dețin mai mult de 20% din capitalul social sau din drepturile de vot, fie sunt membri ai organului de conducere.

Astfel, putem constata că acțiunea privind anularea actelor juridice este un instrument juridic la dispoziția administratorului/lichidatorului insolvabilității, prin care asigură protecția creditorilor împotriva actelor fraudatorii ale debitorului. Pe calea acestei acțiuni poate fi desființat orice act juridic, cu titlu oneros sau gratuit prin care debitorul a micșorat patrimoniul. Admisibilitatea acțiunii este condiționată de dovedirea fraudării drepturilor creditorilor, fie prin probarea faptului că debitorul și-a provocat o stare de insolvabilitate, fie că și-a agravat insolvabilitatea existent și respectiv a intenției de fraudare.

Odată cu modernizarea noului Cod Civil al Republicii Moldova, a fost introdusă o nouă prevedere, ce ține de declararea inopozabilă a actelor juridice încheiate de debitor în dauna creditorului, manifestată prin împiedicarea satisfacerii integrale a drepturilor creditorului față de debitor, dacă debitorul a cunoscut sau trebuia să cunoască că actul juridic va dauna creditorului sau, în cazul în care actul juridic a fost încheiat înainte de apariția dreptului creditorului, acesta a fost încheiat de către debitor cu intenția de a dauna creditorilor în general, creditorul poate înainta acțiune revocatorie. La art.900 din Codului Civil al Republicii Moldova este prevăzută acțiunea revocatorie în dreptul insolvabilității, care oferă administratorului

insolvabilității sau lichidatorului posibilitatea contestării actelor și a prestațiilor săvârșite de debitor înainte de declararea insolvabilității debitorului [10].

După cum observăm din conținutul dispozițiilor art.895 Cod Civil al Republicii Moldova condițiile care duc la contestarea actelor juridice sunt similare cu cele din art. 104-105 al Legii insolvabilității nr. 149/12, ca exemplu actul juridic încheiat de către debitor cu o persoană afiliată debitorului sau al cărui beneficiar este o persoană afiliată debitorului. Însă spre deosebire de acțiunea revocatorie în drept comun, aceste nulități nu pot fi intentate de către un creditor prin acțiune individual, ci doar de către administratorul insolvabilității care acționează în interesul tuturor creditorilor. Putem concluziona că acțiunea revocatorie în cadrul procedurii insolvabilității este mai largă dat fiind faptul că nu desființează doar actele juridice frauduloase, ci și actele juridice gratuite, precum și plățile făcute unui creditor care au efectul de a favoriza creditorul respectiv.

3. Poprirea

O altă instituție nou apărută în Legea insolvabilității nr. 149/12 ca instrument juridic, care duce la majorarea averii debitorului, este poprirea. În concepția autorului român Ioan Leș [4, p. 392], poprirea este acea formă a executării silite indirecte prin care se valorifică sumele de bani sau efectele pe care le datorează un terț debitorului urmărit, creditorul subrogându-se în mod condiționat și provizoriu în drepturile acestuia din urmă. Din această idee a autorului determinăm că procedura popririi permite creditorului să-și realizeze creanța direct de la de la persoana care este datornic al debitorului (terțul poprit).

În condițiile societății contemporane, poprirea în cadrul procedurii insolvabilității are un rol important, fiind folosit tot mai frecvent de către administrator/lichidatori în vederea urmăririi bunurilor sau resurselor financiare

deținute de terțele persoane. Vocația de a deveni parte într-un raport juridic de poprire are un caracter general, căci nimeni nu se poate sustrage, în principiu, de la această procedură.

Sediul materiei este reprezentat de dispozițiile cuprinse în art.126 al Legii nr.149/12, această normă atât material cât și procedurală constituie în comun materia popririi. Din contextual normei date rezultă că aceasta reprezintă o procedură prin care administratorul insolvabilității sau lichidatorul urmărește bunurile sau sumele pe care o terță le datorează debitorului. Totodată din conținutul art. 126 al Legii insolvabilității determinăm obiectul, subiecții și procedura în care se examinează poprirea.

Ca obiect al popririi îl constituie sumele de bani în numerar și fără numerar, în monedă națională și în valuta străină, titlurile de valoare, alte bunuri mobile incorporale și corporale.

În cadrul unei popririi participă de regulă, trei subiecți de drept, creditorul urmărit, denumit și creditor poprit, debitorul urmărit și o terță persoană, denumit terț poprit care datorează o sumă de bani debitorului urmărit. Între aceste trei subiecte de drept se stabilesc tot atâtea raporturi juridice. Dintre aceste raporturi juridice două preced înființarea și validarea popririi. Este vorba de raportul de creanță dintre creditorul urmărit și debitorul urmărit, precum și de raportul de creanță dintre debitorul poprit și terțul poprit, aceasta din urmă caracterizându-se prin aceea că terțul este dator față de debitorul urmărit.

Procedura popririi este inițiată de către administrator/lichidatorul insolvabilității. În acest sens administratorul /lichidatorul înaintează o somație terțului dator debitorului împreună cu copia certificate a hotărârii de intentare a procedurii de insolvabilitate. De la data comunicării somației de înființare a popririi și până la achitarea integrală a obligațiilor, inclu-

siv pe perioada suspendării urmăririi prin poprire, terțul poprit nu va face nici o plată sau operațiune care ar putea diminua bunurile. În termen de cinci zile de la comunicarea popririi, terțul poprit este obligat să plătească direct pe conturile de acumulare indicate de administratorul insolvabilității. Dacă terțul poprit nu-și îndeplinește obligațiile ce îi revin, și în decurs de o lună din data la care urma să plătească suma, atunci administratorul insolvabilității/lichidatorul va fi în drept să sesizeze instanța de insolvabilitate în vederea validării popririi.

Cererea de validare a popririi se va examina ca și în procedura generală cu citarea administratorului/lichidatorului insolvabilității și a terțului poprit, cu administrarea oricărei probe admisibile necesare soluționării cauzei. În general, validarea popririi, constă în verificarea și confirmarea popririi printr-o hotărâre judecătorească, hotărârea de poprire, care constituie titlu executoriu pentru creditorul poprit față de terțul poprit, acesta devenind astfel debitor direct al creditorului poprit. În literatura de specialitate s-a afirmat că validarea popririi este o măsură de executare, în sensul că, prin hotărârea ce se pronunță, creanța privitoare la sumele poprite la terț, se transferă asupra creditorului urmăritor, terțul devenind astfel debitor direct al acestuia [5, p. 242].

Astfel, instanța va adopta o hotărâre de validare a popririi dacă din probele administrate rezultă că terțul poprit îi datorează sume de bani debitorului. Prin hotărârea de validare a popririi se va încasa de la terțul poprit suma datorată debitorului. Această hotărâre de validare a popririi poate fi contestată cu apel în termen de 15 zile de la pronunțare prin intermediul instanței emitente. Dacă instanța nu va valida poprirea, ea va decide desființarea popririi.

Atunci când poprirea a fost înființată asupra unor bunuri mobile incorporale, care se aflau la data înființării în posesia terțului poprit, instanța va decide predarea lor în proprietatea

debitorului sau să fie întoarse bunurile mobile incorporale care au fost transmise de către terț altor persoane cu titlu gratuit sau plata contravalorii lor, dacă acestea lipsesc.

4. Dobândirea activului debitorului prin procedura specială de constatare a faptului cu valoare juridică

Cât privește dobândirea unui bun în masa debitoare a debitorului insolvabil, aceasta se poate realiza prin procedura specială de constatare a faptului cu valoare juridică. Procedura specială este reglementată în capitolele XXIII- XXVII din Codul de procedură civilă [11]. În literatura de specialitate sânt expuse diferite opinii referitoare la natura juridică a procedurii speciale. Unii autori susțin conceptul despre caracterul incontestabil al pricinilor ce se examinează în procedura specială fiind lipsa litigiului de drept [6, p.110]. Alți savanți evidențiază scopul activității procesuale a instanței de judecată în procedura special, care constă în apărarea intereselor ocrotite de lege ale petiționarilor [7, p. 81]. În unele lucrări accentul se pune pe obiectul procedurii speciale, care are ca scop confirmarea faptelor juridice sau a unor situații de drept, precum și a faptelor probante. Se mai menționează și faptul că în ordinea procedurii speciale se stabilesc nu doar faptele juridice, de care depinde apariția, modificarea sau stingerea drepturilor personale sau patrimoniale ale cetățenilor și organizațiilor, ci se recunoaște prezența sau lipsa dreptului incontestabil, precum și se determină statutul juridic al cetățeanului sau a bunului.

În ordinea procedurii speciale persoanele interesate pot să-și apere în judecată drepturile necontestabile în cazurile când nu le pot realiza fără confirmarea lor pe cale juridică, de exemplu, în pricinile privind restabilirea în drepturile ce decurg din titlurile de valoare, în pricinile privind constatarea faptului de posesie, folosință și dispoziție asupra unui

bun imobil în baza dreptului de proprietate și alte cauze. Categoriile menționate de pricini instanța de judecată determină prezența sau lipsa dreptului incontestabil. Scopul procedurii speciale îl constituie nu soluționarea litigiului de drept civil de muncă, de familie, ci confirmarea circumstanțelor care au valoare juridică, a drepturilor incontestabile, stabilirea statului juridic al cetățeanului sau al bunului.

Legea prevede uneori norme speciale, derogatorii de la normele de drept comun, deoarece specificul acestor cauze impune forme sau procedee deosebite, fie că pentru interesele aflate în conflict reclama o simplificare și accelerare a judecării, fie pentru că sunt unele derogări privind: competența instanței care va soluționa pricina cu privire la admisibilitatea unor mijloace de dovadă, căile de atac, sau privind alte derogări de la procedura dreptului comun. Totodată, în acest context, art. 509 Codul Civil prevede ca modalitate de dobândire a dreptului de proprietate asupra unui bun imobil actul juridic, succesiunea, accesiunea, uzucapiunea, precum și prin hotărâre judecătorească atunci când este translativă de proprietate ca efect al dobândirii cu bună-credință [10]. Din interpretarea normei date constatăm că temei al dobândirii proprietății asupra unui bun servește hotărârea judecătorească, care după ce rămâne definitivă și irevocabilă este supusă înregistrării în Registrul bunurilor imobile. În acest context la art.117 pct (13) al Legii insolvenței nr.149/12 prevede că bunul din masa debitoare neînscris în registrul public se vinde numai după ce administratorul insolvenței/lichidatorul îl înscrie, conform procedurii stabilite, în registrul public respectiv [9]. Înregistrarea bunului se face în temeiul unei încheieri a instanței de insolvență, emisă în termen de 15 zile lucrătoare de la data depunerii cererii administratorului insolvenței/lichidatorului de constatare a faptului cu valoare juridică. Atunci când administratorul insolvenței/lichidatorul în

rezultatul inventarierii constată că în evidența contabilă există un bun imobil, dar din diferite motive nu este supus înregistrării lui la Agenția Servicii Publice, dispune de dreptul înaintării acțiunii în instanța de insolvență privind constatarea faptului că bunul deținut de debitor se află în masa debitoare a debitorului insolvent cu dispunerea înregistrării lui în registrul bunurilor imobile.

Competență la examinarea acțiunii depusă de administratorul/lichidatorul este instanța de insolvență, or în conformitate cu prevederile art.5 Legea nr.149/12 instanța de insolvență dispune de competența exclusivă la judecarea, în cadrul procesului de insolvență, a litigiilor ce țin de masa debitoare [9].

5. Răspunderea subsidiară a membrilor organelor de conducere a debitorului insolvent

O altă instituție indirectă care suplinese activele debitorului în cadrul procedurii insolvenței este atragerea la răspunderea subsidiară a membrilor organelor de conducere. Sunt considerați ca membri ai organelor de conducere ale debitorului fondatorul întreprinderii individuale sau gospodăriei țărănești (de fermier) administratorii societăților comerciale, membrii organelor executive, membrii consiliilor de supraveghere, lichidatorii și membrii comisiilor de lichidare, contabilii, debitorul persoană fizică ce desfășoară activitate individuală de întreprinzător [9]. Astfel, la cererea administratorului /lichidatorului sau creditorului, instanța de insolvență poate stabili ca o parte sau integral pasivul neplătit al debitorului, persoană juridică ajunsă în stare de insolvență, fără să depășească prejudiciul aflat în legătură de cauzalitate cu fapta respectivă, să fie suportată de membrii organelor de conducere și/sau supraveghere din cadrul societății, precum și de orice alte persoane, care au contribuit la starea de insolvență a debitorului, printr-una din următoarele fapte;

a) folosirea bunurilor sau creditelor debitorului în interes personal;

b) desfășurarea unei activități comerciale în interes personal sub acoperirea debitorului;

c) majorarea fictivă a pasivelor debitorului și/sau deturnarea (ascunderea) unei părți din activul debitorului;

d) procurarea de fonduri pentru debitor la prețuri exagerate;

e) ținerea unei contabilități fictive sau contrare prevederilor legii, precum și contribuirea la dispariția documentelor contabile, a documentelor de constituire;

f) dispunerea continuării unei activități a debitorului care îl duce în mod vădit la incapacitate de plată;

g) dispunerea, în luna precedentă încetării plăților, de a se plăti cu preferință unui creditor în dauna celorlalți creditori;

h) nedeplinirea cererii de intentare a procesului de insolabilitate conform prevederilor art. 14;

i) comiterea cu intenție a altor fapte care au cauzat insolabilitatea debitorului.

În opinia autorului român Dobre E. [8, p. 99] răspunderea persoanelor în cauză nu va putea fi angajată, dacă, în organele colegiale de conducere ale persoanei juridice, s-au opus la actele ori faptele care au contribuit la starea insolvenței sau au lipsit de la luarea deciziilor, care au contribuit la starea insolvenței și au făcut să se consemneze, ulterior luării deciziei, opoziția lor la aceste decizii.

Totodată, răspunderea nu va putea fi angajată, dacă, în luna precedentă încetării plăților, s-au efectuat, cu bună credință, plăți în executarea unui acord cu creditorii, încheiat ca urmare a unor negocieri extrajudiciare pentru restructurarea datoriilor debitorului, cu condiția ca acordul să fi fost de natura a conducere la redresarea financiară a debitorului și să nu fi avut ca scop prejudicierea și / sau discriminarea unor creditori. În caz de pluralitate, răspunderea persoanelor în cauză

este solidară, cu condiția ca apariția stării de insolvență să fie contemporană sau anterioară perioadei de timp, în care și-au exercitat mandatul ori în care au deținut poziția în care au contribuit la starea de insolvență.

Conform prevederilor Legii nr.149/2012 [9], acțiunea de atragere la răspundere subsidiară se prescrie în termen de 3 ani. Prescripția începe să curgă de la data la care a fost cunoscută sau trebuia să cunoască persoana care a contribuit la apariția stării de insolvență, dar nu mai târziu de 2 ani de la data pronunțării hotărârii judecătorești de deschidere a procedurii de insolvență.

Sumele încasate, ca urmare a tragerii la răspundere subsidiară, vor intra în averea debitorului și vor fi destinate plății creanțelor.

Analiza practicilor referitoare la această acțiune a condus la concluzia că atragerea la răspunderea subsidiară a membrilor organelor de conducere reprezintă un remediu, ce este pus la îndemâna participanților la procedura insolvenței în vederea acoperirii unei eventuale insuficiențe a pasivului.

Concluzii

De-a lungul istoriei sale, știința juridică și-a delimitat domeniile obiectului investigat prin referire la ramurile dreptului. Dar sistemul de drept nu este o entitate structurală imuabilă, realitățile vieții au demonstrat cu puterea evidenței că el s-a schimbat și se schimbă mereu, evoluează continuu odată cu dezvoltarea societății. Componentele lui – fie ele norme juridice, fie instituții sau ramuri – suferă permanente mutații, parcurgând lent, dar sigur, treptele dezvoltării de la simplu la complex, de la inferior la superior. Astfel, prin acest studiu am identificat principalele instituții ale procedurii insolvenței cum sunt poprirea, acțiunea în revendicare, atragerea la răspundere subsidiară a membrilor organelor de conducere, care au căpătat amploare în cadrul procedurii insolvenței,

și au importanță dat fiind faptul asigurării valorificării creanțelor creditorilor. Iar în rezultatul dezvoltării lor în practică de către practicieni, duc la majorarea masei debitoare, având drept scop realizarea principiului maximizării recuperării creanțelor creditorilor procedurii falimentului.

Referințe bibliografice

1. TURCU, I. *Tratat teoretic și practic de drept comercial*. Vol. III. București: C.H.Beck, 2008. 713 p.
2. CĂRPENARU, St. D. *Procedura reorganizării și lichidării judiciare*. București: Atlax - Lex, 1996. 224 p.
3. ROMUL, P. V. *Drept comercial, reorganizarea judiciară și falimentul*. București: Victor, 2001. 304 p.
4. LEȘ, I. *Principii și instituții de drept proce-*

sual civil. Vol.III. București: Lumina – Lex, 1999. 488 p.

5. MĂGUREANU, F. *Drept procesual civil român*. Vol.II. București: SYLVI, 1998, 504 p.

6. COJUHARI, Al. *Drept procesual civil*. Chișinău: ÎSFEP Tipografia Centrală, 2009. 400 p.

7. SAVA, Al. *Drept procesual civil*. Chișinău: Bons Offices, 2012, 220 p.

8. DOBRE, E. *Procedura insolvenței: principii, actori, atribuții*. Chișinău: Garomont – Studio, 2024, 248 p.

9. Legea nr. 149 din 29.06.2012 insolabilității al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197.

10. Codul Civil al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75.

11. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 285-294.

LEGAL AND ACCOUNTING DIMENSIONS OF ASSET INVENTORY IN THE DIGITALIZATION ERA: UPDATED REGULATIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Angela POPOVICI

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Academy of Economic Studies of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova
e-mail: popovici.angela.alexandru@ase.md
<https://orcid.org/0000-0002-8844-0304>

Georgeta MELNIC

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Academy of Economic Studies of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova
e-mail: melnic.georgeta@ase.md
<https://orcid.org/0000-0003-3876-5394>

This paper examines the amendments introduced to the regulatory framework governing asset inventory procedures through Order of the Ministry of Finance No. 115/2025, which updates the Regulation previously approved by Order No. 60/2012. The research is conducted in the context of strengthening transparency, reliability, and compliance requirements of financial information, with inventory procedures being analyzed as an essential instrument for verifying the consistency between physical and accounting data and for ensuring the faithful representation of financial statements. The study highlights the main directions of regulatory modernization: differentiation of procedures according to institutional sectors, digitalization of the inventory process, terminological alignment with the National Accounting Standards, simplification of documentation, and consolidation of the role of inventory in the financial reporting process. Particular attention is paid to digitalization, through the use of electronic documents, digital signatures, and integrated IT systems, which enable continuous inventory, error reduction, enhanced traceability, and the automatic integration of results into accounting records.

Keywords: *asset inventory, financial reporting, accounting digitalization, internal control, accounting policies, electronic documents.*

ASPECTE JURIDICO-CONTABILE ALE INVENTARIERII PATRIMONIULUI ÎN CONTEXTUL DIGITALIZĂRII: REGLEMENTĂRI ACTUALIZATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Articolul examinează modificările aduse cadrului normativ privind inventarierea patrimoniului prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 115/2025, care actualizează Regulamentul aprobat anterior prin Ordinul nr. 60/2012. Studiul este realizat în contextul consolidării cerințelor de transparență, credibilitate și conformitate a informațiilor financiare, inventarierea fiind analizată ca un instrument esențial de verificare a concordanței dintre datele faptice și cele scriptice și de asigurare a imaginii fidele a situațiilor financiare. Studiul evidențiază principalele direcții de modernizare a reglementării: diferențierea procedurilor în funcție de sectorul instituțional, digitalizarea procesului de inventariere, alinierea terminologică la Standardele Naționale de Contabilitate, simplificarea documentației și consolidarea rolului inventarierii în procesul de raportare financiară. O atenție deosebită este acordată digitalizării, prin utilizarea documentelor electronice, a semnăturii digitale și a sistemelor informatice

integrate, care permit inventarierea continuă, reducerea erorilor, creșterea trasabilității și integrarea automată a rezultatelor în evidența contabilă.

Cuvinte-cheie: inventarierea patrimoniului, raportare financiară, digitalizarea contabilității, control intern, politici contabile, documente electronice.

ASPECTS JURIDIQUES ET COMPTABLES DE L'INVENTAIRE DU PATRIMOINE DANS LE CONTEXTE DE NUMÉRISATION: RÉGLEMENTATIONS ACTUALISÉES EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

L'article examine les modifications apportées au cadre réglementaire concernant l'inventaire du patrimoine par l'Ordonnance du Ministère des Finances n° 115/2025, qui met à jour le Règlement précédemment approuvé par l'Ordonnance n° 60/2012. La recherche est réalisée dans le contexte du renforcement des exigences de transparence, de fiabilité et de conformité des informations financières, l'inventaire étant analysé comme un outil essentiel pour vérifier la concordance entre les données factuelles et comptables et garantir une image fidèle des états financiers. L'étude met en évidence les principales orientations de modernisation de la réglementation: différenciation des procédures selon le secteur institutionnel, numérisation du processus d'inventaire, alignement terminologique sur les Normes Comptables Nationales, simplification de la documentation et consolidation du rôle de l'inventaire dans le processus de reporting financier. Une attention particulière est accordée à la numérisation, grâce à l'utilisation de documents électroniques, de signatures numériques et de systèmes informatiques intégrés, permettant un inventaire continu, la réduction des erreurs, l'amélioration de la traçabilité et l'intégration automatique des résultats dans la comptabilité.

Mots-clés: inventaire du patrimoine, reporting financier, numérisation de la comptabilité, contrôle interne, politiques comptables, documents électroniques.

ПРАВОВЫЕ И БУХГАЛТЕРСКИЕ АСПЕКТЫ ИНВЕНТАРИЗАЦИИ ИМУЩЕСТВА В КОНТЕКСТЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ: АКТУАЛИЗИРОВАННЫЕ РЕГЛАМЕНТЫ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Статья рассматривает изменения нормативной базы по инвентаризации имущества, внесённые Приказом Министерства финансов № 115/2025, который обновляет ранее утверждённый Регламент Приказом № 60/2012. Исследование проводится в контексте усиления требований к прозрачности, достоверности и соответствию финансовой информации, при этом инвентаризация рассматривается как важный инструмент для проверки соответствия фактических и учетных данных и обеспечения достоверного представления финансовой отчетности. В работе выделяются основные направления модернизации регулирования: дифференциация процедур в зависимости от институционального сектора, цифровизация процесса инвентаризации, терминологическое согласование с Национальными стандартами бухгалтерского учета, упрощение документации и укрепление роли инвентаризации в процессе финансовой отчетности. Особое внимание уделено цифровизации, включая использование электронных документов, цифровых подписей и интегрированных информационных систем, что обеспечивает непрерывную инвентаризацию, сокращает количество ошибок, повышает прослеживаемость операций и автоматическую интеграцию результатов в бухгалтерский учет.

Ключевые слова: инвентаризация имущества, финансовая отчетность, цифровизация бухгалтерского учета, внутренний контроль, учетная политика, электронные документы.

Introducere

În contextul cerințelor tot mai stringente privind transparența și acuratețea informației financiare, inventarierea patrimoniului repre-

zintă un instrument esențial pentru verificarea și validarea datelor contabile. Aceasta permite nu doar confirmarea existenței și evaluării elementelor patrimoniale, ci și identificarea

diferențelor și erorilor care pot afecta imaginea financiară a entității [6].

Tema este deosebit de actuală având în vedere modificările recente aduse Regulamentului privind inventarierea patrimoniului, aprobat inițial prin Ordinul nr. 60/2012 emis de Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova și actualizat prin Ordinul nr. 115/2025 [1]. Actualizarea cadrului normativ răspunde nevoii de modernizare a procesului de inventariere, adaptându-l la utilizarea documentelor electronice și a tehnologiilor digitale integrate în sistemele informaționale contabile.

Obiectul cercetării îl constituie cadrul normativ privind organizarea și desfășurarea procesului de inventariere a patrimoniului în entitățile din Republica Moldova, iar scopul studiului constă în analiza modificărilor și evaluarea implicațiilor acestora asupra eficienței, fiabilității și calității informației contabile generate.

Metodologia cercetării se bazează pe analiza comparativă a reglementărilor, sinteză conceptuală și interpretare normativă. Articolul examinează principalele schimbări introduse în Regulament și le grupează pe următoarele dimensiuni:

1. Diferențierea reglementărilor în funcție de sectorul instituțional;
2. Digitalizarea procesului de inventariere;
3. Corelarea terminologică cu Standardele Naționale de Contabilitate (SNC);
4. Simplificarea documentației aferente inventarierii;
5. Consolidarea rolului inventarierii în raportarea financiară.

Această structură facilitează o analiză detaliată și coerentă a modificărilor normative, evidențiind atât avantajele, cât și provocările aplicării acestora în practică.

Rezultate obținute și discuții

Diferențierea cadrului de reglementare în funcție de sectorul instituțional. Regula-

mentul actualizat introduce diferențierea aplicării inventarierii în funcție de tipul entității: entități corporative și autorități/instituții publice [1, 2]:

- *Entitățile corporative*, unde procesul de inventariere trebuie adaptat la specificul activității și cerințele raportării financiare conform SNC pentru sectorul privat;

- *Autoritățile și instituțiile publice*, unde inventarierea se realizează conform standardelor contabile pentru sectorul public și are caracter mai strict de control al resurselor publice.

Această separare reflectă necesitatea adaptării procedurilor la cerințele de raportare financiară specifice fiecărui sector, sporind relevanța rezultatelor pentru deciziile economice și transparența utilizatorilor externi.

Digitalizarea procesului de inventariere. Regulamentul actualizat introduce o serie de instrumente digitale menite să eficientizeze procesul de inventariere [1, 4, 5]:

- Întocmirea documentelor în format electronic;

- Utilizarea semnăturii electronice pentru autentificarea documentelor;

- Aplicarea instrumentelor tehnologice moderne: aplicații informatice (IT), dispozitive mobile, scanere și sisteme video pentru conștatarea elementelor patrimoniale la distanță.

Aceste măsuri facilitează implementarea inventarierii continue, reduc timpul necesar verificării, sporesc eficiența controlului intern și permit integrarea automată a rezultatelor în evidența contabilă. Digitalizarea permite, de asemenea, inventarierea la distanță, deschizând calea către monitorizarea permanentă a stocurilor și integrarea acestora în sistemele contabile.

Din perspectivă tehnologică, digitalizarea aduce un impact semnificativ prin utilizarea sistemelor de identificare prin frecvență radio (RFID). Spre deosebire de scanarea manuală a codurilor de bare, tehnologia RFID permite recunoașterea automată și simultană a unui

număr mare de bunuri fără necesitatea contactului vizual direct, reducând astfel timpul de efectuare a inventarierii fizice cu până la 70%. În plus, integrarea acestor tehnologii cu platformele Cloud permite sincronizarea instanțelor între datele fizice și cele contabile, oferind managementului o imagine clară și actualizată asupra stocurilor.

Digitalizarea facilitează și gestionarea eficientă a bunurilor supuse perisabilității naturale. Sistemele automate permit monitorizarea termenelor de expirare și calcularea pierderilor admisibile conform standardelor tehnice, eliminând erorile umane frecvent semnalate în literatura de specialitate. Astfel, trecerea la soluții digitale nu reprezintă doar o modernizare a echipamentelor, ci optimizează fluxul informațional contabil în ansamblu.

Rezultatele inventarierii digitalizate se integrează direct în contabilitate, asigurând o evaluare precisă a diferențelor constatate:

Plusurile de active imobilizate și circulante (cu excepția creanțelor) constatate la inventariere se înregistrează la valoarea justă, fiind recunoscute concomitent ca majorare a activelor și ca venituri, de regulă prin contul 612.4 „Venituri din plusurile de active imobilizate și circulante constatate la inventariere” [4, 6].

Lipsurile sau pierderile din deteriorarea activelor imobilizate și circulante (cu excepția creanțelor și a lipsurilor de stocuri în limita normelor perisabilității naturale), precum și lipsurile constatate peste limitele perisabilității naturale se reflectă drept cheltuieli prin contul 714.4 „Cheltuieli privind lipsurile și pierderile din deteriorarea activelor imobilizate și circulante” [4, 6].

Lipsurile și pierderile din deteriorarea stocurilor în limita normelor perisabilității naturale se includ în costuri, prin conturile 811 „Activități de bază”, 812 „Activități auxiliare”, 821 „Costuri indirecte de producție” sau, după caz, se reflectă ca cheltuieli prin contul 712 „Cheltuieli de distribuire” [4, 6].

Totodată, sistemele informatice permit compensarea automată a plusurilor cu lipsurile, în situațiile în care există risc de confuzie între sortimente. În cazul stocurilor afectate de perisabilitatea naturală, digitalizarea asigură monitorizarea riguroasă a pierderilor în limitele normelor aprobate și corectitudinea deducerilor fiscale. Atunci când lipsurile sunt imputabile, sistemul generează automat creanța față de persoanele responsabile prin contul 226.2 „Creanțe privind recuperarea prejudiciului material”, contribuind la protejarea patrimoniului și la recuperarea operativă a prejudiciilor constatate [6].

Digitalizarea inventarierii patrimoniului aduce numeroase beneficii, dar ridică și unele provocări metodologice și organizaționale:

Avantaje:

- *Eficiență crescută:* documentele electronice și sistemele informatice permit procesarea rapidă a datelor și reduc timpul necesar inventarierii [4, 5].

- *Trasabilitate și control intern sporit:* utilizarea semnăturilor digitale și a sistemelor IT permite urmărirea completă a modificărilor și responsabilizarea membrilor comisiei de inventariere.

- *Reducerea erorilor și discrepanțelor:* metodele digitale permit integrarea directă cu contabilitatea și identificarea diferențelor mai rapid.

- *Posibilitatea inventarierii la distanță:* sistemele video, scanarea și aplicațiile mobile permit verificarea elementelor patrimoniale fără prezența simultană a tuturor membrilor comisiei.

- *Integrare cu raportarea financiară:* rezultatele inventarierii pot fi automatizate și reflectate în situațiile financiare, sporind relevanța și credibilitatea informațiilor contabile.

Dezavantaje:

- *Necesitatea unei infrastructuri IT performante:* entitățile mici sau cu resurse limitate pot întâmpina dificultăți în implementarea sistemelor informatice adecvate.

- *Risc de scădere a trasabilității fără proceduri clare:* în absența unor instrucțiuni interne pentru utilizarea documentelor electronice și a semnăturii digitale, există riscul diminuării fiabilității probelor.

- *Necesitatea instruirii personalului:* personalul responsabil trebuie să fie pregătit profesional pentru utilizarea instrumentelor digitale și pentru aplicarea corectă a regulilor contabile.

- *Probleme legate de inventarierea la distanță:* pot apărea dificultăți în asigurarea exhaustivității verificării și delimitarea responsabilităților membrilor comisiei.

- *Costuri inițiale și de mentenanță:* implementarea și întreținerea sistemelor informa-

tice pot presupune investiții semnificative.

Prin urmare, digitalizarea inventarierii constituie un pas important spre modernizarea procesului, însă eficiența sa depinde de capacitatea entității de a implementa corect procedurile IT și de pregătirea personalului [4, 5].

În contextul digitalizării procesului de inventariere, este important să evidențiem atât beneficiile, cât și provocările asociate utilizării instrumentelor electronice și a metodelor moderne de constatare a elementelor patrimoniale. Tabelul nr. 1 sintetizează principalele avantaje și dezavantaje ale digitalizării procesului de inventariere în entitățile din Republica Moldova.

Tabelul 1. Avantaje și dezavantaje ale digitalizării procesului de inventariere

Aspect	Avantaje	Dezavantaje
<i>Eficiență</i>	Procesare rapidă a datelor și economisire de timp	Necesită infrastructură IT performantă
<i>Trasabilitate și control intern</i>	Urmărirea modificărilor și responsabilizarea membrilor comisiei	Risc de diminuare a trasabilității fără proceduri interne clare
<i>Precizie</i>	Reducerea erorilor și identificarea rapidă a discrepanțelor	Necesită instruirea profesională a personalului
<i>Inventariere la distanță</i>	Posibilitatea verificării elementelor fără prezența fizică simultană	Probleme în asigurarea exhaustivității și delimitarea responsabilităților
<i>Integrare cu raportarea financiară</i>	Automatizarea reflectării rezultatelor în situațiile financiare	Costuri inițiale și de mentenanță ridicate

Sursa: Elaborat de autori în baza [1, 2, 4, 5]

În urma analizei tabelului, se poate observa că digitalizarea procesului de inventariere oferă oportunități semnificative pentru creșterea eficienței, preciziei și transparenței în gestiunea patrimoniului, însă implementarea sa trebuie să fie însoțită de instruirea corespunzătoare a personalului, infrastructură adecvată și proceduri interne clare, pentru a maximiza beneficiile și a diminua riscurile asociate.

Corelarea terminologică cu Standardele Naționale de Contabilitate. Alinierea terminologiei din Regulament cu cea prevăzută de SNC asigură o interpretare unitară a rezultatelor

inventarierii, facilitează tratamentul contabil al estimărilor, erorilor și ajustărilor contabile aferente procesului de inventariere, precum și consolidează rolul inventarierii ca instrument informațional, nu doar ca procedură administrativă [3, 6]. Astfel, diferențele constatate pot fi integrate imediat în contabilitate, sporind relevanța și fiabilitatea informațiilor contabile prezentate.

Prin urmare, inventarierea dobândește o funcție suplimentară de suport informațional în procesul de ajustare a valorii contabile a elementelor patrimoniale și de asigurare a

conformității situațiilor financiare cu principiile contabilității de angajamente.

Simplificarea documentației aferente inventarierii. Regulamentul actualizat prevede simplificarea modelelor de documente utilizate în cadrul procesului de inventariere pentru entitățile din sectorul corporativ. Această modificare permite adaptarea formularelor la specificul activității entității și integrarea documentelor de inventariere în sistemele informatice interne.

În acest context, responsabilitatea pentru asigurarea trasabilității și credibilității informațiilor obținute în urma inventarierii este transferată într-o măsură mai mare asupra sistemelor de control intern implementate de entitate. Prin urmare, documentația nu mai este un simplu suport administrativ, ci devine parte a unui sistem coerent de control intern, conectat direct la procesele contabile și la raportarea financiară.

Consolidarea rolului inventarierii în procesul de raportare financiară. Modificările introduse prin Ordinul nr. 115/2025 vizează, de asemenea, modul de prezentare a rezultatelor inventarierii în nota explicativă la situațiile financiare [2]. Această prevedere subliniază rolul inventarierii în confirmarea existenței și

evaluării elementelor patrimoniale, identificarea abaterilor semnificative și fundamentarea ajustărilor contabile necesare. Prin această măsură, inventarierea devine un instrument de validare și fundamentare a informațiilor contabile, contribuind la creșterea transparenței și credibilității datelor financiare, fundamentarea ajustărilor contabile și corecțiilor de estimări, precum și susținerea deciziilor manageriale și a evaluărilor auditorilor externi.

Această abordare consolidează conceptul modern al inventarierii ca proces strategic, nu doar operațiune procedurală, integrând-o în ansamblul mecanismelor de control intern și raportare financiară ale entităților. Prin urmare, inventarierea devine un instrument de validare a informațiilor prezentate în situațiile

Pentru a evidenția clar modificările aduse prin Ordinul nr. 115/2025 și impactul acestora asupra procesului de inventariere, este utilă o analiză comparativă între prevederile vechiului și noului regulament. Tabelul nr. 2 sintetizează principalele diferențe conceptuale și metodologice, evidențiind modul în care digitalizarea, flexibilizarea documentației și alinierea la SNC transformă inventarierea dintr-o procedură administrativă într-un instrument integrat de control și raportare financiară.

Tabelul 2. Analiza comparativă a prevederilor Regulamentului privind inventarierea patrimoniului

Criteria de analiză	Reglementarea anterioară (Ordin MF nr. 60/2012)	Reglementarea actualizată (Ordin MF nr. 115/2025)
<i>Domeniul de aplicare</i>	Regulament unic pentru toate entitățile	Reglementări diferențiate pe sectoare (corporativ / public)
<i>Forma documentelor de inventariere</i>	Preponderent pe suport de hârtie	Suport electronic admis
<i>Semnarea documentelor</i>	Semnături olografe	Semnături electronice admise
<i>Metode de inventariere</i>	Constatare fizică directă	Inclusiv metode digitale și constatare la distanță
<i>Integrarea IT</i>	Limitată	Integrare cu sisteme informatice contabile
<i>Terminologie</i>	Parțial aliniată SNC	Aliniată SNC și tratament estimări/erori
<i>Rolul inventarierii</i>	Procedură de control intern	Instrument de ajustare contabilă
<i>Documente primare</i>	Formulare standard rigide	Formulare simplificate și adaptabile
<i>Prezentarea rezultatelor</i>	Reflectare limitată în raportare	Dezvăluiri în nota explicativă

Sursa: Elaborat de autori în baza [1, 2, 4, 5]

Analiza comparativă evidențiată în tabelul precedent subliniază transformarea profundă a procesului de inventariere în contextul actualizării cadrului normativ. Noul regulament nu doar că diferențiază reglementările pe sectoare, dar și integrează digitalizarea, alinierea la SNC și flexibilizarea documentației, consolidând inventarierea ca instrument informațional strategic în cadrul sistemului de control intern și al raportării financiare.

Pe baza acestor constatări, pot fi formulate concluzii relevante privind eficiența și funcționalitatea modificărilor, precum și recomandări practice pentru implementarea lor în entitățile din Republica Moldova. Această abordare permite utilizatorilor să înțeleagă nu doar ce s-a schimbat, ci și cum pot fi aplicate noile prevederi în practică pentru a spori transparența, credibilitatea și relevanța informației contabile.

Concluzii

Modificările operate la Regulamentul privind inventarierea reflectă o schimbare semnificativă a rolului și funcționalității procesului de inventariere în cadrul sistemului contabil al entităților din Republica Moldova.

În noul cadru normativ, inventarierea depășește caracterul tradițional de procedură administrativă orientată exclusiv spre verificarea existenței fizice a elementelor patrimoniale, fiind tratată ca un instrument relevant de asigurare a credibilității informației contabile și de fundamentare a ajustărilor necesare în procesul de raportare financiară.

Modificările la Regulamentul privind inventarierea prin Ordinul nr. 115/2025 reflectă o transformare conceptuală a inventarierii patrimoniului, care nu mai este doar o procedură administrativă, ci devine un instrument integrat în raportarea financiară prin:

- Digitalizarea procesului permite inventarierea continuă și integrarea în sistemele informatice contabile;

- Alinierea terminologică la SNC consolidează relevanța și fiabilitatea informației contabile;

- Simplificarea documentației și prezentarea rezultatelor în nota explicativă sporesc transparența și credibilitatea situațiilor financiare.

Introducerea posibilității de utilizare a documentelor electronice și a mijloacelor digitale în realizarea inventarierii contribuie la modernizarea mecanismelor de control intern și facilitează integrarea acestui proces în sistemele informaționale contabile ale entităților. Totodată, diferențierea reglementărilor aplicabile sectorului corporativ și celui public permite adaptarea procedurilor de inventariere la particularitățile cadrului de raportare financiară aferent fiecărui sector instituțional.

Corelarea terminologiei Regulamentului cu conceptele prevăzute de SNC consolidează legătura dintre rezultatele inventarierii și tratamentul contabil al estimărilor și erorilor, sporind relevanța informațională a acestui proces în contextul întocmirii situațiilor financiare.

În ansamblu, modificările analizate creează premisele unei abordări moderne a inventarierii patrimoniului, orientate spre eficientizarea procedurilor de verificare, sporirea transparenței informațiilor contabile și alinierea practicilor naționale la cerințele contemporane ale raportării financiare.

Deși modificările operate la Regulamentul privind inventarierea patrimoniului prin Ordinul nr. 115/2025 emis de Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova creează premisele modernizării procesului de inventariere și alinierii acestuia la cerințele actuale ale raportării financiare, implementarea practică a noilor prevederi poate genera o serie de dificultăți metodologice și organizaționale.

În primul rând, digitalizarea procesului de inventariere presupune existența unor sisteme informaționale contabile performante, precum și a unei infrastructuri IT adecvate, condiții

care nu sunt întrunite în mod uniform de către toate entitățile, în special în cazul întreprinderilor mici și mijlocii. În lipsa unor proceduri interne bine definite privind utilizarea documentelor electronice și a semnăturii digitale, există riscul diminuării trasabilității operațiunilor de inventariere și al afectării credibilității probelelor obținute.

În al doilea rând, utilizarea metodelor tehnice de constatare a existenței elementelor patrimoniale, inclusiv inventarierea la distanță, poate ridica probleme legate de asigurarea exhaustivității verificării și de delimitarea responsabilităților membrilor comisiei de inventariere. În acest context, absența unor ghiduri metodologice detaliate privind aplicarea acestor instrumente digitale poate conduce la interpretări divergente ale prevederilor regulamentare.

Totodată, flexibilizarea modelelor de documente aferente inventarierii, deși contribuie la adaptarea acestora la specificul activității entității, poate genera neuniformitate în practicile de documentare și dificultăți în cadrul misiunilor de audit financiar, în condițiile în care lipsa unor formate standardizate ar putea afecta comparabilitatea informațiilor.

Nu în ultimul rând, integrarea rezultatelor inventarierii în procesul de ajustare a estimărilor contabile și de corectare a erorilor impune un nivel sporit de profesionalism din partea personalului contabil, precum și consolidarea sistemelor de control intern. În absența unor politici contabile actualizate corespunzător noilor cerințe, există riscul aplicării neuniforme a tratamentelor contabile aferente diferențelor constatate în urma inventarierii.

Prin urmare, eficiența aplicării noilor prevederi ale Regulamentului privind inventarierea patrimoniului depinde, în mod esențial, de capacitatea entităților de a adapta procedurile interne de control și politicile contabile la cerințele mediului digital, precum și de nivelul de pregătire profesională a personalului impli-

cat în organizarea și desfășurarea procesului de inventariere.

În vederea asigurării implementării eficiente a prevederilor actualizate ale Regulamentului privind inventarierea patrimoniului, aprobat prin Ordinul nr. 115/2025 emis de Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, se recomandă entităților:

➤ revizuirea și actualizarea politicilor contabile interne, în special a procedurilor aferente organizării și documentării procesului de inventariere;

➤ elaborarea unor instrucțiuni interne privind utilizarea documentelor electronice și aplicarea semnăturii digitale în cadrul inventarierii patrimoniului;

➤ implementarea sau adaptarea sistemelor informaționale contabile în vederea integrării funcționalităților de inventariere digitală;

➤ organizarea instruirii personalului responsabil de efectuarea inventarierii, cu accent pe aplicarea metodelor tehnice moderne de constatare a existenței elementelor patrimoniale;

➤ consolidarea mecanismelor de control intern pentru a asigura trasabilitatea și credibilitatea informațiilor obținute în urma inventarierii.

Aplicarea acestor măsuri poate contribui la reducerea riscurilor asociate tranziției către un model digitalizat al procesului de inventariere și la sporirea relevanței informației contabile prezentate în situațiile financiare.

Referințe bibliografice

1. Regulamentul privind inventarierea din 29.05.2012. Disponibil: <https://www.mf.gov.md/ro/content/ordin-cu-privire-la-aprobarea-regulamentului-privind-inventarierea-nr-60>

2. Ordinul nr. 115 din 30.10.2025 privind modificarea Regulamentului privind inventarierea patrimoniului. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 04.12.2025. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=151828&lang=ro

3. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017. Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 1-6 din 05.01.2018. Disponibil:

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro#

4. POPOVICI, A., CAUȘ, L. Accounting and tax treatments regarding the inventory of assets, equity, and liabilities. In: *European Journal of Accounting, Finance & Business*, Volume 11, Issue 1/ February 2023, România, 2023, p. 124-131, ISSN 2344-102X, ISSN-L 2344-102X. DOI: 10.4316/EJAFB.2023.1114, Editor: Stefan cel Mare University of Suceava, Romania, Disponibil: <http://accounting-management.ro/index.ph>

[p?pag=showarticle&issue=31&year=2023&brief=3116](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117857&lang=ro)

5. POPOVICI, A., BĂNCILĂ, N. Digitalizarea documentelor contabile: provocări, beneficii și strategii pentru viitorul economic. În: *Vector european*, 2025, nr. 1, p.136-143. ISSN 2345-1106. E-ISSN 2587-358X, categoria B. Disponibil: https://usem.md/uploads/files/Activitate_%C8%98tiin%C8%9Bific%C4%83_USEM/Vector/Vector_European_2025_1.pdf

6. Planul general de conturi contabile cu modificările și completările ulterioare: 2019. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117857&lang=ro

CZU 349.44(478+498)

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2025.2.08>

COMPARATIVE CASE STUDY: LEGAL REGULATIONS IN THE FIELD OF URBAN PLANNING IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND ROMANIA

Mihai Bogdan CRĂCIUNAȘ

Campulung Moldovenesc, Romania

PhD student, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: mihai.craciunas@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0008-0557-9572>

The article presents a comparative analysis of the legal framework governing urban planning and spatial planning in Romania and the Republic of Moldova, with a focus on the core legislative acts, planning instruments, competent institutions, approval and authorization procedures, building permit issuance, as well as control and sanctioning mechanisms. The analysis aims to highlight both the common elements resulting from a shared administrative tradition and similar terminology, and the differences generated by institutional organization, the degree of decentralization, and developments in relation to European practices. The findings indicate that, although the urban planning toolkit is broadly comparable, procedural and implementation differences directly affect investment predictability, the quality of the built environment, and the ability of public authorities to control urban development.

Keywords: urban planning, spatial planning, urban planning instruments, building authorization, urban control, Romania, Republic of Moldova.

STUDIUL DE CAZ COMPARATIV: REGLEMENTĂRILE JURIDICE ÎN DOMENIUL URBANISMULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA

Articolul prezintă o analiză comparativă a cadrului juridic care reglementează urbanismul și amenajarea teritoriului în România și în Republica Moldova, cu accent pe actele normative de bază, instrumentele de planificare, instituțiile competente, procedurile de avizare și aprobare, autorizarea executării lucrărilor de construcții, precum și mecanismele de control și sancționare. Analiza urmărește să evidențieze atât elementele comune rezultate din tradiția administrativă și terminologică apropiată, cât și diferențele generate de organizare instituțională, gradul de descentralizare și evoluția în raport cu practicile europene. Rezultatele arată că, deși instrumentarul planificării urbane este comparabil, diferențele de procedură și de implementare influențează direct predictibilitatea investițiilor, calitatea mediului construit și capacitatea autorităților de a controla dezvoltarea urbană.

Cuvinte-cheie: urbanism, amenajarea teritoriului, planificare urbană, autorizare construire, control urbanistic, România, Republica Moldova.

ÉTUDE DE CAS COMPARATIVE: LES RÉGLEMENTATIONS JURIDIQUES DANS LE DOMAINE DE L'URBANISME EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA ET EN ROUMANIE

L'article présente une analyse comparative du cadre juridique régissant l'urbanisme et l'aménagement du territoire en Roumanie et en République de Moldova, en mettant l'accent sur les principaux actes normatifs, les instruments de planification, les institutions compétentes, les procédures d'avis et d'approbation, l'autorisation de l'exécution des travaux de construction, ainsi que les mécanismes de contrôle et de sanction. L'analyse vise à mettre en évidence à la fois les éléments communs issus d'une

tradition administrative partagée et d'une terminologie similaire, ainsi que les différences résultant de l'organisation institutionnelle, du degré de décentralisation et de l'évolution par rapport aux pratiques européennes. Les résultats montrent que, bien que les instruments de planification urbaine soient largement comparables, les différences de procédure et de mise en œuvre influencent directement la prévisibilité des investissements, la qualité de l'environnement bâti et la capacité des autorités publiques à contrôler le développement urbain.

Mots-clés: *urbanisme, aménagement du territoire, planification urbaine, autorisation de construire, contrôle de l'urbanisme, Roumanie, République de Moldova.*

СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ: ПРАВОВЫЕ НОРМЫ В СФЕРЕ ГОРОДСКОГО ПЛАНИРОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА И РУМЫНИИ

В статье представлен сравнительный анализ правовой базы, регулирующей городское планирование и территориальное развитие в Румынии и Республике Молдова, с акцентом на основные нормативные акты, инструменты планирования, компетентные учреждения, процедуры утверждения и согласования, разрешение на строительные работы, а также механизмы контроля и санкционирования. Цель анализа — выявить как общие элементы, обусловленные тесной административной и терминологической традицией, так и различия, вызванные институциональной организацией, степенью децентрализации и эволюцией в соответствии с европейской практикой. Результаты показывают, что, хотя инструменты городского планирования сопоставимы, различия в процедурах и реализации напрямую влияют на предсказуемость инвестиций, качество застроенной среды и способность властей контролировать городское развитие.

Ключевые слова: *урбанизм, территориальное развитие, городское планирование, разрешение на строительство, городской контроль, Румыния, Республика Молдова.*

Introducere

Urbanismul și amenajarea teritoriului reprezintă domenii centrale ale dreptului administrativ contemporan, având rolul de a coordona dezvoltarea spațială în raport cu interesul public, protecția mediului și cerințele dezvoltării economice. Reglementarea juridică a acestor domenii influențează în mod direct modul de utilizare a terenurilor, configurarea mediului construit și calitatea vieții în spațiile urbane și rurale. În context european, urbanismul nu mai este perceput exclusiv ca un instrument tehnic de planificare, ci ca o politică publică integrată, aflată la intersecția dintre drept, administrație publică, economie și politici de mediu.

Literatura de specialitate evidențiază faptul că sistemele de reglementare urbanistică au evoluat de la modele rigide, predominant prescriptive, către cadre juridice mai flexibile, orientate spre obiective și rezultate. Healey arată că planificarea urbană modernă presupune nu doar stabilirea unor reguli de utilizare a tere-

nurilor, ci și gestionarea relațiilor dintre actorii publici și privați, precum și integrarea intereselor sociale, economice și de mediu în procesul decizional [1, p. 30]. În acest sens, urbanismul devine un mecanism de guvernare teritorială, iar eficiența sa depinde în mod direct de coerența normativă și de capacitatea instituțională a autorităților publice.

În plan comparativ, studiile de drept administrativ și drept urbanistic subliniază importanța contextului instituțional în configurarea regulilor juridice aplicabile urbanismului. May și Bowen evidențiază că diferențele dintre modelele de organizare statală, precum structura federală sau cea centralizată, influențează modul de elaborare, implementare și control al reglementărilor, inclusiv în domeniul planificării urbane [2, p. 480]. Astfel, aceleași instrumente juridice pot produce efecte diferite în practică, în funcție de gradul de descentralizare, de distribuția competențelor și de mecanismele de control administrativ.

În Europa Centrală și de Est, urbanismul a fost profund marcat de tranziția de la economia planificată la economia de piață, proces care a generat tensiuni între necesitatea liberalizării investițiilor și menținerea controlului public asupra dezvoltării teritoriale. Economidou și colaboratorii arată că, în acest context, politicile europene au avut un rol determinant în remodelarea legislațiilor naționale, în special prin promovarea principiilor dezvoltării durabile, eficienței energetice și protecției mediului [3, p. 86]. Aceste orientări au condus la o convergență progresivă a obiectivelor urbanismului, chiar dacă soluțiile juridice și administrative rămân diferențiate.

Analiza comparativă a cadrului juridic aplicabil urbanismului și amenajării teritoriului în România și Republica Moldova este relevantă atât din perspectivă teoretică, cât și practică. Cele două state împărtășesc o tradiție administrativă și terminologică apropiată, însă au cunoscut evoluții distincte în ceea ce privește reformele instituționale și alinierea la practicile europene. Van Hoecke subliniază că metoda comparativă funcțională permite identificarea convergențelor și divergențelor reale dintre sisteme juridice, dincolo de diferențele formale de structură normativă [4, p. 182]. Prin urmare, studiul comparativ al urbanismului în cele două state contribuie la o mai bună înțelegere a impactului reglementărilor asupra predictibilității investițiilor, calității mediului construit și capacității autorităților de a controla dezvoltarea urbană.

Această dimensiune de guvernanță este aprofundată de Faludi, care subliniază că planificarea spațială contemporană nu mai poate fi concepută exclusiv ca un instrument de control al utilizării terenurilor, ci ca un proces strategic, orientat spre coordonare interinstituțională și integrarea politicilor sectoriale [5, p. 24]. În viziunea sa, eficiența urbanismului depinde de capacitatea sistemului juridic de a crea cadre flexibile, capabile

să răspundă schimbărilor economice și sociale rapide, fără a compromite interesul public. Într-o abordare complementară, Alexander arată că urbanismul funcționează ca un sistem juridic și instituțional multilevel, în care interacțiunea dintre nivelul local, regional și național influențează direct predictibilitatea deciziilor de planificare [6, p. 112]. Din această perspectivă, fragmentarea competențelor sau lipsa unei coordonări eficiente între nivelurile administrative pot conduce la incertitudine juridică și la conflicte în procesul de autorizare a dezvoltărilor urbane.

La rândul său, Buitelaar evidențiază faptul că, în statele aflate în tranziție, urbanismul se confruntă adesea cu o tensiune structurală între flexibilizarea reglementărilor pentru a atrage investiții și necesitatea menținerii unor mecanisme eficiente de control [7, p. 98]. Această tensiune este vizibilă în utilizarea frecventă a derogărilor și a documentațiilor punctuale, care pot afecta coerența dezvoltării urbane dacă nu sunt integrate într-o viziune strategică de ansamblu.

Metodologia de cercetare

Cercetarea utilizează o metodologie calitativă de tip analiză comparativă. Au fost examinate actele normative principale din fiecare stat, structura și rolul documentațiilor de urbanism, competențele instituționale și fluxurile administrative tipice (inițiere–avizare–aprobare–implementare). În completare, s-au urmărit aspecte practice: durata și complexitatea avizării, transparența decizională și funcționarea controlului.

În România, cadrul de bază pentru amenajarea teritoriului și urbanism este stabilit prin Legea nr. 350/2001, care definește principiile de gestionare spațială a teritoriului și instrumentele de planificare. În plan operațional, autorizarea executării lucrărilor de construcții este reglementată prin Legea nr. 50/1991, act normativ care corelează emiterea autorizației

de construire cu documentațiile de urbanism aprobate.

Legea nr. 350/2001 instituie o ierarhie a documentațiilor (amenajarea teritoriului la nivel național/județean și urbanismul la nivel local) și consacră principiile descentralizării și autonomiei locale, însă în cadrul unor reguli și proceduri unitare. Această arhitectură urmărește să asigure un echilibru între dreptul de proprietate și interesul public, prin reguli de ocupare a terenului, regimuri de înălțime, funcțiuni admise și condiții de integrare în infrastructura edilitară.

În practică, România operează cu un sistem în care decizia urbanistică se materializează în hotărâri ale consiliilor locale/județene (pentru PUG/PUZ) și în acte administrative individuale (certificat de urbanism, autorizație de construire). Astfel, urbanismul combină acte normative locale (reglementări cu aplicare generală într-o zonă) cu acte administrative aplicate unui beneficiar (autorizația).

În Republica Moldova, domeniul este reglementat tradițional prin Legea nr. 835/1996 privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului, care definește urbanismul ca activitate de interes public și stabilește obiectivele planificării teritoriale. În ultimii ani, cadrul normativ a fost consolidat prin adoptarea Codului urbanismului și construcțiilor (Codul nr. 434/2023), care reunește și sistematizează reguli privind planificarea, proiectarea, executarea și controlul construcțiilor.

Pe componenta de autorizare, Republica Moldova a utilizat o perioadă îndelungată Legea nr. 163/2010 privind autorizarea executării lucrărilor de construcție, iar treptat, prevederi sunt preluate și armonizate în Codul urbanismului și construcțiilor. Abordarea moldovenească urmărește clarificarea responsabilităților instituționale și standardizarea procedurilor, inclusiv prin reglementări și ghiduri secundare.

În raport cu România, se observă o tendință de codificare mai recentă și de reorganizare a instrumentelor, cu scopul de a reduce fragmen-

tarea normativă și de a crește predictibilitatea autorizării. Totuși, implementarea depinde de capacitatea autorităților locale și de disponibilitatea documentațiilor actualizate la nivelul localităților.

Instrumente de planificare și documentații de urbanism

Atât România, cât și Republica Moldova utilizează un set de documentații comparabile ca scop: stabilirea regimului de construire și a utilizărilor terenului la nivelul întregii localități și la nivel zonal. În România, instrumentul central este Planul Urbanistic General (PUG), completat de Regulament Local de Urbanism (RLU), iar în completare se utilizează Planul Urbanistic Zonal (PUZ) și Planul Urbanistic de Detaliu (PUD). În Republica Moldova, există planuri urbanistice generale și zonale, precum și planuri de detaliu, utilizate într-o logică similară.

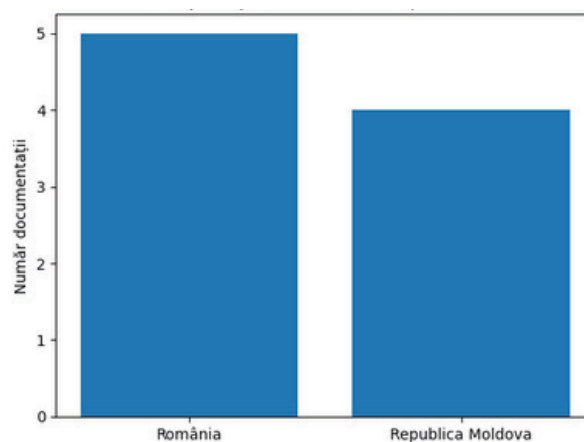

Fig. 1. Numărul principalelor documentații de urbanism

Sursa: Elaborare de către autor.

În figura 1 este prezentată structura instrumentelor de planificare urbană utilizate în cele două state. România operează cu un sistem mai fragmentat și ierarhizat al documentațiilor, în timp ce Republica Moldova utilizează un set similar, însă mai concentrat, în contextul codificării recente a domeniului. Diferențele apar

în nivelul de standardizare și în modul de integrare a componentelor: în România, PUG este legat explicit de zonificare, indicatori urbanistici (POT, CUT, regim de înălțime) și reguli de conformare (aliniamente, retrageri, funcțiuni), iar PUZ/PUD operează ca instrumente de adaptare/localizare. În Republica Moldova, structura planurilor este apropiată, însă regimul de aplicare și gradul de detaliu pot varia în funcție de capacitatea administrației locale și de practica de elaborare.

Un element de analiză comparativă este frecvența actualizării documentațiilor. În ambele state, un risc major pentru coerența dezvoltării urbane îl reprezintă documentațiile depășite sau incomplete. În lipsa unui PUG actualizat, presiunea se mută pe documentațiile zonale sau pe soluții ad-hoc, ceea ce poate produce fragmentare, contradicții și contestări.

În România, competențele în urbanism sunt împărțite între autorități centrale (ministere, instituții de specialitate), autorități județene și autorități locale. Consiliile locale aprobă PUG/PUZ și regulamentele aferente, iar primarul emite certificate de urbanism și autorizații de construire. În paralel, există avizatori specializați (mediu, sănătate publică, cultură/patrimoniu, utilități, circulație), iar Inspectoratul de Stat în Construcții exercită controlul.

În Republica Moldova, autoritățile locale au, de asemenea, un rol central în aprobarea planurilor și în emiterea actelor de autorizare, însă cadrul de codificare și mecanismele de coordonare pot conduce la o intervenție mai pronunțată a autorităților centrale în standardizarea procedurilor. Prin Codul urbanismului și construcțiilor, se urmărește clarificarea circuitului documentelor și a responsabilităților profesionale.

Din perspectiva guvernării, un punct sensibil în ambele state este coordonarea dintre urbanism și investițiile publice (infrastructură, transport, utilități). Calitatea urbanismului depinde de corelarea reglementărilor cu posibilitatea reală de echipare edilitară și de implemen-

tare, altfel planurile riscă să rămână documente formale, fără efect în teren.

Procedurile de avizare reprezintă un element esențial al sistemului urbanistic, deoarece asigură integrarea cerințelor sectoriale (mediu, sănătate, siguranță, patrimoniu, utilități). În România, avizarea PUG/PUZ este caracterizată de o listă de avize și acorduri stabilită prin legislație și ghiduri, iar aprobarea se realizează prin hotărâri ale autorităților deliberative.

În Republica Moldova, avizarea și aprobarea planurilor urmează o logică apropiată, însă diferențele apar în durata practică și în capacitatea instituțională de a procesa documentațiile. Procesul de reformă urmărește reducerea ambiguităților și creșterea transparenței, inclusiv prin digitalizare și standardizare. O provocare frecventă o reprezintă absența unor baze de date urbane actualizate, fără de care avizarea devine mai lentă și mai puțin predictibilă, fig. 2.

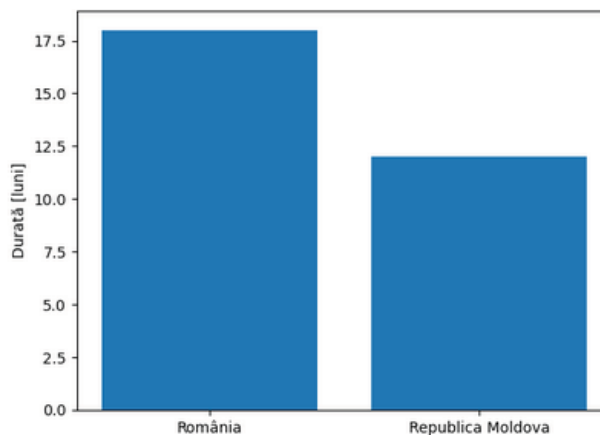

Fig. 2. Durata medie de aprobare a documentațiilor urbanistice

Sursa: Elaborare de către autor.

În ambele sisteme, o problemă recurentă este diferența dintre conformarea formală (există avize pe hârtie) și conformarea materială (reglementările sunt efectiv implementabile). Acolo unde planurile prevăd densități sau funcțiuni fără infrastructură, apar tensiuni între reglementare și realitate, cu impact direct asupra calității mediului construit.

Autorizarea reprezintă momentul în care reglementările urbanistice se transformă în drepturi și obligații concrete pentru un beneficiar. În România, autorizația de construire se emite în baza unui certificat de urbanism care indică regimul juridic, economic și tehnic al imobilului, lista de avize necesare și cerințele de conformare cu PUG/PUZ/PUD. Legea nr. 50/1991 structurează tipurile de lucrări ce necesită autorizare și situațiile de excepție, precum și răspunderile pentru executarea fără autorizație.

În Republica Moldova, autorizarea se bazează pe certificate de urbanism și autorizații de construire, în corelare cu planurile urbanistice și cu cerințele de avizare. În ultimii ani, prin codificare și regulamente, se urmărește o mai bună definire a termenelor de valabilitate, a condițiilor de prelungire și a situațiilor în care anumite lucrări pot fi executate fără autorizare, în condiții strict reglementate.

Comparativ, diferențele relevante sunt: nivelul de detaliere procedurală (România având o practică administrativă consolidată pe baza Legii 50/1991), gradul de digitalizare și de publicitate a actelor, modul de control posterior. În ambele state, lipsa documentațiilor urbanistice actualizate poate conduce la o presiune crescută asupra procedurilor de autorizare, prin solicitări repetate de derogare sau de ajustare a reglementărilor.

Controlul urbanistic este necesar pentru credibilitatea sistemului, deoarece reglementările fără control efectiv devin ineficiente. În România, controlul este exercitat prin Inspectoratul de Stat în Construcții și prin autoritățile locale, iar Legea nr. 50/1991 prevede sancțiuni contravenționale și, în anumite situații, consecințe penale sau măsuri de desființare a lucrărilor. În plus, există mecanisme de oprire a lucrărilor și de constatare a neconformităților, fig. 3.

În Republica Moldova, controlul se exercită prin instituții competente în domeniul construcțiilor și prin autoritățile publice, iar

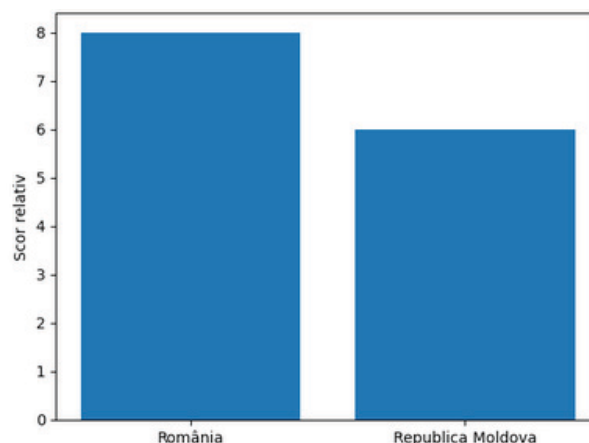

Fig. 3. Nivelul de control urbanistic

Sursa: Elaborare de către autor.

cadru recent de codificare urmărește clarificarea răspunderilor profesionale și a tipurilor de încălcări. O direcție importantă o reprezintă definirea clară a lucrărilor exceptate de la autorizare și delimitarea responsabilităților pentru conformare.

În ambele state, eficiența controlului depinde de capacitatea administrativă, de coerența sancțiunilor și de predictibilitatea aplicării lor. Un control inconsistent favorizează dezvoltări neconforme, generează concurență neloială între investiții și reduce încrederea publică în urbanism.

Participarea publică este un element cheie în urbanism, deoarece deciziile privind utilizarea terenurilor afectează comunități întregi. În România, consultarea publică este o etapă prevăzută în elaborarea documentațiilor, iar lipsa transparenței poate conduce la contestații administrative și litigii. Litigiile în urbanism apar frecvent din conflicte privind indicatori urbanistici, schimbări de funcțiune, protecția patrimoniului și impactul asupra vecinătăților.

În Republica Moldova, mecanismele de transparență și consultare publică sunt, de asemenea, relevante, iar reformele recente urmăresc îmbunătățirea accesului la informație și standardizarea procedurilor. Un element practic important este publicitatea documentațiilor (acces online la planșe, regulamente, avize),

care reduce riscul de neînțelegeri și facilitează conformarea.

Comparativ, un indicator de maturitate instituțională este capacitatea sistemului de a gestiona conflictele înainte de a ajunge în litigiu, prin consultare reală, răspuns la observații și justificarea deciziilor de planificare.

Studiu de caz comparativ

Pentru a evidenția diferențele de implementare a reglementărilor urbanistice dintre România și Republica Moldova, studiul de caz analizează parcursul administrativ al unei investiții imobiliare de dimensiune medie, respectiv realizarea unei clădiri de locuințe colective într-o zonă urbană cu funcțiuni mixte (locuire, servicii, comerț). Alegerea acestui tip de investiție este justificată de frecvența sa în practica urbanistică și de gradul ridicat de interacțiune cu instrumentele de planificare, procedurile de avizare și mecanismele de control.

Analiza urmărește compararea etapelor principale ale procesului investițional, având în vedere: rolul documentațiilor de urbanism în fundamentarea deciziei, complexitatea și durata procedurilor administrative, gradul de predictibilitate juridică pentru investitor și eficiența mecanismelor de control urbanistic. Studiul nu are ca scop evaluarea unui proiect concret, ci ilustrarea funcționării sistemelor juridice printr-un scenariu tipic, frecvent întâlnit în practica administrației locale.

În România, realizarea unei clădiri de locuințe colective este strâns legată de conformarea cu documentațiile de urbanism aprobate. Procesul investițional debutează cu verificarea încadrării terenului în Planul Urbanistic General (PUG) al localității și în Regulamentul Local de Urbanism aferent. Aceste documentații stabilesc funcțiunea admisă, indicatorii urbanistici (procent de ocupare a terenului, coeficient de utilizare a terenului, regim de înălțime), retragerile față de limitele

de proprietate și condițiile de integrare în infrastructura edilitară.

Dacă proiectul propus respectă reglementările PUG, investitorul solicită certificatul de urbanism, act administrativ cu caracter informativ, care indică regimul juridic, economic și tehnic al terenului, precum și lista avizelor și acordurilor necesare pentru autorizare. În această etapă se conturează deja complexitatea procedurii, întrucât certificatul de urbanism concentrează cerințe provenite din mai multe domenii sectoriale (mediu, sănătate publică, utilități, circulație, protecția patrimoniului).

În situația în care reglementările PUG nu permit funcțiunea sau indicatorii doriți, investitorul poate iniția elaborarea unui Plan Urbanistic Zonal (PUZ). Această procedură implică o etapă de consultare publică, obținerea avizelor de la autoritățile competente și aprobarea documentației prin hotărâre a consiliului local. PUZ-ul funcționează ca instrument de adaptare a reglementărilor generale la un context specific, însă utilizarea sa frecventă ridică probleme de fragmentare a reglementării și de derogare de la planificarea generală.

După aprobarea documentației urbanistice aplicabile, se elaborează proiectul tehnic și se solicită autorizația de construire, care conferă dreptul de a executa lucrările. Controlul se exercită atât anterior începerii lucrărilor, prin verificarea documentației, cât și pe parcursul execuției, prin Inspectoratul de Stat în Construcții și autoritățile locale. În practică, durata cumulată a etapelor poate varia semnificativ, fiind influențată de existența unor documentații actualizate și de capacitatea administrativă a autorităților implicate.

În Republica Moldova, realizarea unei investiții similare urmează un parcurs comparabil ca logică generală, însă se înscrie într-un cadru normativ aflat într-un proces recent de codificare. Investiția pornește de la verificarea încadrării terenului în planul urbanistic general și în reglementările zonale aplicabile. Cer-

tificatele de urbanism și autorizațiile de construire reprezintă, la fel ca în România, actele administrative centrale ale procedurii.

Adoptarea Codului urbanismului și construcțiilor a avut ca obiectiv principal reducerea fragmentării normative și clarificarea responsabilităților instituționale. Codul reunește reguli privind planificarea, proiectarea, executarea și controlul construcțiilor, oferind un cadru mai coerent pentru investitori și autorități. În practică, acest demers urmărește standardizarea procedurilor și limitarea interpretărilor divergente la nivel local.

În cazul neconcordanței proiectului cu reglementările existente, poate fi necesară elaborarea unui plan urbanistic zonal sau de detaliu, într-o logică apropiată de cea românească. Diferențele apar însă în detalierea procedurală și în rolul reglementărilor secundare, precum ghidurile și regulamentele tehnice. Deși cadrul normativ este mai concentrat, implementarea depinde în mod semnificativ de capacitatea autorităților locale de a aplica noile reguli și de existența unor documentații de planificare actualizate.

Durata procedurilor este influențată de aceiași factori structurali ca și în România: calitatea documentațiilor de bază, coordonarea între instituții și accesul la informații urbane actualizate. În lipsa unor baze de date cadastrale și tehnico-edilitare complete, procesul de avizare poate deveni impredictibil, chiar și într-un cadru normativ mai clar codificat.

Compararea celor două parcursuri evidențiază convergențe semnificative la nivelul instrumentelor și obiectivelor, dar și diferențe relevante în modul de funcționare a sistemelor. În ambele state, planificarea urbană are rolul de a condiționa exercitarea dreptului de proprietate în interes public, iar autorizarea transformă reglementările generale în drepturi și obligații concrete pentru investitori.

Diferențele apar în arhitectura normativă și instituțională. România operează cu legi-ca-

dru și reglementări sectoriale distincte, ceea ce oferă o practică administrativă consolidată, dar poate genera complexitate procedurală și suprapuneri de competențe. Republica Moldova, prin opțiunea pentru codificare, urmărește o mai mare coerență și predictibilitate, însă se confruntă cu provocări legate de implementarea efectivă a noilor reguli.

Un element sensibil în ambele sisteme îl reprezintă utilizarea derogărilor prin documentații zonale punctuale. Atunci când planurile generale sunt depășite sau insuficient adaptate realităților urbane, presiunea se mută asupra PUZ-urilor sau planurilor de detaliu, care ajung să funcționeze ca instrumente de ajustare frecventă a reglementării. Această practică poate slăbi rolul planului general și poate afecta coerența dezvoltării urbane.

Studiul de caz evidențiază faptul că eficiența urbanismului nu depinde exclusiv de calitatea normelor juridice, ci de capacitatea sistemului de a le implementa coerent. Actualizarea periodică a planurilor generale, digitalizarea documentațiilor și a circuitului avizelor, precum și standardizarea conținutului planurilor reprezintă direcții comune de îmbunătățire pentru ambele state.

De asemenea, consolidarea mecanismelor de control urbanistic este esențială pentru credibilitatea reglementării. Un control inconsistent favorizează dezvoltări neconforme, reduce încrederea publicului și generează concurență neloială între investiții. În acest sens, corelarea sancțiunilor cu gravitatea încălcărilor și aplicarea lor predictibilă sunt elemente-cheie ale unui sistem urbanistic funcțional.

În concluzie, studiul de caz comparativ confirmă faptul că România și Republica Moldova se confruntă cu provocări similare în domeniul urbanismului, dar răspund la acestea prin instrumente juridice și instituționale diferite. În timp ce convergența obiectivelor este evidentă, eficiența practică a reglementărilor depinde

de echilibrul dintre planificare generală, flexibilitate procedurală și control efectiv.

Analiza comparativă a reglementărilor urbanistice din România și Republica Moldova evidențiază nu doar diferențe de arhitectură normativă, ci și particularități relevante în ceea ce privește funcționarea concretă a sistemelor administrative și impactul acestora asupra procesului investițional. Dincolo de cadrul formal al normelor juridice, eficiența urbanismului este determinată de modul în care instrumentele de planificare sunt aplicate în practică și de capacitatea autorităților publice de a gestiona conflictele dintre interesele private și interesul general.

Un prim element distinctiv privește rolul planului urbanistic general în cele două sisteme. În România, PUG-ul reprezintă documentația fundamentală de planificare, însă, în practică, multe localități funcționează pe baza unor planuri depășite din punct de vedere temporal sau insuficient adaptate realităților socio-economice actuale. Această situație generează o dependență crescută de documentațiile urbanistice zonale, care ajung să fie utilizate ca instrumente de ajustare frecventă a reglementării. În Republica Moldova, deși problema actualizării planurilor generale este, de asemenea, prezentă, codificarea recentă a domeniului urmărește consolidarea rolului documentațiilor de bază și limitarea utilizării excesive a derogărilor punctuale.

Un al doilea aspect relevant al comparației îl constituie predictibilitatea juridică a procedurilor urbanistice. În România, investitorii se confruntă adesea cu un nivel ridicat de incertitudine generat de succesiunea complexă a avizelor, de interpretările neunitare ale reglementărilor și de variațiile de practică administrativă între unitățile administrativ-teritoriale. Deși cadrul normativ este relativ stabil, aplicarea sa poate fi influențată de factori locali, ceea ce afectează previzibilitatea duratei și a rezultatului procedurilor. În Republica Moldova,

obiectivul declarat al codificării a fost tocmai creșterea predictibilității, prin standardizarea procedurilor și clarificarea responsabilităților instituționale. Cu toate acestea, eficiența acestui demers depinde în mod direct de capacitatea autorităților locale de a aplica unitar noile reguli.

Compararea celor două sisteme relevă, de asemenea, diferențe în raportul dintre flexibilitate și control. Urbanismul presupune, în mod inerent, un echilibru delicat între necesitatea de a permite adaptarea proiectelor la contexte specifice și obligația de a menține coerența dezvoltării urbane. În România, flexibilitatea este adesea realizată prin utilizarea documentațiilor zonale sau prin interpretări largi ale reglementărilor existente, ceea ce poate conduce la fragmentarea cadrului normativ. În Republica Moldova, tendința actuală este de a limita această flexibilitate prin reguli mai clar definite, însă există riscul ca un exces de rigiditate să îngreuneze adaptarea proiectelor la realitățile locale, în special în orașele aflate într-un proces rapid de transformare.

Un domeniu în care convergența dintre cele două sisteme este evidentă îl reprezintă integrarea considerentelor de mediu în reglementările urbanistice. Atât în România, cât și în Republica Moldova, planificarea urbană este tot mai mult influențată de obiectivele de dezvoltare durabilă, de protecție a spațiilor verzi și de reducere a impactului construcțiilor asupra mediului. Cu toate acestea, implementarea acestor obiective se confruntă cu dificultăți practice, generate de lipsa unor instrumente de monitorizare eficiente și de presiunile exercitate de dezvoltarea imobiliară. Diferențele apar mai degrabă la nivelul mecanismelor administrative decât la nivelul obiectivelor declarate.

Studiul comparativ evidențiază și importanța capacității administrative locale în funcționarea sistemului urbanistic. În ambele state, autoritățile locale joacă un rol central în elaborarea și aplicarea documentațiilor de ur-

banism, precum și în emiterea actelor de autorizare. Lipsa de personal specializat, resursele limitate și fluctuația instituțională pot afecta în mod direct calitatea deciziilor urbanistice. În România, aceste probleme sunt adesea compensate parțial printr-o practică administrativă mai îndelungată, în timp ce în Republica Moldova procesul de reformă instituțională este încă în curs, ceea ce generează diferențe între localități în ceea ce privește capacitatea de implementare.

Un alt element comparativ relevant îl constituie mecanismele de control și sancționare. Controlul urbanistic reprezintă o componentă esențială a credibilității reglementării, iar lipsa unui control efectiv poate conduce la dezvoltări neconforme și la pierderea încrederii publicului în autorități. În România, controlul este reglementat în mod detaliat, însă aplicarea sancțiunilor este uneori inconsistentă, ceea ce reduce efectul preventiv al normelor. În Republica Moldova, cadrul recent de codificare urmărește clarificarea tipurilor de încălcări și a răspunderilor, însă eficiența controlului depinde de consolidarea instituțiilor responsabile și de asigurarea resurselor necesare.

În plan comparativ, se poate observa că diferențele dintre cele două sisteme nu sunt atât de natură conceptuală, cât operațională. Ambele state utilizează instrumente similare de planificare și urmăresc obiective convergente, însă rezultatele diferă în funcție de modul de aplicare a normelor și de capacitatea instituțională. Această constatare confirmă ideea că modernizarea urbanismului nu poate fi realizată exclusiv prin reforme legislative, ci necesită investiții continue în administrația publică, formarea profesională și digitalizarea procedurilor.

În final, extinderea studiului comparativ permite formularea unei concluzii intermediare importante: urbanismul funcționează ca un sistem integrat, în care planificarea, autorizarea și controlul sunt interdependente. Ori-

ce disfuncționalitate la nivelul uneia dintre aceste componente se reflectă asupra întregului proces de dezvoltare urbană. Prin urmare, comparația dintre România și Republica Moldova evidențiază nu doar diferențe de reglementare, ci și lecții reciproce privind modul de consolidare a unui sistem urbanistic coerent, predictibil și orientat spre interesul public.

Concluzii

Analiza comparativă a cadrului juridic aplicabil urbanismului și amenajării teritoriului în România și în Republica Moldova evidențiază faptul că aceste domenii se află într-un proces continuu de adaptare la transformările economice, sociale și de mediu, precum și la exigențele tot mai ridicate privind dezvoltarea durabilă. Deși urbanismul este, în esență, un instrument de reglementare a utilizării terenurilor, cercetarea demonstrează că acesta funcționează, în ambele state, ca o politică publică complexă, situată la intersecția dintre dreptul administrativ, planificarea spațială, protecția mediului și guvernarea locală.

Un prim rezultat relevant al studiului îl constituie constatarea existenței unei convergențe semnificative între cele două sisteme în ceea ce privește obiectivele fundamentale ale urbanismului. Atât în România, cât și în Republica Moldova, reglementările urmăresc protejarea interesului public, asigurarea unei dezvoltări coerente a localităților, prevenirea conflictelor de utilizare a terenurilor și menținerea unui echilibru între dreptul de proprietate și exigențele colective. Instrumentele de planificare utilizate în cele două state sunt comparabile ca scop și structură generală, fiind orientate spre stabilirea funcțiunilor admise, a indicatorilor urbanistici și a regulilor de integrare a construcțiilor în țesutul urban.

În același timp, analiza comparativă relevă diferențe structurale importante la nivelul arhitecturii normative și al mecanismelor de implementare. România operează cu un sistem

bazat pe legi-cadru și reglementări sectoriale distincte, care au generat, în timp, o practică administrativă relativ stabilă, dar și o complexitate procedurală ridicată. Republica Moldova, prin adoptarea Codului urbanismului și construcțiilor, a optat pentru o abordare de codificare unitară, menită să reducă fragmentarea normativă și să sporească predictibilitatea procesului de autorizare. Această diferență de abordare reflectă opțiuni distincte de politică legislativă, fără a implica însă obiective divergente în materie de urbanism.

Studiul de caz privind parcursul unei investiții imobiliare de dimensiune medie confirmă faptul că eficiența urbanismului depinde în mod decisiv de calitatea documentațiilor de planificare existente. În ambele state, existența unor planuri generale actualizate reprezintă un factor determinant pentru reducerea duratei procedurilor de autorizare și pentru limitarea recurgerii la derogări punctuale. În lipsa acestora, presiunea se mută asupra documentațiilor zonale sau de detaliu, care ajung să fie utilizate ca instrumente de ajustare frecventă a reglementării, cu riscul fragmentării și al incoerenței dezvoltării urbane.

O concluzie importantă privește relația dintre planificare și autorizare. Cercetarea arată că, deși autorizarea este etapa în care reglementările urbanistice se transformă în drepturi și obligații concrete pentru investitori, aceasta nu poate funcționa eficient în absența unei planificări clare și coerente. Atât în România, cât și în Republica Moldova, dificultățile practice întâmpinate în procedurile de autorizare sunt adesea rezultatul unor lacune sau inconsecvențe ale documentațiilor de urbanism, mai degrabă decât al normelor privind autorizarea propriu-zisă.

Un alt aspect evidențiat de analiză îl constituie rolul controlului urbanistic în asigurarea credibilității sistemului. Reglementările urbanistice, oricât de bine formulate, își pierd eficiența în absența unui control efectiv și co-

erent. În România, existența unor mecanisme instituționale specializate contribuie la formalizarea controlului, însă aplicarea sancțiunilor și uniformitatea practicii rămân provocări constante. În Republica Moldova, cadrul recent de codificare creează premisele pentru clarificarea responsabilităților și a tipurilor de încălcări, însă eficiența controlului depinde în continuare de capacitatea administrativă și de resursele disponibile la nivel local.

Din perspectiva guvernantei, cercetarea subliniază importanța coordonării dintre urbanism și investițiile publice în infrastructură. Planificarea urbană nu poate produce efecte reale în absența unei corelări cu rețelele de transport, utilități și servicii publice. Atunci când reglementările urbanistice nu sunt susținute de capacitatea efectivă de echipare edilitară, acestea riscă să rămână documente formale, fără impact asupra calității mediului construit. Această problemă este comună ambelor state și evidențiază necesitatea unei abordări integrate a politicilor publice.

Un domeniu sensibil identificat de analiză este utilizarea derogărilor de la reglementările generale. Deși documentațiile zonale și de detaliu sunt instrumente legitime de adaptare a reglementării la contexte specifice, utilizarea excesivă a acestora poate slăbi rolul planului general și poate afecta predictibilitatea dezvoltării urbane. Un sistem urbanistic robust trebuie să păstreze caracterul de regulă generală al planificării și să limiteze excepțiile la situații bine justificate, transparente și compatibile cu interesul public.

Din perspectivă comparativă, studiul confirmă utilitatea metodei funcționale în analiza dreptului urbanismului. Dincolo de diferențele terminologice sau de structură normativă, sistemele analizate răspund unor probleme similare: controlul utilizării terenurilor, gestionarea conflictelor de interese, protecția mediului și asigurarea calității mediului construit. Diferențele de eficiență nu derivă atât din

obiectivele urmărite, cât din modul de organizare instituțională și din capacitatea de implementare a normelor juridice.

În ceea ce privește direcțiile de evoluție, cercetarea sugerează mai multe linii de acțiune relevante pentru ambele state. Actualizarea periodică a documentațiilor de urbanism, digitalizarea circuitului documentelor și a avizelor, standardizarea conținutului planurilor și consolidarea capacității administrative locale sunt condiții esențiale pentru creșterea predictibilității și eficienței sistemului urbanistic. De asemenea, întărirea mecanismelor de transparență și participare publică contribuie la reducerea conflictelor și la creșterea acceptabilității deciziilor de planificare.

În concluzie, urbanismul și amenajarea teritoriului în România și în Republica Moldova se înscriu într-o tendință generală de convergență europeană la nivelul obiectivelor, însă diferențele de arhitectură normativă și de implementare continuă să producă efecte distincte în practică. Studiul de față evidențiază faptul că modernizarea reglementărilor nu poate fi realizată exclusiv prin reforme legislative, ci necesită o abordare integrată, care să combine claritatea normativă, capacitatea instituțională și coerența politicilor publice. Abordarea acestor provocări reprezintă o

condiție esențială pentru dezvoltarea urbană durabilă și pentru consolidarea rolului urbanismului ca instrument de interes public.

Referințe bibliografice

1. HEALEY, P. *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*, 2nd edition. Palgrave Macmillan, London, 2006, p. 1–40, 233–260.
2. MAY, P. J., BOWEN, W. M. Regulatory Governance and Institutional Design. // *Journal of Public Administration Research and Theory*, vol. 26, nr. 3, 2016, p. 477–490.
3. ECONOMIDOU, M., TODESCHI, V., BERTOLDI, P., D'AGOSTINO, D., ZANGHERI, P., CASTELLAZZI, L. *Europe's Buildings under the Clean Energy Transition*. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, p. 1–120.
4. VAN HOECKE, M. *Methodology of Comparative Law*. Hart Publishing, Oxford & Portland, 2015, p. 1–32, 175–210.
5. FALUDI, A. *Territorial Cohesion and European Model of Society*. Lincoln Institute of Land Policy, Cambridge, 2010, p. 20–40.
6. ALEXANDER, E. R. *Planning and Urban Governance*, Routledge, London, 2006, p. 95–130.
7. BUITELAAR, E. *The Cost of Land Use Decisions*. Blackwell Publishing, Oxford, 2007, p. 85–110.

CZU 340.1

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2025.2.09>

MENTALITIES ACQUIRED BY THE INHABITANTS OF GEOGRAPHICAL AREAS INFLUENCED BY THE LEGAL SYSTEM AND RELIGION OF THE BYZANTINE EMPIRE

Constantin MIHALESCU

Suceava, Romania,

PhD student, Doctoral School in Law, Political and Administrative Sciences of the National Consortium ASEM / USPEE „Constantin Stere”,

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: constantin_mihalescu@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-8762-0311>

In the territories occupied by the inhabitants influenced by the legal system and the Orthodox Christian religion of Byzantium, the successor of the Pax Romana vision, we find that they took over Roman values, and an ethno-cultural homogenization was achieved, a beneficial process in the emergence of modern Romance peoples, with a survivalist mentality in the confrontation with invaders with an oriental mentality, who treat wars as an honorable confrontation, with chivalrous conduct even towards enemies. In contrast, the mentality of the Westerners, influenced by the Church of Rome, took over, in Max Weber's vision, a mentality stemming from Protestant and neo-Protestant Christianity influenced mainly by the Old Testament, seeing war as a crusade and source of income. Thus, the inhabitants of the East promoted looser legislation, with possibilities for resolving conflicts through negotiation, arbitration or mediation, unlike Western societies which were based from an early stage on law and abstract systems of codification and jurisprudence.

Keywords: mediation, conciliation, conflict, Christian mentality, civil law.

MENTALITĂȚI DOBÂNDITE DE LOCUIȚORII ZONELOR GEOGRAFICE, INFLUENȚAȚI DE SISTEMUL DE DREPT ȘI RELIGIA IMPERIULUI BIZANTIN

În teritoriile ocupate de locuitorii influențați de sistemul juridic și religia creștin ortodoxă a Bizanțului, preluator a viziunii Pax Romana, constatăm că aceștia au preluat valorile romane, și s-a obținut o omogenizare etno-culturală, proces benefic în apariția popoarelor romanice moderne, cu o mentalitate de supraviețuitori în confruntarea cu invadatori cu mentalitate orientală, care tratează războaiele ca pe o confruntare onorabilă, cu conduită cavalerescă chiar și față de inamici. În schimb, mentalitatea vesticilor, influențați de Biserica Romei, au preluat, în viziunea lui Max Weber, o mentalitate izvorâtă din creștinismul protestant și neoprotestant influențat cu precădere de Vechiul Testament, văzând războiul ca pe o cruciadă și sursă de venit. Astfel, locuitorii din est au promovat o legislație mai laxă, cu posibilități de soluționare a conflictelor prin negociere, arbitraj sau mediere, spre deosebire de societățile vestice care sau bazat de timpuriu pe lege și pe sisteme abstracte de codificare și jurisprudență.

Cuvinte-cheie: mediere, conciliere, conflict, mentalitate creștină, drept civil.

MENTALITÉS ACQUISES PAR LES HABITANTS DE RÉGIONS GÉOGRAPHIQUES INFLUENCÉES PAR LE SYSTÈME JURIDIQUE ET LA RELIGION DE L'EMPIRE BYZANTIN

Dans les territoires occupés par les populations influencées par le système juridique et la religion orthodoxe byzantine, héritières de la Pax Romana, on constate l'adoption des valeurs romaines et

l'émergence d'une homogénéisation ethnoculturelle. Ce processus s'est avéré bénéfique pour l'émergence des peuples romans modernes, dotés d'une mentalité de survie face aux envahisseurs d'inspiration orientale. Ces peuples conçoivent la guerre comme un combat honorable, empreint de chevalerie, même envers leurs ennemis. À l'inverse, la mentalité occidentale, influencée par l'Église de Rome, a prévalu. Selon Max Weber, cette mentalité, issue du christianisme protestant et néo-protestant et principalement influencée par l'Ancien Testament, perçoit la guerre comme une croisade et une source de revenus. Ainsi, les populations d'Orient ont promu une législation plus souple, privilégiant la résolution des conflits par la négociation, l'arbitrage ou la médiation, contrairement aux sociétés occidentales, fondées dès leurs origines sur le droit et des systèmes abstraits de codification et de jurisprudence.

Mots-clés: médiation, conciliation, conflit, mentalité chrétienne, droit civil.

МЕНТАЛИТЕТ, СФОРМИРОВАННЫЙ ЖИТЕЛЯМИ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ РЕГИОНОВ, НА КОТОРЫЕ ПОВЛИЯЛИ ПРАВОВАЯ СИСТЕМА И РЕЛИГИЯ ВИЗАНТИЙСКОЙ ИМПЕРИИ

На территориях, занимаемых жителями, находившимися под влиянием правовой системы и православной христианской религии Византии, преемницы концепции Pax Romana, мы обнаруживаем, что они переняли римские ценности, и была достигнута этнокультурная гомогенизация — процесс, благоприятствовавший появлению современных романских народов с менталитетом выживания в противостоянии захватчикам с восточным менталитетом, которые рассматривают войны как почетное противостояние, с рыцарским поведением даже по отношению к врагам. В противоположность этому, менталитет западных людей, находящихся под влиянием Римско-католической церкви, в концепции Макса Вебера, перенял менталитет, исходящий из протестантского и непротестантского христианства, в основном находящегося под влиянием Ветхого Завета, рассматривающего войну как крестовый поход и источник дохода. Таким образом, жители Востока продвигали более мягкое законодательство, предоставляя возможности разрешения конфликтов путем переговоров, арбитража или посредничества, в отличие от западных обществ, которые с раннего этапа основывались на праве и абстрактных системах кодификации и юриспруденции.

Ключевые слова: медиация, примирение, конфликт, христианский менталитет, гражданское право.

Introducere

Originea fundamentelor dreptului romano-germanic (continental) numit și romano-francez datorită codificărilor napoleoniene, trebuie căutată încă din antichitate, în cultura greacă și cea romană. Acest sistem de drept este un sistem juridic bazat pe dreptul scris și codificat, perfecționat, mai ales, în Europa de Vest și dreptul roman.

Teritoriile din arealul locuit de români, alături de locuitorii din fosta “*cortină de fier*” au adoptat acest sistem juridic în care principala sursă de drept este legea, nu precedentul judiciar, care este predominant în Europa continentală și adoptat în multe alte țări ale lumii, în special în coloniile imperiilor continentale.

Caracteristica principală o constituie faptul că principiile de bază sunt codificate și cuprinse într-un sistem de referință care constituie sursa primară a legii, spre deosebire de dreptul practicat în țările anglo-saxone (*common law*), unde prioritare sunt deciziile precedente adoptate de judecătorii, urmând raționamente anterioare, în ideea, că nu este corect să se adopte hotărâri diferite pentru fapte similare, iar nu pe coduri scrise.

Această modalitate de a judeca este originară din Anglia medievală și este aplicată astăzi în SUA, Marea Britanie, Canada și Australia, adică în fostele colonii britanice.

În cele din urmă, în opinia mea, și în sistemul de drept continental bazat pe dreptul scris și codificat există diferențieri care își au

rădăcinile în dreptul roman și mă refer aici la posibilitatea și dreptul popoarelor care alcătuiau mozaicul imperiului să folosească dreptul cutumiar, obiceiul locului, etc., instituție juridică în care un loc de prim rang îl au și metodele alternative de soluționare a litigiilor, cum ar fi arbitrajul, negocierea și medierea.

În același timp, odată cu Marea Schismă din 1054, eveniment care a întrerupt recunoașterea reciprocă între Biserica Romei (catolică) și Biserica Greacă (ortodoxă sau bizantină), știința dreptului a fost influențată și de percepțiile religioase promovate de către clericii celor două biserici. Împrejurarea că Imperiul Roman de Răsărit sau Bizantin, cu capitala la Constantinopol (Istanbulul de astăzi) a dăinuit până în anul 1453, când a fost distrus de otomani, a contribuit și la influențele culturale artistice, științifice, religioase (creștin ortodoxia), etc., și la mentalitatea locuitorilor care și astăzi au adoptat religia creștin ortodoxă, cum ar fi cei din Balcani, Țările Române, fostul Imperiu Țarist, etc.

Această mentalitate se manifestă și în prezent la locuitorii acestor zone, iar în știința dreptului o percepem ca pe o reticență la legiferarea excesivă, la o mai mare afinitate pentru percepțiile derivate din bună credință, onoare, demnitate, respectarea cuvântului dat printr-o strângere de mână, interes sporit pentru științele umaniste, pentru familie, religie, timp liber, etc., și ar fi mai dispuși să-și soluționeze diferendele prin negociere, arbitraj sau mediere. Aceștia au dobândit o mentalitate de supraviețuitori în care coeziunea socială este asigurată de forțe puternice cum ar fi onoarea și rușinea și care servesc la unirea grupurilor.

Alta este mentalitatea locuitorilor vestici influențați de Biserica Romei, catolici, protestanți sau neoproteștanți, și care, în viziunea lui Max Weber, explicată în lucrarea

Etica protestantă și spiritul capitalismului, au o mentalitate individualistă izvorâtă din creștinismul influențat cu precădere de Vechiul Testament, și care sau bazat de timpuriu pe lege și pe sisteme abstracte de codificare și jurisprudență, și care văd războiul ca pe o cruciadă și sursă de venit [14].

Aderarea la Uniunea Europeană presupune, așa cum s-a întâmplat în cazul Greciei, României și Bulgariei, ca țări ai căror locuitori au preponderent mentalitate izvorâtă din simbioza dintre dreptul roman și percepțiile Bisericii ortodoxe (greacă), o reducere a asperităților specifice mentalităților induse de cele două Biserici. Acquis-ul comunitar este conceput preponderent pe mentalitatea apuseană, iar țările din fostul lagăr comunist, în mod benevol, se obligă să îl respecte. Acesta reprezintă ansamblul drepturilor și obligațiilor comune, incluzând legislația, tratatele, jurisprudența Curții de Justiție și politicile UE, pe care statele membre trebuie să le adopte și să le aplice.

Metodologia de cercetare folosită

Pornind de la o abordare retrospectivă, istorică a domeniului cercetat, articolul oferă posibilitatea înțelegerii importanței soluționării litigiilor din domeniul dreptului civil și a afacerilor derulate în acest cadru, reglementate de legislația civilă, comercială, medierii, etc., cât și a lacunelor și capcanelor ascunse în aceste legislații.

Totodată, articolul creionează perspectivele acestei problematice și ajută la însușirea fundamentelor teoretice ale acesteia și aplicabilitatea practică a acestor cunoștințe teoretice obținute.

Legislația medierii, în special, ca legislație specială distinctă aparținând, de regulă, de dreptul civil este reglementată prin norme de drept care au ca substitut aceleași metode de aplicare la cunoașterea și acțiunea juridică ca a oricărei ramuri de drept.

Legislația medierii, prin natura și destinația sa este un fenomen cu multe și profunde conexiuni și interferențe sociale și umane.

Cercetarea fenomenului parte a dreptului civil, reclamă în speță aspecte privind posibilitatea instituirii medierii obligatorii în acest domeniu specific, parte a cercetării fenomenului juridic, și se realizează prin folosirea acelorași metode utilizate în studiul dreptului: metode generale și metode concrete.

În cuprinsul articolului s-ar putea găsi utilizate diferite metode generale cum ar fi: metoda generalizării și abstractizării, metoda logică, metoda istorică, metoda comparației, metoda sociologică, metoda analizei sistemice și metoda prospectivă sau de prognozare.

Originea mentalităților locuitorilor zonelor geografice influențate de Imperiul Bizantin

Într-o lume a controverselor de tot felul, generate de puncte de vedere diferite despre devenirea istorică, determinate de existența mecanismelor unor anumite ordini și de tendința explicării acestora, identificarea modalităților de dezvoltare permanentă a relațiilor sociale apare, în acest context, ca o necesitate. Odată cu această dezvoltare, în analiza sistemică a mediului social, a raportului între membrii societății sau dintre indivizi și societate, cu conotațiile cognitiv-axiologice respective, chestiunea abordării și medierii conflictului, în contextul existenței unei mentalități seculare colective, dobândite și percepute și la nivel individual, aduce în discuție diverse problematici din viața socială.

În cadrul acestui articol vom încerca să aducem în atenție o modalitate istorică, prin care dreptul civil, și în mod special medierea, percepută și ca modalitate de a ajuta la înțelegerea acestor controverse, poate induce în mentalul colectiv al unei comunități, pentru o perioadă lungă de timp, ideea de

apartenență la un ideal, la un teritoriu, la o cultură, la o religie, etc.

Complexitatea acestor fenomene a fost înțeleasă și de către filosofi antici, mai ales în perioada de pace îndelungată, *Pax Romana* [3, p. 176], numită și „*pacea romană*” sau *Pax Augustus*, și care este numele pe care istoricii îl dau unei perioade lungi de relativă liniște în zona mediteraneeană în primele două secole după Hristos în Imperiul Roman, între aproximativ anul 27 î.e.n. și anul 180 e.n., sau de la domnia lui Augustus până la cea a lui Marc Aurelian.

Spre deosebire de alte imperii antice de la acea vreme care interziceau popoarelor cucerite să-și manifeste identitatea culturală, religioasă, artistică, etc., conducătorii Imperiului Roman au înțeles că guvernarea unui imens imperiu însemna nu numai câștigarea unor bătălii, ci și menținerea păcii în scopul colectării tributului și eficientizarea administrativă, drept pentru care, prin această pace îndelungată numită *Pax Romana*, au integrat popoarele cucerite în această viziune pacifistă. Popoarele cucerite erau încurajate să-și conserve și să se manifeste în propria limbă, potrivit propriilor lor tradiții și zeități., întrucât au recunoscut autoritatea Romei și au plătit tributul aferent.

În acest fel cucerirea nu venea doar prin intermediul armelor, ci și prin intermediul spiritului și idealurilor popoarelor cucerite, iar acest mod, Roma nu devenea doar un imperiu, ci și un mozaic de culturi și de zeități.

Prin acest concept, *o lume întreagă sub un singur cer*, s-a permis astfel trecerea mai ușoară la creștinism de către împăratul Constantin cel Mare, începând cu emiterea Edictului de la Milano (313 d.Hr) ce acorda toleranță religioasă și convocarea Conciliului de la Niceea (325 d. Hr.) transformând un cult persecutat într-o religie majoră, religie care este și azi piatra de temelie a fundamentelor juridice a statelor suverane.

Trebuie amintit că mentalitatea romanilor în privința respectării regulilor de natură civilă și modul de soluționare a disputelor civile sau de altă natură va fi transmisă și locuitorilor din arealul carpato-danubiano-pontic, adică și celor din zona geografică a României și Republicii Moldova. Acest fenomen s-a petrecut treptat odată cu punerea bazelor statalității romane și implementarea reformelor serviene de către Servius Tullius, în sec. VI î. Cr., când a fost implementat și sistemul organelor judiciare, specializate în distribuirea justiției, atât în cadrul proceselor publice (*judicia publica*), cât și în cadrul proceselor între indivizi (*ordo judiciorum privatorum* sau *judicia privata*) [10, p. 83-96]. Acest sistem juridic va deveni și mai riguros grație reglementărilor cuprinse în *Lex duodecim Tabularum* (Legea celor XII table), votată la mijlocul secolului V î. Cr (450 î. Cr.) [11, p. 1-19].

Anterior, fapt curios la romani, știința dreptului a constituit izvor de drept încă de la începuturile activității pontifilor. Consultațiile juridice ale acestora (*responsa*), inseparabile de cele religioase, constituiau adevărate taine, și doar pătura privilegiată a patricienilor putea beneficia de aceste favoruri [11, p. 1-19].

Acest monopol al pontifilor asupra științei dreptului a dispărut odată cu laicizarea dreptului, proces ce a debutat odată cu elaborarea Legii celor XII table și publicarea, de către Cnaciul Flavius, în jurul anului 304 î.Cr., a calendarului judiciar și formulelor de acțiuni, publicație cunoscută în istoria dreptului sub denumirea de *Jus Flavianum* [11, p. 1-19].

Trebuie menționat faptul că și după instaurarea puterii judecătorești etatice ca principal instrument de distribuire a justiției, unele vestigii ale justiției private au dăinuit sau au fost asimilate.

Revenind la *Pax Romana*, constatăm că exprimă și existența unei unități a sistemului de drept, de valori politice și cultural- religioase

în Imperiu. Prin asimilarea valorilor neromane, combinate cu romanizarea populațiilor cucerite, statul multiethnic cu centrul în Mediterana a consolidat unitatea spirituală a zeci de milioane de oameni, cu consecințe vizibile și astăzi.

Legislația a uniformizat comportamentul juridic al locuitorilor Imperiului, iar prin romanizarea unor popoare celtice, tracice, ilire, inclusiv a geto-dacilor, s-a obținut o omogenizare etno-culturală a Imperiului, cu excepția Orientului, proces cu urmări decisive în apariția popoarelor romanice moderne.

Odată cu scăderea influenței romane asupra teritoriilor ocupate de populațiile nord-dunărene, prin retragerea Aureliană, petrecută între anii 270-275 e.n., invocată pentru a scurta frontul de apărare împotriva invaziilor barbare, acțiune care nu a condus și la dispariția culturii daco-romane, care a continuat să se dezvolte și prin intermediul Imperiului Bizantin, locuitorii acestor zone încep să se organizeze, iar organizarea statală și militară structurată nu este folosită pentru glorie, ci pentru supraviețuire.

Influența Imperiului Roman de la sud se face simțit treptat odată cu adoptarea la sfârșitul sec. III e.n. a religiei creștine, atât de către populația geto-dacă cât și cea greco-romană [4, p. 35]. Aceasta se face prin schimburi comerciale sau plăți pentru mercenariat în monede romane, grade de rudenie, obiecte, obiceiuri, legislație, arta negocierii și a contractelor comerciale, etc.

În acest context, după secole de stabilitate, în anul 1402, domnitorul Moldovei, Alexandru cel Bun, a obținut recunoașterea Mitropoliei Moldovei de către Patriarhia de Constantinopol, capitala Imperiului Bizantin, iar conform tradițiilor romane, știința dreptului era întrepătrunsă cu dogmele religioase deoarece în acele vremuri doar slujitorii bisericii creștine aveau acces la știința de carte. În același timp clasa conducătoare avea in-

teretul inducerii în mentalitatea colectivă a locuitorilor zonei o stare de ordine și unitate, iar exemplul cel mai elocvent este dat de domnitorul Ștefan cel Mare prin construcția de biserici pentru a întări simbioza dintre stat și religie, urmat și de alți domnitori ai Moldovei, cu toate că între timp Moldova plătea tribut sultanilor otomani, care au înțeles că religia, inclusiv religia creștin ortodoxă a popoarelor cucerite trebuie protejată și ajutată [5, p. 160], spre deosebire de imperiile fondate pe catolicism care promovau politica Vaticanului de șicanare sau tolerare [4, p. 85].

Mai mult, odată cu instaurarea domniilor fanariote în Moldova, începând cu anul 1711, s-a consolidat religia creștină și s-a creat o empatie deosebită a acestor domnitori (greci din Fanar) numiți de sultan.

Așadar, până la sfârșitul războiului rusoturc din anii 1806–1812, câștigat de Imperiul Rus, România și Republica Moldova (Basarabia) au avut parte de o istorie comună, au avut legislație și religie unitară, ceea ce presupune că locuitorii acestor zone au dobândit o mentalitate similară și compatibilă.

Această mentalitate a fost întreținută până astăzi datorită și perioadelor când Basarabia sau părți ale acesteia (județele Cahul, Bolgrad și Izmail) a fost integrată în Moldova sau România (1859), adică în perioadele 1856-1878, martie 1918 – 1940 și 1941 -1944.

Consolidarea dreptului civil și dezvoltarea instituției medierii în zona noastră geografică

În perioada veche a statului geto-dac, pe lângă dreptul nescris, exprimat în forma obiceiurilor, în statul geto-dac s-a elaborat și un sistem de legi. Atât Strabon, cât și Iordanes afirmă că legile geto-dacilor au fost adoptate pe vremea lui Burebista, care pretinde că i-au fost inspirate de zei. Ele au fost transmise din generație în generație, în formă scrisă și s-au păstrat până în vremea lui Iordanes (sec.VI e.n.).

Prin aceste legi nu s-a făcut o simplă codificare a obiceiurilor, ci s-au introdus norme de drept noi deoarece ele cuprindeau porunci ale regelui [4, p. 83].

În mod deliberat, regele a recurs la autoritatea religiei spre a se face ascultat de popor, întrucât regele, ca și marele preot, reprezentau interesele aristocrației, iar legile erau întărite atât cu autoritatea de stat, cât și cu autoritatea religiei. Unele texte atestă folosirea duelului judiciar care aducea după sine arbitrajul ca mijloc de tranșare a litigiilor.

În acest context, fără a lua în calcul regulile dreptului nescris, mi se pare exclus ca sistemul de legi eliberat de statul geto-dac, să cuprindă referiri la un sistem de drept extrajudiciar paralel compatibil cu medierea, așa cum exista în sistemul de drept roman, menționat mai sus. Odată cu instaurarea stăpânirii romane în Dacia, alături de dreptul local, nescris, s-a introdus și dreptul roman scris. Potrivit concepției romane, cutuma locală putea fi aplicată în măsura în care nu venea în contradicție cu principiile generale ale dreptului roman. Ulterior, în cadrul unui proces de întrepătrundere și de influențare reciprocă, a luat naștere un sistem de drept nou, daco-roman, în cadrul căruia conceptele și instituțiile juridice au dobândit noi funcții și noi finalități. Astfel, judecata avea un caracter public, etatizat, iar soluționarea conflictelor se făcea de către organele statului. Cauzele cetățenilor romani erau soluționate de judecător, iar în calea de atac de guvernator sau de reprezentantul său. Pe toată durata procesului peregrinii primeau calitatea de cetățeni romani, „*cu toate consecințele aferente acestei calități.*” [18, p. 146].

În perioada evului mediu, popoarele geto-dacice din spațiul carpato-danubiano-pontic, au păstrat multe dintre instituțiile juridice moștenite din timpul stăpânirii romane.

Instanțele de judecată erau aceleași pentru cauzele civile sau penale. Ele erau jude-

le păstrat cu acest nume din practica romană și a *oamenilor buni și bătrâni*, care aveau competența de a cerceta și a da hotărâri, până la alungarea din obște a celor vinovați de fapte grave. Prin delegație de la bătrânii înțelepți, în satul arhaic existau și cetele de vârstă, cetele de sex și cetele de afinități de muncă, întrucât pe lângă cetele de oameni maturi, cetele de feciori și cetele de copii existau dublate cetele corespunzătoare feminine. Conflictelor erau rezolvate în cadrul comunității, pe baza solidarității rudelor, a legii talionului și a răscumpărării infracțiunii stabilite prin consensul părților [18, p. 146]. unele probe fundamentale păstrate timp de secole în practica juridică românească sunt semnalate în sec. IV-IX. Astfel, pentru rezolvarea diferendelor privitoare la hotare sunt *jurământul cu brazda* și *conjuratorii*, care depuneau mărturii pentru stabilirea faptelor și uneori dădeau și hotărâri.

În acest context, se poate întrezări că în evul mediu, geto-dacii au păstrat și adaptat din sistemul de drept roman, prin procedura de judecată a *oamenilor buni și bătrâni* și/ sau a *conjurătorilor*, proceduri asemănătoare medierii în soluționarea unor litigii în afara sistemului judiciar, litigii asemănătoare litigiilor din dreptul roman – *lites*- supuse, la alegerea părților, supuse examinării de către bărbații înțelepți – *bonus viri* – ai comunității, persoane particulare și dezinteresate.

În perioada feudalismului timpuriu, perioada sec. IX-XIV, se caracterizează prin afirmarea poporului român ca personalitate distinctă din punct de vedere etnic, cu organizare politică și cu norme juridice proprii, tipice feudalismului timpuriu. Legea scrisă a început să fie numită lege, odată cu apariția pravelor- coduri de legi scrise – apărute în se. XVII lea, când românii au trebuit să deosebească dreptul scris de cel nescris, care s-a numit cu precădere obicei. Românii au

păstrat instituția *oamenii buni și bătrâni* [7, p. 432], întrucât aveau aceeași concepție cu privire la binele social, iar *oamenii buni și bătrâni* erau tocmai aceia care prin comportamentul lor întruneau calitățile corespunzătoare (asemănătoare calităților cerute în prezent mediatorilor) și, de aceea, erau chemați să aprecieze conduita semenilor lor.

În concepția românească, dreptatea este și echitate (*acquitas*), adică este conformă principiilor etice acceptate în perioada țărilor feudalismului timpuriu. Conștiința juridică a timpului cuprindea pe lângă moștenirea daco-romană și unele principii datorate influenței bizantine și moralei creștine [16, p. 76].

Legea Țării este denumirea care s-a generalizat încă din perioada feudalismului timpuriu pentru ansamblul normelor juridice în cadrul uniunilor de obști a „*țărilor*” românilor, fără vreun determinativ teritorial-geografic sau etnic, ceea ce denotă caracterul unitar al acestor norme.

O altă denumire des utilizată alături de „*Legea Țării*” este aceea de „*Obiceiul Țării*”, cuvântul obicei fiind de origine slavă.

În epoca feudală, s-a constituit o strânsă relație între formele de proprietate aferente claselor sociale existente și aplicarea normelor de drept.

În afară de cele două clase sociale: stăpânii feudali și țăranii aserviți (asemănători condiției colonilor din dreptul roman), în societatea feudală românească mai existau și țăranii liberi, orășeni și robi, care, la rândul lor, aveau o serie de subdiviziuni prin care se reflecta caracterul extrem de complex al societății feudale românești [4, p. 176].

În principiu, în această perioadă, indivizilor aferenți acestor clase sociale le erau aplicate norme juridice asemănătoare normelor juridice corespunzătoare normelor aplicate în dreptul roman. Țăranii aserviți, asemeni colonilor din imperiul roman, se aflau în dependență personală față de feudalii pe a că-

ror moșie lucrau, dar se puteau muta pe altă moșie pentru a servi alt feudal.

La sfârșitul sec. XVI și începutul sec. XVII, dreptul de strămutare a fost desființat, consfințindu-se legarea de glie a țăranilor aserviți. În aceste condiții, este de la sine înțeles că și drepturile persoanelor au fost mult îngrădite, cu consecința firească a înrăutățirii protecției drepturilor aparținând claselor sociale defavorizate.

Persoana fizică, din punct de vedere juridic, este un subiect de drepturi și obligații.

În acest sens, persoana fizică investită cu capacitate juridică încă de la începutul existenței sale, precum și cu capacitate de exercițiu a drepturilor și obligațiilor, conform normelor legale în vigoare. După acest principiu actual de drept, în feudalism, omul era încadrat în diferite stări sociale, cu regimuri juridice fățiș inegale, care se răsfrângeau întocmai și asupra capacității sale juridice.

Clasa cea mai privilegiată, și asupra căreia era exercitată capacitatea juridică deplină, era constituită de clasa boierilor și clerului. Acest privilegiu era recunoscut, la început, și în Ardeal. Mai târziu, acest privilegiu era recunoscut doar boierilor care îndeplineau condiția maghiarizării și părăsirea religiei ortodoxe. Prin dispozițiile legilor *Approbatæ et compilatæ constitutiones*, care calificau religia ortodoxă ca religie tolerantă, clerul ortodox din Ardeal a suferit o restrângere a drepturilor. Prin actul unirii bisericilor din Ardeal cu Roma, s-a adus o oarecare ameliorare a drepturilor clericilor și a persoanelor practicante a religiei ortodoxe. Dacă orășenii aveau unele asemănătoare boierilor, țăranii, clasificați în țărani liberi și țărani aserviți, nu-și puteau exercita exercițiul drepturilor publice. În legătură cu țăranii aserviți se susținea că li se aplicau normele unui „drept rumânesc” [6, p. 139] și nu Legea Țării, care se aplica la toți românii ca entitate etnică.

Robilor, tătari și țigani, li se aplicau normele unui „drept al robilor” sau al unui „drept țigănesc” [4, p. 113]. Robia, în țările române, este mai veche decât venirea acestor etnii pe meleagurile noastre, ea datează încă de pe vremea pecenegilor și cumanilor [4, pag. 113]. Ca și sclavii, în dreptul roman, erau considerați lucruri vorbitoare asupra cărora puteau face tranzacții, dar nu puteau dispune de viața lor. Puteau fi vânduți sau donați [4, p. 114].

În perioada feudalismului propriu-zis, apariția „Legii Țării” s-a remarcat, în această perioadă, prin caracterul unitar al normelor juridice în toate cele trei țări românești. La sate s-au păstrat totuși instanțele formate din *oameni buni și bătrâni*, iar la târguri și orașe șoltuzii (*juzii*) cu cei 12 pargari (asemănători juraților din sistemul de drept anglo-saxon și american), peste care s-au suprapus organele de stat, dregătorii: vornici, pârçălabi, bani din conducerea județelor și ținuturilor, judecători în circumscripțiile lor administrative, marii vornici și marele ban cu competență în părțile de țară aflate sub cârmuirea lor [4, p. 114].

Se poate astfel constata că procedura soluționării conflictelor prin mediere s-a restrâns îndeosebi la mediul rural sărac, predispus nativ a accepta necondiționat valorile morale și creștine. Instituția împăcării amabile în acest mediu propice ar fi putut avea mare succes.

În perioada modernă și contemporană, codificările realizate până la 1821 privesc, în mod special, organizarea instanțelor, procedura de judecată și dreptul civil. Atenția specială acordată procedurii de judecată se explică prin unele implicații ale tratatului Kuciuk-Kainardji. Conform acestuia, țările române puteau stabili o serie de relații cu cele europene, dar exista temerea că cetățenii altor state vor pretinde să fie judecați după legile lor pe motiv că procedura de judecată

este înapoiată, așa cum procedau și în Turcia. Efortul de a crea o procedură de judecată modernă avea o dublă semnificație: pe de o parte se evita aplicarea regimului capitulațiilor în țările române, pe de altă parte, prin această particularitate a regimului străinilor se submina încă o dată ideea că țările române nu fac parte integrantă din Imperiul Otoman. Noile legiuri au fost desemnate prin termenul de condică, codică, sau cod, potrivit tradiției române și practicilor din Europa acelei vremi. Astfel, în Țara Românească, probabil sub îndrumarea lui Enăchiță Văcărescu, în anul 1780, a intrat în vigoare Pravilniceasca condică, aplicată până la adoptarea, în 1818, a Codului Caragea [4, p. 114], dar abrogată abia în 1865 când a intrat în vigoare Codul civil român. Codul Calimach a intrat în vigoare în Moldova în anul 1817 și a fost aplicat ca și Codul Caragea până în anul 1865 [4, p. 114] în teritoriile ocupate de români.

Elementele noi intervenite în organizarea procesului își găsește expresia în regulile privind procedurile speciale cum sunt: vânzarea la mezat, falimentul sau judecarea comercianților de către arbitri sau mediatorii.

Ca urmare a modernizării procedurilor de judecată, o serie de instituții tradiționale ca ordaliile, zaveasca, jurătorii, etc. dispar din practică sau trec pe un plan secundar. Este și cazul instanțelor formate din *oameni buni și bătrâni*.

Perspectiva creării unor noi fundamente doctrinare moderne în dreptul civil din Republica Moldova

Acest deziderat a devenit posibil odată cu adoptarea art. 8 al Tratatului de la Maastricht [17] încheiat la 7 februarie 1992, tratat care a perfectat în mod oficial înființarea Uniunii Europene.

Tratatul de la Maastricht a constituit un instrument juridic necesar urgentării integrării europene. Articol 8 al acestui tratat prevede că:

„- art. 8. (alin.1) *Uniunea dezvoltă relații privilegiate cu țările învecinate, în vederea stabilirii unui spațiu de prosperitate și de bună vecinătate, întemeiat pe valorile Uniunii și caracterizat prin relații strânse și pașnice, bazate pe cooperare.*

- (alin.2) *În înțelesul alineatului (1), Uniunea poate încheia acorduri speciale cu țările în cauză. Aceste acorduri pot include drepturi și obligații reciproce, precum și posibilitatea de a realiza acțiuni în comun. Punerea lor în aplicare face obiectul unei concertări periodice.”*

Acest instrument juridic a făcut posibil ca și Republica Moldova să fie inclusă în Politica Europeană de Vecinătate (PEV) de la lansarea acesteia în martie 2003.

Alături de Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia și Ucraina, Republica Moldova participă la Parteneriatul Estic (PaE) – una din dimensiunile PEV, lansată în 2009. Din 2005 există la Chișinău și Biroul Delegației UE urmare a perfectării Tratatului de la Lisabona.

Odată cu intrarea în vigoare la 1 iulie 2016 a Acordului de Asociere UE – Republica Moldova s-a deschis o nouă eră care poate asigura consolidarea unor principii și valori comune spațiului european.

Recent, în cadrul Consiliului European din 23 iunie 2022, liderii UE au acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată la UE, iar în acest context, ei au invitat Comisia Europeană să transmită Consiliului un raport cu privire la îndeplinirea condițiilor prevăzute în avizul Comisiei privind cererea de aderare a Republicii Moldova.

Referitor la instituția medierii, Republica Moldova a acordat de obicei prevalență reglementărilor din România. În România, până în anul 2011, odată cu intrarea în vigoare a noului Cod civil, era aplicabilă, din punct de vedere legal, doar noțiunea de custodie unică.

În fapt, înainte de 2011, prin acordurile de

mediere, s-au realizat *de facto* aranjamente de tip custodie comună legală.

Datorită introducerii, prin noul Cod civil, a instituției de autoritate părintească comună, noțiunea de plan parental asumat prin mediere [9, p. 71], are suport legal prin art. 506 din noul Cod civil.

Planurile parentale au cunoscut notorietatea în România, odată cu legea medierii care prevedea în articolele 2 și 64 posibilitatea ca părinții, în baza unui acord de mediere, să decidă asupra modului de creștere și educare a copiilor după divorț.

Prima lege a medierii din Republica Moldova, Legea nr. 134/2007 cu privire la mediere, nu a stârnit un mare interes în rândul justițiabililor după cum era și de așteptat. Criticile au apărut frecvent atât din partea societății civile și a mediatorilor cât și din partea specialiștilor din țară și străinătate.

Anul 2014 a fost anul în care în Republica Moldova specialiștii în drept și mediere căutau idei, pe orice cale, pentru a reuși să finalizeze proiectul noii legi a medierii și anume a Legii nr.137/2015 cu privire la mediere.

Articolele 182¹, 182², 182³, 182⁴ și 182⁵ din Legea privind codul de procedură civilă nr.225 din 30 mai 2003, introduse prin Legea nr. 31 din 17.03.2017 au completat cu un nou capitol XIII¹ „Medierea judiciară”, în vigoare de la 05.05.2017, au făcut și obiectul unei excepții de neconstituționalitate și s-au și scris articole în defavoarea acestei instituții juridice, printre care și a subsemnatului [15, p. 62-80]. În prezent, medierea judiciară este abrogată.

Medierea în litigiile civile și cu element de extraneitate are sediul materiei în art.25 din legea medierii care prevede că: „(1) *Pot fi supuse medierii litigiile civile cu privire la drepturile și obligațiile care sunt sau pot face obiect de examinare în instanța de judecată sau arbitraj și de care părțile pot dispune liber prin tranzacție, în condițiile legii.*”

(2) *Medierea în litigiile civile poate avea loc în afara procesului judiciar sau arbitral, precum și în cadrul procesului judiciar sau arbitral.*”

Așadar, nu toate drepturile și obligațiile părților pot fi supuse medierii. Natura juridică contractuală a medierii, a determinat legiuitorul să delimiteze aria de aplicare a acestei instituții numai la acele conflicte care privesc drepturile subiective de care părțile pot dispune.

Art. 25 alin.1) din Legea nr.137/2005 cu privire la mediere din legea moldovenească, dispune că: „*Pot fi supuse medierii litigiile civile cu privire la drepturile și obligațiile care sunt sau pot face obiect de examinare în instanța de judecată sau arbitraj și de care părțile pot dispune liber prin tranzacție, în condițiile legii.*”

Raportat la tema acestui articol [12, p. 52-67], în Republica Moldova, avem dispozițiile cuprinse în Legea nr. 137/2015 cu privire la mediere și Directivele și Recomandările Consiliului Europei cu privire la activitatea de mediere, iar trimiterile altor acte normative sau cu incidență asupra procedurii medierii provin din reglementările Codului civil, Codului de procedură civilă, Codul muncii, Legea protecției consumatorului, Legea contenciosului administrativ, etc.

Concluzii

Față de alte modalități de rezolvare a disputelor civile [13, p. 108-119], medierea întrunește un consens între autorii literaturii de specialitate în ceea ce privește avantajul oferit, mai ales atunci când, în dispută, pe lângă diferendele provenite din mentalitate, cultură, religie, patrimoniu provenit din căsătorie și/sau afaceri comerciale, sunt antrenate și copii [8, p. 112].

Un prim avantaj îl reprezintă faptul că deciziile importante sunt luate în mod nemijlo-

cit de către cei afectați, iar nu de către o altă persoană.

Un alt avantaj îl reprezintă faptul că părțile dețin controlul, în sensul că, prin aceasta își recâștigă demnitatea și respectul de sine, iar legea asigură, în principiu, protecția față de diverse agresiuni sau intruziuni statale dar, în același timp, „aceasta încurajează izolarea și crește necesitatea instituirii acestei protecții” [2, p. 182].

Avantaj al medierii este și acela că chiar dacă părțile nu ajung la un acord, există posibilitatea îmbunătățirii oportunităților de comunicare, de salvare a relației, iar în cazul în care se realizează un acord de mediere există șanse mai mari de a fi respectat de către părți decât în cazul în care ar exista o soluție impusă.

Totodată, în cadrul întregului proces de mediere se pot utiliza diverse mijloace de probă, inclusiv expertize, analiști financiari, etc., iar odată folosită medierea pentru a ajunge la o înțelegere asupra problemelor, procedura nu va mai fi contestată în fața instanței.

Cu toate acestea, medierea nu funcționează pentru toată lumea, căci există persoane care preferă calea judiciară [1, p. 10], însă există situații, cum ar fi cazul în care o parte lucrează în străinătate, iar unul sau ambii pot fi reprezentați în fața mediatorului de o altă persoană, iar mediatorul cu tact și răbdare poate reuși să soluționeze amiabil.

Referințe bibliografice

1. ANCHEȘ, Diana – Ionela. *Medierea în viața social-politică*. București: Editura Universitară, 2010, 386 p, ISBN 978-606-591-083-6.

2. AUERBACH, J. S. *Justice Without Law?*. In: AUERBACH J. S., *Justice Without Law?* Oxford: Oxford University Press, 1983, ISBN-13: 978-0195034479, ISBN-10: 0195034473, 182 p.

3. BRENT, D. Shaw. *The Roman Revolution, The Pax Romana*, pag. 176, 2023, <https://doi.org/10.1515/klio-2022-0016> , disponibil pe: https://www.academia.edu/109132846/The_Roman_Revolution_The_Pax_Romana (accesat la 20.03.2025]

4. CERNEA, Emil, MOLCUȚ, Emil. *Istoria statului și dreptului românesc*. București: Editura Press Mihaela SRL, 1999. 278 p. ISBN 973-9415-04-0

5. COSTACHE Elena. *Răzvan Theodorescu - Picătura de istorie*. pdf. Editura Fundației Culturale Române, București, 2002, ISBN 973-577-222-1., disponibil pe: https://www.academia.edu/33962689/Razvan_Theodorescu_Pic%C4%83tura_de_istorie_pdf [accesat la 12.11.2025]

6. GIURESCU, C. *Studii de istorie socială*. Vechimea Rumâniei în Țara Românească și legătura lui Mihai Viteazul. Despre rumâni. Despre boieri. București, 1943.

7. GONȚA, Al. I. *Satul în Moldova Medievală*. Iași: Editura Panfilus, 2011, 432 p. ISBN: 978-973-1949-50-5

8. FILIPESCU, Ion P. *Tratat de dreptul familiei*. București: Editura ALL Educațional SA, 1998.

9. FLORIAN, E. *Protecția drepturilor copilului*. București: Editura ALL Beck, 2005.

10. MIHALESCU, Constantin, *The Culture of Mediation in the Romanian Area. Past, Present, and Future Trends - Revista Dreptul – Law Review*, nr. 2, indice ISSN, București, România, 2021 <https://www.internationallawreview.eu/article/the-culture-of-mediation-in-the-romanian-area-past-present> , pp 83-96. [accesat la 20.08.2025]

11. MIHALESCU, Constantin. „Considerations on the Origin and Evolution of Conflict Mediation in Social Life (SDGs)”. În: *Journal of Lifestyle and SDG, s Review*, Florida, USA, Vol 5, pe06437, pag.:1 -19, 2025, DOI: <https://doi.org/10.47172/2965-730X.SDGsReview.v5.n04.pe06437>

12. MIHALESCU, Constantin. *Introducerea obligativității medierii în cazul litigiilor dintre comercianții din România și Republica Moldova*. Revista *Dreptul*, nr. 5, 2025, pag. 52 – 67, România,

13. MIHALESCU, Constantin. *Arguments regarding the introduction of mandatory mediation in certain of disputes*. În: Revista *Supremația Dreptului*, nr. 2, 2022. Chișinău, Republica Mol-

dova, p.p. 108 – 119, disponibil pe: <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2022.e2.10>

14. MIHALESCU, Constantin. Some particularities of mediation in family disputes involving minor children. În: *Revista Universul Juridic*, România, 2026, disponibil pe: <https://revista.universuljuridic.ro/unele-particularitati-ale-medierii-in-cazul-litigiilor-de-familie-in-care-sunt-implicati-copii-minori/> [accesat la 20.08.2025]

15. MIHALESCU, Constantin. Aspecte de drept comparat privind medierea în Republica Moldova, în spațiul european și SUA. În: *Revista Universul Juridic*, nr. 6, iunie 2021, pp. 62-80. București, România. Disponibil: <http://revista.uni->

[versuljuridic.ro/wp-content/uploads/2021/08/06_Revista_Universul_Juridic_nr_6-2021_PAGINAT_BT_C_Mihalescu.pdf](http://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2021/08/06_Revista_Universul_Juridic_nr_6-2021_PAGINAT_BT_C_Mihalescu.pdf)

16. NOICA, C. *Rostirea filisofică românească*. București: Editura Știință și Enciclopedie, 1970.

17. TRATATUL de la Maastrich [citat 10.07.2025]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0020.01/DOC_2&format=PDF [accesat la 10.07.2025]

18. VASIU, Ioana. *Istoria vechiului drept românesc*. Cluj Napoca: Editura Albastră, 2009. 146 p. ISBN/ISSN: 978-973-. 650-261-3

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
"SUPREMACY OF LAW"**

**REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
"SUPREMAȚIA DREPTULUI"**

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»**

**JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL
"SUPRÉMATIE DE DROIT"**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»**

Nr. 2, anul 10 (2025)

Formatul 60x80 ¹/₈.
Coli de tipar 19,5. Coli editoriale 15,9.
Tirajul 200 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009